

PROF. DR. STANISŁAW KARWOWSKI.

LESZCZYŃSCY

HERBU WIENIAWA

LWÓW.

Z I. ZWIĄZKOWEJ DUKARNI WE LWOWIE, UL. LINDEGO L. 4.

1916.

Fig. 1.

Herb Wieniawa na pieczęci Rafała z Gołuchowa podkom. kalis. i star. gen. wpol. 1438 r.

Jako praojca rodu Leszczyńskich herbu Wieniawa podają historycy i heraldycy nasi znanego z kroniki Janka z Czarnkowa wojewodę kaliskiego i generalnego starostę wielkopolskiego Przeclawa (1370 r.). Jest to jednak mylnie, gdyż ów Przeclaw, który pisał się z Golutowa ¹⁾, a nie z Gołuchowa ²⁾ — jak błędnie podaje Długosz, a za nim inni — był Grzymalitą, jak okazuje pieczęć jego, podana w IV. tomie Kodeksu wielkopolskiego nr. LVII., która zdaniem wydawcy Kodeksu „niewątpliwie przedstawia klejnot Grzymalitów, lubo w nieco odmiennej formie“ ³⁾, a w każdym razie nie ma najmniejszego podobieństwa do godła Wieniawitów.

Kiedy Gołuchów pod Pleszewem stał się siedzibą Wieniawitów, niewiadomo; to tylko pewne, że na początku XV w. był już w posiadaniu tego rodu ⁴⁾.

To też pewne, że Wieniawici byli już w XIV. wieku osiadli w Wielkopolsce, pomiędzy pieczęciami bowiem, przywieszonymi do dokumentu, wystawionego przez szlachtę wielkopolską w Radomsku, dnia 27. listopada 1382 r., 24-ta wyobraża godło Wieniawitów z napisem: *S. Petri.....*, którą pieczętował się jeden z trzech Piotrów, wymienionych w tym dokumencie, najpewniej Piotr Sośnicki, gdyż w Sośnicy (pod Pleszewem) spotykamy w r. 1401 Janka h. Wieniawa ⁵⁾. (Fig. 2).

Także przy dokumencie, wystawionym w Wonięściu, 15. października 1388 r. ⁶⁾ przez dziedziców Drzeczkowa (Leliwitów), oraz ich sąsiadów, w sprawie Jana, kasztelana przemęckiego, i Macieja, mdrzeskiego, którym wystawcy zezwalają przeprowadzić wody przez dziedziny swe: Sulewo, Woliszewo, Chełkowo i Karnino, są przywieszane okrągłe pieczętki, z których pierwsza i druga przedstawiają na trójkątnych tarczach godła rodu Wieniawitów.

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

¹⁾ Kodeks Wielkop. nr. 2051, 1550, 1627, 1763, 1863. Golutowo czyli Gułtowy pod miastem Kostrzynem w W. Księstwie Poznańskim.

²⁾ Tamże. IV., str. 347.

³⁾ Tamże.

⁴⁾ Wydawca Kodeksu Wielkop. pisze (IV., str. 347), że Rafał z Obichowa przybył za czasów Władysława Jagiełły do Wielkopolski i kupił Gołuchów, ale nie podaje na to dowodu.

⁵⁾ Helcel, Star. pr. pol. pom. II. nr. 807.

⁶⁾ Ib. nr. 1883.

Pieczętki te należą niewątpliwie do Stefana, Iwona¹⁾, Jana i Sasina²⁾ z Karnina. Napisy na nich zatarte. (Fig. 3 i 4).

Wspomniane w tym dokumencie wsie: Drzeczkowo, Woliszewo, Wilkowo i Chelkowo były nieco później własnością Leszczyńskich, Karnino zaś było od r. 1393—1397 w posiadaniu rodzeństwa: Przecława, Bogusława (imiona, które w rodzie Leszczyńskich zachodzą), Jawroszki z Mikuszewic, Nastki i Zuzanny (Suszki), żony Macieja z Grabowca³⁾.

Wieniawici z Karnina weszli z czasem w posiadanie Leszna i od tej posiadłości nazwali się Leszczyńskimi.

Leszno (Lesczno) pojawia się w źródłach po raz pierwszy w r. 1393, w którym Szymon z Grunowa (h. Poturgi) poręcza Machnie z Leszna, żonie Wincentego z Żelnic, 60 grzywien wiana (dotalicium)⁴⁾. Ta sama Machna jako „*heredissa de Lesczno*“ ma w tymże roku sprawę z Dobrosławą i synem jej Przybysławem z Szczerbina⁵⁾.

Równocześnie, bo od r. 1393 występuje w aktach sądowych „*nobilis vir*“ Stefan z Karnina (Carniszky, Carnisky, Carnynsky, Carninski⁶⁾), niewątpliwie identyczny z Stefanem z Karnina, wspomnianym w powyżej przytoczonym dokumencie z 15. października 1388 r. wraz z Iwonem, Janem i Sasinem z Karnina⁷⁾. Żoną Stefana z Karnina była Zbyszka, nazwana 1398 r. „*de Carnyno*“⁸⁾, a 1414 r. Leszczyńską⁹⁾. Oboje jako dziedzice Leszna wiodą od r. 1394—1398 spór z Szymonem z Grunowa o granice pomiędzy Leszнем a Grunowem¹⁰⁾. Ów Stefan z Karnina herbu Wieniawa⁸⁾ świadczy 1405 r. w Poznaniu wraz z Iwanem z Soboty, także Wieniawitą, przy wywodzie szlachectwa Macieja z Jarosławia¹¹⁾.

W r. 1416 w sprawie granicznej pomiędzy Leszнем, Grunowem a Kąkolewem wspomniany jest Rafał (I) z braćmi, niewymienionymi z imienia, jako wraz z nimi dziedzic Leszna¹²⁾. Są to prawdopodobnie synowie Stefana z Karnina, którzy od Leszna biorą nazwisko Leszczyńskich.

W r. 1422 Rafał I., Iwan i Dersław Leszczyńscy¹³⁾ skazani zostali na karę pieniężną za niesłuszną przyganę Andrzejowi Bojanowskiemu, że nie jest szlachcicem o czterech tarczach¹⁴⁾. Owi trzej Leszczyńscy byli widocznie braćmi.

1) W r. 1392 był Iwon z Karnina zastawnym posiadaczem Przybysławic. Kod. Wielkop. nr. 1921.

2) Adam Boniecki (Herbarz) twierdzi, ale bez podania dowodu, że od Sassina poszła gałąź Karnińskich, od Gywona gałąź, pisząca się z Soboty, Gołuchowa, Obichowa, Jedlczy i Denowa.

3) Lekszycki J.: Die ältesten grosspolnischen Grodbücher I., 1687, 2470, 2887.

4) Tamże I., 1691.

5) Lekszycki I., 1696.

6) Tamże II., 1558, 1588, 1617.

7) Kod. Wielkop. 1883.

8) Lekszycki, II., 2186.

9) Terr. Cost. 1414, f. 175 v.

10) Lekszycki, II., 1637, 2006, 2059, 2074.

11) Clipei, in quo portatur caput onagri wlgariter losz et in naribus quandam rotulum et proclamacione Wenawa. Script. Rer. Pol. IX., 296.

12) Tamże.

13) Terr. Cost. 1416 f. 100 v.

14) Boniecki A. Herbarz, twierdzi gołostownie, że Rafał, Gywan i Dersław Leszczyńscy byli synami Stefana z Karnina.

15) Script. Rer. Pol. IX., 328.

16) Boniecki A. twierdzi, nie podając dowodu, że od Gywana poszła druga linia Karnińskich wygasła w XVI. wieku.

Iwan Leszczyński pisał się także z Chełkowa; za dwa łany w tej wsi i 200 grzywien kupił 1435 r. w obecności Rafała I. Leszczyńskiego od Czemy Jezierskiego i tegoż żony Tomisławy całą połowę wsi Jezierzycy w powiecie kościańskim ¹⁾.

Dersław Leszczyński, piszący się z Chełkowa ²⁾ i Woliszewa ³⁾, występuje jako świadek 1436 r. wraz z Rafałem I. z Leszna ⁴⁾ i 1438 r. ⁵⁾ wraz z innymi przy czynnościach urzędowych Rafała z Gołuchowa, podkomorzego kaliskiego i generalnego starosty wielkopolskiego (1436—1439 ⁶⁾). W r. 1445 najeżdża zbrojnie Wonieść, wieś opata lubińskiego, który mu w tymże roku puszcza Wonieść i Gniewowo na lat trzy w dzierżawę. Ostatni raz zjawia w r. 1446, mając sprawę o czynsz z Mikołajem Karebitem, wikaryuszem wieczystym poznańskim i altarystą w Osiecznie ⁷⁾.

Żoną Dersława była Anna ⁸⁾ a synem Tomisław (1453 r.) ⁹⁾.

Prócz powyższych Leszczyńskich zachodzą jeszcze: 1412 r. Piotr Leszczyński ¹⁰⁾, 1432 r. Maciej Leszczyński ¹¹⁾ i 1435 r. Mikołaj Leszczyński, któremu w tym roku sprzedają Czema Jezierski i tegoż żona Tomisława dwa łany w Chełkowie za 150 grzywien ¹²⁾.

W jakim stopniu powyżej wymienieni trzej Leszczyńscy byli spokrewnieni z Rafałem I. Leszczyńskim, niewiadomo, w każdym razie przypuścić trzeba, że bliskie było to pokrewieństwo.

Rafał I. z Leszna Leszczyński, kasztelan przemęcki (1436 r.) ¹³⁾ od r. 1416 dziedzic Leszna ¹⁴⁾, oraz Lasocic, Strzeszewic, Drzeczkowa, Wolnowa i Piotrowic ¹⁵⁾, a od r. 1435 także Żakowa, którą to wieś kupił za 100 grzywien szerokich groszy w przytomności Rafała z Gołuchowa i innych od Macieja Klonowskiego ¹⁶⁾, zobowiązuje się 22. maja 1425 r. w konsystorzu poznańskim w imieniu panny Anny, ciotki swej, zapłacić grzywnę i ferton Piotrowi, byłemu plebanowi w Golinie ¹⁷⁾, a 1449 r. zawiera ugodę z Elżbietą, księżną lignicką, która przyrzeka zwrócić mu pożyczone 1000 węgierskich złotych i zadość uczynić za wyrządzone szkody ¹⁸⁾. Umarł 1450 r. i pochowany został w kościele leszczyńskim, gdzie jeszcze 1636 r. Jan Amos Komeński widział kamień jego grobowy z datą śmierci ¹⁹⁾.

¹⁾ Res. Pos. 1435. f. 115.

²⁾ Kod. Wielkop. V., 587.

³⁾ Ter. Cost. 1445. f. 445.

⁴⁾ Kod. Wielkop. V., 587.

⁵⁾ Tamże.

⁶⁾ Tamże. 584, 587, 589, 593—595, 601, 602, 609, 611—614.

⁷⁾ Akta konsystorskie poznańskie, 1438, 1444, 1445 i 1446 r.

⁸⁾ Ter. Cost. 1424 f. 133. Ter. Pos. 1428 f. 44.

⁹⁾ Ter. Cost. 1453 f. 193. Żony i syna Dersława nie zna Boniecki.

¹⁰⁾ In. Pos. 1412 f. 183.

¹¹⁾ In. Pos. 1432 f. 64 v.

¹²⁾ Res. Pos. 1435 f. 115. Piotra, Macieja i Mikołaja Leszczyńskich nie zna Boniecki.

¹³⁾ Kod. Wielkop. V., 587.

¹⁴⁾ Ter. Cost. 1416 f. 100 v.

¹⁵⁾ Testament Maruszy Leszczyńskiej, córki Rafała I. z dnia 28. czerwca 1527 r. w aktach konsystorza poznańskiego.

¹⁶⁾ In. Pos. 1435 f. 73.

¹⁷⁾ Akta konsystorza poznańskiego r. 1425.

¹⁸⁾ Lewicki A., Codex epistolaris. III., 38.

¹⁹⁾ Mowa Komeńskiego na pogrzebie Rafała Leszczyńskiego, wojewody bełskiego, z r. 1636. Karwowski Stanisław, Kronika m. Leszna. Poznań 1877, str. 90.

W połowie XV. wieku istniały obok siebie dwie osady: Leszno (Leszczno) i Leszczyno, na jednej bowiem i tej samej stronie w aktach grodzkich kościańskich z r. 1453 brzmi jeden napis: Leszczyno, a zaraz po nim następuje napis: Leszno ¹⁾. Leszno stało się później miastem, a Leszczyno (Leszczynko) przedmieściem.

Dziećmi Rafała I., kasztelana przemęckiego, i żony jego Anny byli: Rafał II. ²⁾, Kasper ³⁾, Marusza panna, Zofia Dłuska, Barbara Drzewiecka, Elżbieta Korycka, i Katarzyna Lasocka ⁴⁾, a niezawodnie także Paweł ⁵⁾, Jakób ⁶⁾ i Jan ⁷⁾.

Paweł Leszczyński, którego Paprocki podaje jako brata Rafała i Kaspra ⁸⁾, zobowiązuje się 1463 r. przed biskupem poznańskim, w swoim i braci swych, dziedziców Leszna, imieniu, płacić dwie kopy groszy dożywotniej nawiązki ks. Janowi z Mogilnicy, którego zranił zmarły brat Pawła Jakób, współdziedzic Leszna ⁹⁾.

Jan I. Leszczyński, którego Długosz zowie „*stirpis suae fratrem*“, więc stryjcem herbowym, mianowany w bardzo młodym wieku 1470 r. przez papieża dziekanem warmińskim, ale przez Mikołaja Jüngena, biskupa warmińskiego, do tego urzędu nie dopuszczony ¹⁰⁾, 1478 r. proboszcz kruszwicki i kanonik gnieźnieński ¹¹⁾, 1479 r. proboszcz poznański ¹²⁾, 1483 r. kustosz gnieźnieński ¹³⁾, (prezydował 1484 r. na kapitule generalnej w Gnieźnie) ¹⁴⁾, 1490 r. odsądzony został od wsi prestymonialnej Marzenina, bo bawił stale w Krakowie przy królewiczu Fryderyku, biskupie krakowskim, u którego w wielkich był łaskach. Umarł w końcu 1492 r. ¹⁵⁾. Jako spadkobierca jego wymieniony jest w akcie z r. 1502 Kasper Leszczyński, podkomorzy kaliski ¹⁶⁾.

Córka Rafała I., kasztelana przemęckiego, Marusza, występuje w aktach konsystorskich poznańskich od r. 1492—1527, w którym to ostatnim roku, dnia 28. czerwca „zdrowa na umyśle, choć ze starości słaba ciałem“, spisuje testament w Lesznie przed notaryuszem publicznym Michałem Stanisławem z Małego Grunowa, księdzem dyecezyi poznańskiej, w obecności kilku szlachty. Tym testamentem przekazała wszystko, co obok sióstr swych: Zofii Dłuskiej, Barbary Drzewieckiej, Elżbiety Koryckiej i Katarzyny Lasockiej odziedziczyła po rodzicach, Rafale Leszczyńskim i Annie ¹⁷⁾, z dóbr Leszna, Lasocic, Strzeszewa, Drzeczkowa, Wolnowa i Piotrowic, bratankowi swemu i opiekunowi, Rafałowi (III., kasztelanowi przemęckiemu)

¹⁾ In. Cost. 1453 f. 193.

²⁾ Wierzbowski. Matr. R. Pol. II., 624, gdzie wyraźnie nazwany jest „frater germanus“ Kaspra.

³⁾ Tamże.

⁴⁾ Tych pięć sióstr wymieniono w testamencie Maruszy. Akta kons. pozn. r. 1527. Boniecki nie zna zamężnych sióstr Maruszy.

⁵⁾ Akta kons. pozn. r. 1463.

⁶⁾ Tamże.

⁷⁾ Boniecki twierdzi gołosłownie, że Jan był synem Rafała I., ale jako taki wyraźnie nie jest nigdzie wymieniony. Że jednak był bratem Rafała i Kaspra, wnosimy stąd, że Kasper był jego spadkobiercą. Akta biskupie pozn. 2. kwietnia 1502 r.

⁸⁾ Myli się jednak Paprocki, sądząc, że Rafał i Kasper byli synami Rafała II., marszałka nadwornego. Skąd wziął Komeński wiadomość, że Paweł był kasztelanem sochaczewskim, niewiadomo.

⁹⁾ Akta kons. pozn. r. 1463.

¹⁰⁾ Mon. medii aevi hist. Kraków 1876. II⁶, f. 244.

¹¹⁾ Acta decr. Capit. Gnesn. II., 415⁶.

¹²⁾ Mon. med. aevi hist. XIII., 515.

¹³⁾ Tamże 507, 515.

¹⁴⁾ Tamże. 520.

¹⁵⁾ Korytkowski J. ks.: Prałaci i kanonicy katedry metrop. gnieźnieńskiej. Gniezno 1883. II., 437.

¹⁶⁾ Acta Ep. Posn. 2. kwietnia 1502 r.

¹⁷⁾ Tej Anny nie zna Boniecki.

Leszczyńskiemu, synowi nigdy Rafała (II., marszałka nadwornego)¹⁾. Maruszę wspomina też akt podziału dóbr Leszczyńskich z r. 1520, w którym Jan Leszczyński, podkomorzy kaliski, zobowiązuje się utrzymywać ją do końca życia. Nazwana tam jest: „*amita ex patribus germana*“ owego Jana Leszczyńskiego²⁾. Umarła 1528 r.³⁾.

Rafał II. z Leszna Leszczyński, pierwszy hrabia na Lesznie, który to tytuł otrzymał także dla swych następców od cesarza Fryderyka III. w r. 1473, przyczem dodano mu do herbu lwa, stojącego na hełmie z gołym mieczem w przednich łapach⁴⁾, 1484 r. kasztelan spycimirski⁵⁾, 1489—1502 marszałek nadworny⁶⁾, 1496—1502 kasztelan gnieźnieński⁷⁾, 1502 kasztelan poznański⁸⁾, 1489—1490 starosta łęczycki⁹⁾, 1497—1499 starosta brzeski¹⁰⁾, 1498 starosta radziejowski¹¹⁾, darował 1496 r. połowę swej wsi dziedzicznej Chełkowa Janowi czyli Iwanowi z Karnina, podstolemu kardynała Fryderyka, arcybiskupa gnieźnieńskiego¹²⁾; w tymże roku nabył od brata Kaspra część Grodziska, którą jeszcze 1496 r. zrezygnował Annie z Lasocic, żonie Jana Sydnickiego, za pewne części w Lasocicach¹³⁾; 1497 otrzymał część Przygodzic i Chinowa, skonfiskowaną kanonikowi poznańskiemu Andrzejowi z Gołuchowa¹⁴⁾, miasto Izbicę z przynależącymi do niego wsiami, skonfiskowaną Janowi Kretkowskiemu, kanonikowi włocławskiemu, oraz dobra Jana Piotrowskiego, wójta gnieźnieńskiego, i Jana Liska, skonfiskowane jak powyższym za niespełnienie obowiązku w czasie wojny¹⁵⁾; 1499 otrzymał od króla łan roli, ogród i łąkę na przedmieściu brzeskiem¹⁶⁾; 1501 wziął Płowce w zastaw za pożyczone 1800 węgierskich złotych¹⁷⁾. Jako dziedzic Leszna prezentował 4. maja 1468 r. po śmierci plebana Andrzeja¹⁸⁾ na probostwo parafialne leszczyńskie Jana, altarzystę w Kaliszu, a 24. lutego 1496 r. jako dziedzic Lasocic i patron tamtejszego kościoła, po rezygnacji Tomasza Wilkowskiego, wikaryusza wieczystego poznańskiego i proboszcza kaplicy św. Bartłomieja w Lasocicach, na probostwo lasocickie Jakóba z Dobrzycy¹⁹⁾.

Rafał II., na którego 1461 r. skarżył się Jerzy, król czeski, że kupcom lignickim przeszkadzał prowadzić handel w Polsce²⁰⁾, przebywał wiele lat na dworze cesarza Fryderyka III, w którym to czasie ranił w turnieju wiedeńskim Macieja, króla węgierskiego²¹⁾. Od tegoż cesarza Fryderyka posłował 1470 i 1476 r. do Polski, dopra-

1) Akta konsystorskie poznańskie r. 1527.

3) Akta kons. pozn. r. 1528.

2) Wierzbowski, IV., 3371.

4) Paprocki.

5) Wierzbowski, I, 1662. Bartoszewicz, Kod. dypl. Pol. III., 461.

6) Ib. I., 2023, 2089. II., 610, 624, 918, 979, 1117, 1228, 1381. III., 261.

7) Ib. II., 610, 625, 979, 1117, 1226, 1381. III., 70, 261.

8) Wspomniany jako „olim Raphael, castellanus Posnaniensis“ 1502 i 1504 r. Wierzbowski, III., 672, 1367.

9) Wierzbowski M. I., 2023.

10) Ib. II., 979, 1226.

11) Ib. II., 1226.

12) Ib. II., 610.

13) Ib. II., 625.

14) Ib. II., 918.

15) Ib. II., 979.

16) Ib. II., 1381.

17) Boniecki, Herbarz.

18) Akta kons. pozn., r. 1468.

19) Kościół w Lesznie istniał już przed r. 1450, kiedy tam Rafał I. pochowany został. Ów pleban Andrzej jest pierwszym, którego akta konsystorskie wspominają. W r. 1487 rezygnuje z probostwa leszczyńskiego Tomasz Wilkowski.

20) Wierzbowski, I., 573.

21) Długosz, V., 538.

szając się przymierza i pokrewieństwa z Kazimierzem Jagiellończykiem¹⁾, 1489 r. jeździł jako poseł króla polskiego do margrabiów brandenburskich i książąt saskich²⁾, 1498 i 1502 r. był wraz z bratem Kasprem komisarzem królewskim do spraw różnych³⁾. Umarł 1502 r.⁴⁾.

Żoną jego była Małgorzata z Bnina Śmigielska, 2-o v. Janowa Rozdrażewska, kasztelanowa kamieńska⁵⁾.

Jedynym synem Rafała II., marszałka nadwornego i kasztelana poznańskiego, był Rafał III., kasztelan przemęcki, w r. 1505 jeszcze małoletni i jako taki zostający pod opieką stryja Kaspra, podkomorzego kaliskiego. W r. 1502 zapisuje król Aleksander Rafałowi i stryjowi jego Kasprowi pożyczone od nich na wybite nowej monety 200 węgierskich złotych i 62 grzywny srebra na mieście Radziejowie⁶⁾ i w tymże roku pozwala Mikołajowi Gardzinie z Lubrańca, wojewodzie kaliskiemu, wykupić z rąk Rafała dobra królewskie Radziejów⁷⁾. W 1520 r. w podziale dóbr z braćmi stryjecznymi Janem, podkomorzym kaliskim, i Rafałem, kasztelanem łędzkim, który przedsięwzięli komisarze królewscy Jan Łaski, arcybiskup gnieźnieński, i Jan z Oporowa, kasztelan brzeski, otrzymuje Rafał Leszno, Strzyżewice i Lasocice z dodatkiem 300 grzywien, oraz Sienno i Grunowo⁸⁾, a w rok później zawiera z Rydzynskimi: Janem, kasztelanem poznańskim, Piotrem, Wojciechem i Łukaszem, długoletni spór o las pomiędzy Lesznom a Rydzyną⁹⁾. W r. 1521 nabywa od wuja Wojciecha Śmigielskiego część Śmigła¹⁰⁾, 1530 r. zamienia z tymże Śmigielskim część swą dóbr Działoszyn z przyległościami, odziedziczoną po matce, i część, kupioną od brata przyrodniego, Hieronima Rozdrażewskiego, na część Śmigła, Nietążkowa, i Popowa z dopłatą 1000 grzywien¹¹⁾. Był też dziedzicem Rozdrażewa, Radomicka i Bogucina¹²⁾ a na Śląsku posiadał Puntzdorf, Libnaw, Golendorf, Golnaw, Kraftenwald i Glambitz, dom w rynku w Wrocławiu i folwark na przedmieściu Nisy¹³⁾. W r. 1516 przyjął Rafał III. pierwszych Braci Czeskich do Leszna¹⁴⁾. W 1547 r. założył w Śmiglu kościółek św. Ducha i św. Walentego¹⁵⁾ i w tymże roku wyniósł Leszno z przyzwoleniem królewskim do rzędu miast z prawem magdeburskim¹⁶⁾. Umarł 1560 r.¹⁷⁾, pochowany został w Lesznie¹⁸⁾. Żoną jego była Barbara z Bystrzycy¹⁹⁾; która pochowana została w Lesznie²⁰⁾.

Synem Rafała III., kasztelana przemęckiego, i Barbary z Bystrzycy był Waclaw I.²¹⁾, dziedzic Leszna, Wielkiego Grunowa, Strzyżewic, Lasocic, Zimnego fol-

1) Ib. V., 538, 650, 654, 656.

2) Wierzbowski. I., 2023.

3) Ib. III., 261. III., suppl. 79.

4) Ib. III., 70. IV., 3273.

5) Ib. IV., 5538, 5548. IV. Vol. 2, 8369.

6) Ib. III., 672.

7) Wierzbowski. III., 79.

8) Ib. IV., Vol. II., 12619, 13209.

16) Dokument erekcyjny w St. Karwowskiego Kronice m. Leszna, str. 113. Komeński w kazaniu z r. 1636 i Łukaszewicz mylą się co do osoby założyciela miasta Leszna.

17) W r. 1561 już jest dziedzicem Leszna syn Rafała III., Waclaw.

18) Karwowski St. Kronika m, Leszna str. 92.

19) In. Pos. 1559. II., 51. Komeński J. A. w kazaniu na pogrzebie Rafała Leszczyńskiego, wojewody bełskiego, z r. 1636 mówi, że żoną Rafała, kasztelana przemęckiego, była „hrabianka na Kuntendorfie i Bystrzycy.

20) Komeńskiego kazanie z r. 1636.

21) Boniecki myli się, sądząc, że Waclaw umarł przed ojcem.

9) In. Pos. 1521 f. 579.

10) In. Pos. 1521 f. 143.

11) Wierzbowski. IV., 5548, 5549, 5538.

12) In. Pos. 1558 f. 352, 354.

13) In. Pos. 1559. II., 51.

14) Karwowski St. Kronika m. Leszna.

15) Wizyta Happa z r. 1620.

warku w powiecie wschowskim, Drzeczkowa, Wolikowa, Wyciążkowa i Piotrowic pustych w powiecie kościańskim ¹⁾, Radomicka i Bogucina, które to dobra już w r. 1558 zrezygnował mu ojciec ²⁾, Rozdrażewa, Grabowa i Trzemeszna, które 1561 r. zastawił za 3500 złp. Dobrogostowi Potworowskiemu ³⁾, wreszcie połowy Śmigła, Nietążkowa i Unina, które to dobra zrezygnował 1565 r. za 12.000 złp. Janowi Cikowskiemu ⁴⁾. Waclaw obdarzył wielkimi swobodami miasto Leszno przywilejem z dnia 24. sierpnia 1561 r. ⁵⁾. Umarł 1565 r. bezdzietnie ⁶⁾, pochowany został w Lesznie ⁷⁾.

Żoną jego była Barbara Rechenberkówna z Ochli, córka Jana ⁷⁾, 2-o v. Janowa Rozdrażewska ⁸⁾.

Kasper, syn Rafała I., kasztelana przemęckiego, a brat rodzony Rafała II., marszałka nadwornego i kasztelana poznańskiego ⁹⁾, 1469 podkomorzy kaliski ¹⁰⁾, tenutaryusz dóbr radziejowskich ¹¹⁾, wziął 1471 r. w zastaw od dziewierza swego, Andrzeja z Oporowa, archidyakona gnieźnieńskiego, za 500 węgierskich złotych Skulsk, Złotowo i Sadowice ¹²⁾, a 1478 r. od Mikołaja Borka z Opoczna wieś Grodzisko w powiecie kościańskim, do miasta Osieczny należąca, za 605 węgierskich złotych ¹³⁾, oraz połowę jeziora Pięszyno pod temże miastem i grunt, na którym stał folusz, w sąsiedztwie Drzeczkowa ¹⁴⁾; 1485 r. zaręczył za Jana Denowskiego, że wieś Denow oczyści ze wszystkich długów ¹⁵⁾; 1490 r. otrzymał od króla konsens na wykupienie małdrat czyli ospy klasztoru lubińskiego z rąk Rubina, stolnika poznańskiego, Rafała, syna niegdy sędziego poznańskiego, i Andrzeja z Gołuchowa, kanonika poznańskiego ¹⁶⁾; 1496 r. rzekł się Grodziska na rzecz brata Rafała Leszczyńskiego, marszałka nadwornego ¹⁷⁾. W r. 1502 zapisał król Aleksander jemu, oraz bratankowi jego, Rafałowi Leszczyńskiemu, synowi niegdy Rafała II., kasztelana poznańskiego, pożyczone od nich na

¹⁾ Na tych dobrach miała żona jego dożywocie. In. Pos. 1567. II., 569.

²⁾ In. Pos. 1558 f, 352—354.

³⁾ In. Pos. 1561. I., 818.

⁴⁾ In. Pos. 1565. I., 485.

⁵⁾ Jan Rechenberg nazwany jest 1507 r. „haeres in Slawe et Bar“ (Wierzbowski Matr. IV. Vol. I., nr. 188), a 1516 r. 13. października otrzymali Jan i Mikołaj Rechenberkowie „haeredes in Bora Slawa et Freystat“ od cesarza Maksymiliana II. potwierdzenie przywileju Władysława II., króla węgierskiego i czeskiego, na dobra Wartenberg (Stamburek). Wierzb. IV., 2630.

⁶⁾ W r. 1565 występuje po raz ostatni jako żyjący.

⁷⁾ Do niego odnosi się bez wątpienia posrebrzana tabliczka blaszana w kościele farnym leszczyńskim z napisem: „Mortales exuviae Illustrissimi ac Magnifici Domini Venceslai de Leszno Leszczyński hic anno 1682 die 8. Augusti exhumatae conservantur. Qui praeclarus patriae civis obiit plenus dierum circa annum 1505. Quem etsi mortuum seria aetas oblitteravit, recens memoria lucidae domus intueatur decora“. Zamiast roku 1505 powinno być 1565, gdyż około r. 1505 żadnego Waclawa Leszczyńskiego nie było.

⁸⁾ In. Pos. 1567. II., 569.

⁹⁾ Wierzbowski. II., 625.

¹⁰⁾ Akta biskupie poznańskie, 4. września 1469.

¹¹⁾ Wierzbowski. III., 1196.

¹²⁾ Rzyszczewski i Muczkowski, Cod. dipl. Pol. II., 940.

¹³⁾ Wierzbowski. I., 1484.

¹⁴⁾ Ib. I., 1485.

¹⁵⁾ Ib. I., 1756.

¹⁶⁾ Ib. I., 2142.

¹⁷⁾ Ib. II., 624.

wybitie nowej monety 200 węgierskich złotych i 62 grzywny srebra na Radziejowie ¹⁾. W tymże roku pozywa Kaspra Andrzej Gołuchowski, kanonik poznański, jako spadkobiercę Jana Leszczyńskiego, proboszcza katedralnego poznańskiego, o 100 węgierskich złotych ²⁾, 1504 r. pozwala mu król Aleksander dla zasług jego i synów jego, Rafała IV. i Jana, sumę, zapisaną na dobrach królewskich Skulsku, Złotowie i Sadowicach, przyłączyć do sum, zapisanych Kasprowi i bratu jego Rafałowi II. na mieście królewskim Radziejowie ³⁾. W r. 1499, dnia 12. września prezentuje Kasper jako dziedzic w Lesznie na probostwo leszczyńskie Macieja Szuszę ⁴⁾.

Żoną Kaspra była Zofia z Oporowa, której w r. 1487 zabezpieczył 1000 węgierskich złotych wiana i tyleż przywianku na dobrach swoich Drzeczkwie ⁵⁾, Piegszynie i Wolikowie ⁶⁾.

W r. 1457 przebywał Kasper przy królu Kazimierzu Jagiellończyku w Gdańsku ⁷⁾, w r. 1498, 1502 i 1504 był komisarzem królewskim do spraw rozmaitych ⁸⁾. Umarł 1513 r. ⁹⁾.

Dziećmi Kaspra i Zofii z Oporowa byli:

1. Rafał IV. ¹⁰⁾, 2. Jan II. ¹¹⁾, 3. Barbara, która w r. 1511 jeszcze była panną, a w r. 1527 występuje jako Szundorffowa ¹²⁾, 4. Małgorzata, żona Jana Kiełbasy z Markowa, który 1520 r. zapisał jej 2000 złp. wiana i tyleż posagu na Gosławicach ¹³⁾.

Rafał IV., sekretarz (1505 r.) Zygmunta Starego, jako księcia głogowskiego, potem jako króla polskiego ¹⁴⁾, 1510 kanonik poznański ¹⁵⁾, 1511 starosta człuchowski ¹⁶⁾, 1512 kanonik krakowski i gnieźnieński ¹⁷⁾, 1518 kasztelan łędzki ¹⁸⁾, od 15. lipca 1520 biskup przemyski (wtedy zapewne przyjął święcenia kapłańskie) ¹⁹⁾, 1522 biskup płocki ²⁰⁾. Sakrę biskupią otrzymał dopiero 1524 r. z rąk Macieja Drzewieckiego, biskupa kujawskiego ²¹⁾.

¹⁾ Wierzbowski. III., 1196.

²⁾ Akta konsystorskie pozn. 1502, d. 22. kwietnia.

³⁾ Wierzbowski. III., 1367.

⁴⁾ Akta kons. pozn. 1499, d. 12. września.

⁵⁾ A nie Droszkowie, jak pisze Boniecki

⁶⁾ Wierzbowski. I., 1854.

⁷⁾ Długosz. V., 246.

⁸⁾ Wierzbowski. III. Supl. 261. III., 70, 1245.

⁹⁾ W tym roku (1513), dnia 7. marca wdowa po nim Zofia występuje w konsystorzu poznańskim przeciwko Barbarze Osieckiej.

¹⁰⁾ Wierzbowski. III., 1367. II., 6. IV., 10464.

¹¹⁾ Ibidem.

¹²⁾ Akta kons. pozn. r. 1511 i 1527.

¹³⁾ Boniecki, Herbarz.

¹⁴⁾ Wierzbowski. III., 2064. II., 6. IV., 10464, 8480.

¹⁵⁾ Acta decr. Cap. Posnan. IV., 96.

¹⁶⁾ Acta Tomiciana. I., 185.

¹⁷⁾ Acta decr. Cap. Gnesn. IV., 70.

¹⁸⁾ Acta Tomiciana. V., 53, 60. Theiner, Mon. II., 384. Wierzbowski. II. P. IV., 1750.

¹⁹⁾ Mon. Pol. Hist. III., 216.

²⁰⁾ Niemcewicz, Pamiętniki o dawnej Polsce. I., 283—287.

²¹⁾ Korytowski, Prałaci i kanonicy gnieźnieńscy. II., 440.

Wyniesienie Rafała na biskupstwo płockie wywołało ostry zatarg pomiędzy Zygmuntem Starym a papieżem, który prezentę na to biskupstwo dał Janowi Albertowi, margrabiemu brandenburskiemu ¹⁾).

W r. 1504 potwierdził król Aleksander na prośbę Rafała i brata jego Jana dziedzicom Drzeczkowa przywilej Kazimierza W. z r. 1362, nadający prawo średzkie wsiom Drzeczkowo, Morkowo, Sulewo i Wolikowo ²⁾), a 1505 r. pozwolił tenże król Rafałowi wykupić małdraty dóbr klasztoru lubińskiego z rąk Cherubina z Gołuchowa ³⁾). W r. 1507 zrezygnował tenże Cherubin z Gołuchowa, stolnik poznański ⁴⁾), Rafałowi dobra swe dziedziczne: Gołuchów, Przekupew, Babie, Przygodzice, Wirzchanów i Chinowę, oraz sumy, zapisane na dobrach królewskich Morza ⁵⁾). Tym sposobem przeszedł Gołuchów w posiadanie Leszczyńskich, w których ręku pozostał do r. 1695 ⁶⁾).

Leszno posiadał Rafał wspólnie z bratem Janem. W r. 1510 mieli tam dwa folwarki, razem 14 łanów osiadłych, byli patronami kościoła farnego leszczyńskiego p. t. św. Mikołaja i N. P. M., płacili dziesięcinnie fertony na stół biskupa poznańskiego i meszne oraz 11 fertonów czynszu plebanowi swemu ⁷⁾). Dziesięciu zagrodników oddawało meszne plebanowi, do którego jeden łan należał. Był tam jeszcze jeden dziedzic, Maciej Cruinna (zapewne wójt), który miał folwark i płacił plebanowi 3 fertony dziesięciny ⁸⁾).

W r. 1513 nabyli Rafał i brat jego Jan, bracia niedzielni, od Jana Sieńskiego, stryja swego, Sienno i Grunowo w powiecie kościańskim za 1200 grzywien groszy średnich polskich ⁹⁾ i w tymże roku wydzierżawili temu Sieńskiemu do końca życia folwark z dworem w Siennie ¹⁰⁾).

W tymże roku (1513) skwitował król Zygmunt Stary Rafała z dwuletniego zarządu zamku i dóbr człuchowskich, skąd miał płacić odtąd królowi 300 węgierskich złotych ¹¹⁾). W r. 1515 kupili Rafał i brat jego Jan od Mikołaja, Jana i Piotra, synów niegdy Jana Kośmidra, sędziego wieluńskiego, za 100 grzywien części w Zamczewie w powiecie kaliskim ¹²⁾). W r. 1517 otrzymał Rafał za wstawieniem się cesarza Ma-

¹⁾ Niemcewicz, Pamiętniki o dawnej Polsce. I., 283—287.

²⁾ Wierzbowski. III., 1303.

³⁾ Ib. III., 2304.

⁴⁾ W r. 1411 występuje Żegota z Gołuchowa (Ulanowski, Wybór zapisek sądowych kaliskich, nr. 41), 1436—1439 Rafał z Gołuchowa, podkomorzy kaliski, generalny starosta wielkopolski (Kod. Wielkop. V., 584, 587, 589, 593—595, 601, 602, 609, 611—614), którego wsi Przygodzicom nadał Władysław Jagiełło 1438 r. prawo niemieckie (Rzyszczewski i Muczkowski, Cod. dipl. Pol. I., 320), 1476 r. Iwan z Gołuchowa, sędzia kaliski (Wierzbowski, I., 1356), 1490 r. Rubin czyli Cherubin z Gołuchowa, stolnik poznański (Wierzbowski 2142) 1490—1509 Rafał z Gołuchowa, syn sędziego poznańskiego, nazwany 1497 r. „curiensis regius“ (Wierzbowski. I., 2142. II., 855. III., 2705. IV., 762), 1485—1502 Andrzej z Gołuchowa, kanonik poznański (Wierzbowski. I., 2142. Akta konsystorskie poznańskie, 22. kwietnia 1502).

⁵⁾ Wierzbowski. IV. Vol. II., 8480.

⁶⁾ Archiwum Leszczyńskich w bibliotece Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu. Poznań 1695, w środę po Wniebowzięciu N. Maryi Panny.

⁷⁾ Plebanami w Lesznie byli: 9. lipca 1516 r. Bartłomiej, 22. lutego 1527 Maciej Popek, 11. sierpnia 1550 Stanisław. Akta kons. pozn.

⁸⁾ Liber Beneficiorum. Archiwum Leszczyńskich.

⁹⁾ Ter. Pos. 1513 f. 19. Wierzbowski. IV. Vol. II., 10404.

¹⁰⁾ Wierzbowski. IV., 1924.

¹¹⁾ Ib. IV., 1734.

¹²⁾ Wierzbowski. IV., Vol. II., 10612.

Tabl. I. Początki Leszczyńskich.

Stefan z Karnina 1393—1405 <i>ż. Zbyszka</i>	Anna 1425 panna	Machna z Leszna 1393 <i>m. Wincenty z Żelnic</i>							
Rafał I. L. z Leszna 1416—†1450 kasztelan przemęcki <i>ż. Anna</i>	Iwan L. z Chełkowa 1435	Dersław L. z Woliszewa 1424—1446 <i>ż. Anna</i>	Piotr L. 1412	Maciej L. 1432	Mikołaj L. 1435				
Tomisław 1453									
Rafał II. 1461—†1502 hrabia na Lesznie marszałek nadworny, kasztelan poznański <i>ż. Małgorzata</i> z <i>Bnina Śmigiełska</i>	Kasper 1469—†1513 podkomorzy kaliski <i>ż. Zofia</i> z <i>Oporowa</i>	Marusza 1492—1527 panna	Zofia <i>Dtuska</i>	Barbara <i>Drzewiecka</i>	Elżbieta <i>Korycka</i>	Katarzyna <i>Lasocka</i>	Paweł 1463	Jakub (—1463)	Jan I. 1470—†1492 proboszcz poznański, kantor gnieźnieński
Rafał III. 1502—†1560 kasztelan przemęcki <i>ż. Barbara z Bystrzycy</i>	Rafał IV. 1504—†1527 starosta człuchowski, kasztelan lędzki, biskup przemyski i płocki			Jan 1504—1534 <i>ż. Marya de Marcelanges</i>		Barbara <i>Szundorffowa</i>		Małgorzata <i>m. Jan Kiełbasa</i> z <i>Markowa</i>	
Wacław 1558—†1565 <i>ż. Barbara z Ochli</i> <i>Rechenberkówna</i>				Rafał V. zob. tablica II.					

ksymiliana od Zygmunta Starego starostwo człuchowskie w dożywocie z obowiązkiem płacenia z niego rocznie królowi 300 złotych¹⁾).

Rafał IV. był mężem bardzo czynnym i zasłużonym, 1511. posłował do księcia saskiego²⁾, 1512 do kapituły warmińskiej³⁾, 1514 do cesarza Maksymiliana I.⁴⁾, 1515 do stanów pruskich⁵⁾, w tymże roku towarzyszył królowi do Preszburga⁶⁾, 1517 r. znów posłował do cesarza Maksymiliana, ale poselstwa nie dokonał, bo w drodze zapadł niebezpiecznie na zdrowiu⁷⁾, 1518 był posłem królewskim na sejmie rzeszy niemieckiej w Frankfurcie⁸⁾, a 1524 komisarzem królewskim wraz z bratem Janem w sprawie mieszczan płockich z Mikołajem z Niszczyc, kasztelanem sierpskim i starostą płockim⁹⁾.

Jako sekretarz Zygmunta, księcia opawskiego i głogowskiego (późniejszego króla Zygmunta Starego) zwolniony został 1505 r. przez króla Aleksandra od służby wojskowej, dopóki w służbie księcia zostawał¹⁰⁾.

Jako biskup przemyski wyniósł kościół parafialny w Jarosławiu do godności kolegiaty, a kościół katedralny w Przemyśle ozdobił malowidłami¹¹⁾, jako biskup płocki erygował 1526 kanonicznie kościół parafialny w Cygowie, a we wsi Gralewie nowy zbudował, czujnością zaś i energią zamknął innowiercom wstęp do Mazowsza¹²⁾.

Wielkim przyjacielem jego był Jan Dantyszek, biskup warmiński¹³⁾, wrogiem zaś nieubłaganym Andrzej Krzycki, późniejszy biskup płocki, wreszcie arcybiskup gnieźnieński, który po śmierci Rafała w liście do Tomickiego zarzucał mu wielką rozwiązłość życia¹⁴⁾. Atoli charakter Krzyckiego był tego rodzaju, że słowom jego wiary dać nie można.

Rafał IV. umarł 23. marca 1527 r. w Pułtusku i pochowany został w tamtejszej kolegiacie. Tam też wystawiono mu nagrobek¹⁵⁾.

Jan II. z Leszna Leszczyński, syn Kaspra, podkomorzego kaliskiego, starosty radziejowskiego, i Zofii z Oporowa, a brat Rafała IV. biskupa płockiego, 1504 r. dworzanin królewski¹⁶⁾, 1513 podkomorzy kaliski¹⁷⁾ i starosta radziejowski, 1525 r. kasztelan brzesko-kujawski, zapisuje 1511 r. na Lesznie 5 grzywien rocznego czynszu kanonikowi i altarzyście katedralnemu poznańskiemu, Zygmunтови z Kamieńca i jego

1) Ib. 11097.

2) Acta Tomiciana. I., 289.

3) Ib. III., 106, 107.

4) Ib. II., 142.

5) Scrip. Rer. Pol. IV., 92.

6) Ib. IV., 92.

7) Acta Tomiciana. IV., 224—225.

8) Theiner, Mon. II., 384. Acta Tom. V., 53, 60.

9) Wierzbowski. IV., 4498.

10) Ib. III., 2064.

11) Korytkowski, Prałaci i Kanonicy gnieźn. II., 441.

12) Korytkowski, Prałaci itd. II., 442.

13) Acta Tomiciana. IX., 202.

14) „In ea arce (Pułtusku) — pisze Krzycki — mansit Raphael episcopus cum publica concubina et grege muliercularum et amasiorum. Tot erant concubitus, quot congressus“.

15) Starowolski, Monumenta Sarmatarum.

16) Wierzbowski, I. 102.

17) Podkomorstwo kaliskie przyrzekł mu już król Aleksander 1504 r. Wierzbowski. III., 2303.

sukcesorom¹⁾, 1513 wraz z matką Zofią i bratem Rafałem, starostą człuchowskim, zeznaje, że Łukasz z Górki co do sum na Grodzisku zapisanych zadość im uczynił²⁾; 1520 z. przy podziale dóbr rodzinnych otrzymuje dobra królewskie Radziejów i dziedziczne Drzeczkowo i Wolikowo z obowiązkiem utrzymywania do końca życia ciotki, Maruszy Leszczyńskiej³⁾; w tymże roku zapisuje 30 grzywien czynszu rocznego na dochodach starostwa radziejowskiego radzie miasta Radziejowa jako ojcom kościoła parafialnego P. Maryi w temże mieście⁴⁾; 1524 r. zapisuje mu król Zygmunt Stary jako staroście i tenutaryuszowi starostwa radziejowskiego w pewnej sumie miasto Radziejów z przyległościami i wsie Morza, Russów i Mszczewo⁵⁾; 1525 r. rezygnuje Jan miasto Dolsk, którego był tenutaryuszem, Januszowi Latałskiemu, kasztelanowi łędzkiemu, za 600 złotych⁶⁾; 1526 r. zapisuje dobra swoje: miasto Radziejów i wsie Stary Radziejów, Bytom, oboje Płowce, Bieganów, Bodzanów, Czołpin, Złotowo, Czołowo, Skotniki, Próchnowo, Skulsk, Ostrów, Sadowice, Wasowo, Grabowo, Lupszyno i Potulowo, w razie niepozostawienia męskiego potomka, Piotrowi Służewskiemu, kasztelanowi inowrocławskiemu „*suo ex patruelibus germano*“. Służewski zaś pod takim samym warunkiem zapisuje mu dobra swoje: miasto Służewo i wsie Borzyszewo, Kobylebłota, Wolne, Węgorze, Janików, Sieczkowice, oraz wsie królewskie zastawne: Murzyno, Nowawieś i Słońsko w ziemi kujawskiej⁷⁾.

W r. 1527 odziedziczył Jan wszystkie dobra po bracie swoim Rafale IV., biskupie płockim; 1530 utrzymał go król przy posiadaniu Przygodzic wobec pretensyi Marcina Zborowskiego, cześnika koronnego⁸⁾, a 1531 dał mu konsens na wykupienie młynów wodnych pod Kaliszem z rąk Bernarda Wilczyńskiego⁹⁾; w r. 1534 wreszcie układa się Jan jako dziedzic Gołuchowa z wikaryuszami wieczystymi katedry poznańskiej o dziesięcinę kmieci z tegoż Gołuchowa¹⁰⁾.

Jan bawił 1514 r. na Węgrzech, skąd przywiózł od króla i kardynała-biskupa ostrzychomskiego listy, w których upraszali Zygmunta Starego, aby brata Jana, Rafała, wynagrodził za długie lata służby jaką godnością¹¹⁾. Od r. 1520—1531 był Jan poborcą województw poznańskiego i kaliskiego¹²⁾; w r. 1522 zajął w imieniu króla wraz z Janem z Oporowa, kasztelanem brzeskim, biskupstwo płockie na rzecz brata swego Rafała¹³⁾, a po śmierci tegoż brata wiódł zacięty spór z następcą jego na biskupiej stolicy płockiej, Andrzejem Krzyckim, i z Piotrem Gamratem, scholastykiem płockim, o probostwo św. Michała w Płocku, które Gamrat odstąpił był pasierbowi Jana, Sokołowskiemu, a później gwałtem odebrał, na co się Krzycki zgodził¹⁴⁾.

¹⁾ Archiwum Leszczyńskich w bibliotece Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu. Poznań, 1511 w sobotę przed niedzielą Reminiscere.

²⁾ Wierzbowski. IV. Vol. II., 10464.

³⁾ Ib. IV., V. II., 12619, 13209.

⁴⁾ Ib. IV., 3312.

⁵⁾ Ib. IV., 4453.

⁶⁾ Ib. IV., 4661.

⁷⁾ Ib. IV., 5126, 5127.

⁸⁾ Wierzbowski. IV., 5782.

⁹⁾ Ib. IV., 5909.

¹⁰⁾ Akta kons. pozn.

¹¹⁾ Acta Tomiciana. II., 133.

¹²⁾ IV. II., 12495, 12575, 13367, 4339, 5381, 15978.

¹³⁾ Niemcewicz, Pamiętniki o dawnej Polsce. I., 283—287.

¹⁴⁾ Acta Tomiciana. X., 433, 445.

W r. 1524 był Jan komisarzem królewskim w sprawie mieszczan płockich z Niszczycykiem ¹⁾).

W r. 1514, dnia 12. lipca oświadcza Jan Leszczyński, podówczas podkomorzy kaliski, w swoim i brata swego Rafała, starosty człuchowskiego, imieniu, że obydwa jako patronowie i kolatorowie probostwa czyli prebendy w Lasocicach, po śmierci tamtejszego proboszcza Jakuba wcielają z przyzwoleniem biskupa poznańskiego probostwo lasocickie do kościoła parafialnego w Lesznie, którego są także patronami, a to dla szczupłości dochodów obu kościołów ²⁾).

Temu Janowi Leszczyńskiemu, kasztelanowi brzeskiemu, poświęcił Krzysztof Endorfin przeznaczone dla szkoły poznańskiej dziełko p. t. „*Stichologia seu ratio scribendorum versuum*“, wydane w Wittemberdze 1534 r. ³⁾).

Jan umarł 1535 lub 1536 r. Żoną jego była Marya de Marcelanges, wdowa po Jarosławie z Warzynowa i Wrzący Sokołowskim, kasztelanie łędzkim, staroście kol-skim, z którym miała siedmioro dzieci ⁴⁾). Tej żonie swojej zapisał Jan 1520 r. 2000 złotych wiana i tyleż przywianku na połowie dóbr swoich ⁵⁾), a w rok później oboje zapisali sobie nawzajem dożywocie na wszystkich dobrach swoich ⁶⁾). W r. 1526 mianował Jan żonę swoją i Piotra z Służewa, kasztelana inowrocławskiego, opiekunami dzieci swoich, a Piotr z Służewa żonę swoją i Jana Leszczyńskiego opiekunami swoich dzieci ⁷⁾).

Synem Jana, kasztelana brzeskiego, był Rafał V. ⁸⁾).

Rafał V., w akademii Lubrańskich uczeń Endorfina ⁹⁾), starosta radziejowski ¹⁰⁾), 1545 r. w bardzo młodym wieku wojewoda brzesko-kujawski, której to godności zrzekł się 1550 r., gdy wyszło prawo, zabraniające trzymać starostwo grodowe z województwem ¹¹⁾), 1578—1580 szafarz poborów w Wielkopolsce ¹²⁾), 1578—1580 przełożony nad mennicą ¹³⁾), 1580 kasztelan śremski ¹⁴⁾), zmarł 1592 r., pochowany zaś został w kościele gołuchowskim ¹⁵⁾).

Po bracie stryjecznym Waclawie był dziedzicem miasta Leszna i wsi: W. Grunowa, Strzyżewic, Lasocic, Zimnego folwarku w powiecie wschowskim, a Drzeczkowa, Wolikowa, Wyciążkowa i Piotrowic w powiecie kościańskim, które to dobra puściła mu 1567 r. wdowa po Waclawie, Barbara Rechenberkówna, 2-o v. Janowa Rozdrażewska, dożywotnia ich właścicielka, pod warunkiem płacenia jej rocznie 2700 złp., spłacenia długów po Waclawie i oddania jej na własność złota, srebra i klejnotów po nim ¹⁶⁾).

Rafał był też dziedzicem Międzyborza w powiecie sycowskim na Śląsku ¹⁷⁾). Radomicko i Boguszyn sprzedał Janowi Słupskiemu ¹⁸⁾). Po ojcu odziedziczył Gołuchow

¹⁾ Wierzbowski. IV., 4498.

²⁾ Akta konsystorskie.

⁶⁾ Ib. IV., 3780.

⁸⁾ Że Rafał V. był synem Jana i Maryi de Marcelanges, podaje współczesny Paprocki. W Inscr. Posn. 1567. I., 569 nazwany jest „bratem“ Waclawa, więc chyba stryjecznym. Jako siostrę Rafała V. podaje Boniecki Dorotę, żonę Stanisława Siewierskiego, ale, jak to nieraz czyni, bez przytoczenia dowodu.

⁹⁾ Łukaszewicz J., O kościołach Braci Czeskich, 2-o.

¹⁰⁾ Wisłocki, Acta hist. I., 314, 827.

¹¹⁾ Orzechowski St., Kroniki polskie w przekładzie Włyńskiego.

¹²⁾ Pawiński, Źródła dziejowe II., 11, 197).

¹⁷⁾ Saurma-Jeltsch, Wappenbuch der schlesischen Städte, 193.

¹⁸⁾ Arch. państw. pozn. Caus. Coff. II., r. 1591 w poniedziałek po Bożem Narodzeniu.

³⁾ J. Łukaszewicz, O kościołach Braci Czeskich, 20.

⁷⁾ Ib. IV., 5128.

⁴⁾ Wierzbowski. IV., 3253.

⁵⁾ Ib. IV., 3214.

¹³⁾ Tamże. XI., 51, 33, 102.

¹⁴⁾ Tamże. II., 5.

¹⁵⁾ Kazanie Komeńskiego w St. Karwowskiego Kronice m. Leszna.

¹⁶⁾ In. Pos. 1567 f. 573.

z przyległościami i stąd pisał się „państwa leszczyńskiego, gołuchowskiego i gołanicznego“ dziedzicem¹⁾. W r. 1546 otrzymał od króla konsens na wykupienie kilku sołectw w starostwie radziejowskim, Ciekowa w powiecie kaliskim i gruntów sołeckich w Tykadłowie²⁾, w r. 1561 wziął w zastaw Działdów w sumie 15.000 talarów, które pożyczył księciu pruskiemu Albrechtowi³⁾.

Rafał V. był jednym z najgłośniejszych ludzi swego czasu. Na sejmie piotrkowskim 1548 r. domaga się śmiało rozwodu Zygmunta Augusta z Barbarą Radziwiłłówną⁴⁾ w 1550 r. staje w obronie Stanisława Orzechowskiego⁵⁾, 1552 r. pomimo zniewagi, wyrządzonej podczas mszy Kościołowi katolickiemu, obrany marszałkiem Koła rycerskiego, napada w gwałtowny sposób na biskupów⁶⁾, w r. 1560 obiecuje księciu pruskiemu Albrechtowi popierać na tron polski syna jego, któremu radzi nauczyć się języka polskiego⁷⁾, 1562 r. obrany ponownie marszałkiem Koła rycerskiego, domaga się energicznie egzekucji praw i ograniczenia sądownictwa biskupów, w r. 1568⁸⁾, zrażony księcia Albrechta odmową zastawu Kwidzyna i oddania w lenno Działdowa, popiera gorliwie starania cesarza Maksymiliana o zapewnienie domowi habsburskiemu następstwa w Polsce po Zygmuncie Auguście⁹⁾, 1569 r. popiera i podpisuje Unię z Litwą¹⁰⁾, po sejmie lubelskim jedzie w poselstwie do Moskwy, dokąd zabiera z sobą ministrów Braci Czeskich, pomiędzy nimi Rokitę, aby dysputowali z biskupami schizmatycznymi¹¹⁾, 1574 r. oświadcza się za ogłoszeniem bezkrólewia¹²⁾.

Przyjąwszy naukę Braci Czeskich, był Rafał V. głową innowierców w Wielkopolsce¹³⁾. Jako starosta radziejowski dopomaga apostacie Andrzejowi Prażmowskiemu do założenia pierwszego zboru kalwińskiego w Radziejowie¹⁴⁾, a jako opiekun nieletnich siostrzeńców swoich, Jana i Mikołaja Gostyńskich, oddaje wspaniały kościół farny w Gostyniu dysydemtom¹⁵⁾. Stara się usilnie o połączenie różnych sekt z Braćmi

¹⁾ W przywileju, danym ministrom Braci Czeskich w Lesznie w dzień św. Marcelego 1580 r. Archiwum Leszczyńskich.

²⁾ Wierzbowski. IV., Vol. I., 7665, 7666, 7667.

³⁾ Dr. Th. Wotschke, Herzog Albrecht und Graf Raphael von Lissa. *Altpreuussische Monatschrift*. Bd. XIV., Heft 3.

⁴⁾ Orzechowski St., *Kroniki polskie w przekładzie Włyńskiego*, 38.

⁵⁾ Tamże.

⁶⁾ Tamże, 120.

⁷⁾ Wotschke, Herzog Albrecht itd.

⁸⁾ Orzechowski, 122.

⁹⁾ *Script. Rer. Pol.* I., 133—134. Dnia 3. lipca 1568 zawiadamia cesarza o terminie rozpoczęcia sejmku i prosi go o wyznaczenie miejsca, dokądby mógł przybyć z Jerzym Braunem, radcą kamery śląskiej, dla osobistego porozumienia się, 22. lipca cesarz zaprasza go do Wiednia, 1. października zapewnia Rafał cesarza, że nie omieszka zawiadomić go o wszystkim, co go obchodzić będzie, a zarazem dziękuje za pozwolenie wywiezienia 10 wozów wina i za inne „beneficia prius in se collata“, które „promptissimis obsequiis promovere et deservire temporibus perpetuis“ starać się będzie. Do tego listu, datowanego z Gołuchowa, przyłączył Rafał na kartce następujące pismo: „Zadało mi sye za rzecz potrzebną to na te Cedulae nyekolyk slow napysac językiem polskym, prosche, aby My Wasza Cesarska Wyelebnoszcz raczyła oznaymycz yeslyschby to moye pysanye moklby wyczytaczy, abych potim mokl weczy pysacz w tych rzeczach o których pysacz byloby potrzeba“. Dnia 23 listopada dziękuje cesarz Leszczyńskiemu za obietnicę wiadomości o sejmie, tegoż dnia śle Rafał cesarzowi przez radcę Brauna list z radą, aby na sejm wyprawił poselstwo.

¹⁰⁾ Vol. leg. II. 766.

¹¹⁾ Łukaszewicz. O kościołach Braci Czeskich, 27.

¹²⁾ Szujski. *Dzieje Polski*. III., 32.

¹³⁾ Hosii Card. *Epistolae*, 1606, 1611, 1382.

¹⁴⁾ Łukaszewicz. O kościołach B. C. 71, 72.

¹⁵⁾ Ib.

Czeskimi¹⁾, wyrabia wraz z innymi rozkaz królewski z 2. listopada 1564 r., wyłączający Braci Czeskich z pod surowości wyroku parczowskiego²⁾, a 1581 oddaje kościół katolicki w Gołuchowie tymże Braciom, upominając dzieci, aby wolę jego szanowały.³⁾

Jako dziedzic Leszna darował rektorowi tamtejszej szkoły Braci Czeskich 1579 r. 9 prętów ziemi, łąki, ogrody i sad obok wału miejskiego⁴⁾ i zwolnił go od wszelkich podatków pańskich i miejskich, a w rok później ustanowił daninę w zbożu i drzewie dla ministrów czeskich⁵⁾. W r. 1585 nadał wilkierz cechowi sukienników w Lesznie⁶⁾.

Pierwszą żoną Rafała V., kasztelana śremskiego, była Barbara z Podhajec Wolska h. Półkozic⁷⁾, z której dzieci:

1. Jan III., starosta radziejowski⁸⁾.
2. Andrzej I., wojewoda brzesko-kujawski⁹⁾.
3. Katarzyna, żona 1-o v. Wacława Ostroroga, 2-o v. Jana Koneckiego¹⁰⁾.
Drugą żoną Rafała V. była Anna Korzbokówna (Kurzbachówna)¹¹⁾, córka Henryka, barona na Stamburku i Miliczu¹²⁾, z której dzieci:
4. Wacław II., kanclerz w. k.¹³⁾.
5. Rafał VI., starosta radzymiński¹⁴⁾.
6. Maryanna, żona 1-o v. Andrzeja Firleja, kasztelana radomskiego¹⁵⁾, 2-o v. księcia Janusza Zasławskiego, wojewody wołyńskiego. Na pogrzebie jej 1642 r. miał Jędrzej Węgierski kazanie: O wyznawaniu wiary¹⁶⁾.
7. Barbara, żona Władysława Przyjemskiego, podkomorzego kaliskiego¹⁷⁾.

¹⁾ W r. 1555, dnia 24. maja był na zjeździe w Chęcinach, gdzie radzono nad połączeniem Braci Czeskich w Wielkopolsce z kościołami helweckimi w Małopolsce, w tym samym roku zwołał zjazd do Gołuchowa, 1557 r. jeździł na Morawy na synod Braci Czeskich w Slezanie, 1563 r. był na publicznej dyspacie ministra lutereckiego Morgensterna z Braciami Czeskimi w Toruniu, 1567 r. przybył z seniorami Braci Czeskich, Izraelem i Lorencem, na synod luterecki w Poznaniu. Łukaszewicz J. O kościołach Braci Czeskich, 63. Tenże. Wiadomości historyczne o dysydentach w mieście Poznaniu.

²⁾ Łukaszewicz J. O kościołach B. C., 63.

³⁾ Ib., 285. Pierwszym ministrem w Gołuchowie był Jan Rokita, rodem z Litomyśla. W r. 1585 spotkał Rafała wielki despekt, ministra jego bowiem obili uczniowie kalisy kijami. Script. Rer. Pol. XVIII., 271.

⁴⁾ Karwowski St. Kronika m. Leszna, 8.

⁵⁾ Przywilej ten wydrukowany w Przyjacielu Ludu leszczyńskim. R. XXIV., 206 i w dziele Łukaszewicza. O kościołach parochialnych itd.

⁶⁾ Archiwum kościoła św. Jana w Lesznie, Księga przywilejów, str. 385. Księgę tę odkrył przed trzema laty pastor Bickerich z Leszna w domu p. Opitza w Witosławiu.

⁷⁾ Acta decr. Cap. Cracov. XIII., 99, 100. Korytkowski J. Arcybiskupi gnieźnieńscy. IV., 85.

⁸⁾ Archiwum Leszczyńskich. Podpis własnoręczny na przywileju ojcowskim, danym Braciom Czeskim w Lesznie 1580 r. Archiwum państwowe poznańskie, Caus. Off. II. r. 1591.

⁹⁾ Tamże.

¹⁰⁾ Paprocki.

¹¹⁾ Instalacja Andrzeja Leszczyńskiego na kanonika krakowskiego 10. sierpnia 1624 r. Korytkowski J. Prałaci i kanonicy katedry metr. gnieźn. II., 444. Acta decr. Cap. Cracov. XII., 134, 135.

¹²⁾ Że była córką Henryka pisze Paprocki.

¹³⁾ Arch. państw. pozn. Caus. Off. II., r. 1591.

¹⁴⁾ Podpisał się na przywileju ojcowskim z r. 1580. Arch. Leszczyńskich. Paprocki pisze, że ten Rafał był starostą lubodzieskim.

¹⁵⁾ Okolski II., 127.

¹⁶⁾ Łukaszewicz L. Rys dziejów piśmiennictwa polskiego, str. 252.

¹⁷⁾ In. Pos. 1635 f. 951. In. Pos. 1636 II., 22.

Linia starsza.

Jan III., syn Rafała V., kasztelana śremskiego i Barbary z Podhajec Wolskiej starosta radziejowski, dziedzic miasta Leszna i wsi Leszna, Grunowa, Strzyżewic, Lasocic i Sienna ¹⁾, oraz Wyciążkowa i deserty Bobrowicz ²⁾, był gorliwym katolikiem ³⁾. Zmarł przed r. 1599 ⁴⁾.

Żoną jego była Zofia Jadwiga z Bnina Opaleńska ⁵⁾, córka Andrzeja, marszałka, w. kor., generalnego starosty wielkopolskiego, i Katarzyny Kościeleckiej ⁶⁾.

Jako wdowa kupiła Zofia od Jana Tworzyańskiego wszystkie jego domy i grunta w Lesznie, leżące przy „mniejszym folwarku“ za 400 złp. 30 gr. i darowała je 1599 r. Wojciechowi z Lubina, plebanowi leszczyńskiemu, i następcom, „przez biskupa poznańskiego prezentowanym i deputowanym“ ⁷⁾. W tymże roku zapisała na wyderkał plebanowi katolickiemu czyli kościołowi farnemu w Lesznie czynsz roczny 280 złp. od 4000 złp. na całej swojej oprawie t. j. mieście Lesznie, wsi Lesznie, Grunowie, Strzyżewicach, Lasocicach i Siennie ⁸⁾.

Jedyną córką Jana III. i Zofii z Bnina Opaleńskiej była Katarzyna ⁹⁾, żona Adama Sędziwoja hr. na Czarnkowie Czarnkowskiego, księcia na Człopie, wojewody łęczyckiego i generalnego starosty wielkopolskiego ¹⁰⁾. Wdową po Czarnkowskim była 1636 r. ¹¹⁾.

Andrzej I., drugi syn ¹²⁾ Rafała V., kasztelana śremskiego, i Barbary z Podhajec Wolskiej, wojewoda brzesko - kujawski ¹³⁾, dziedzic miasta Leszna z przyległościami ¹⁴⁾, miasta Baranowa z przyległościami w województwie sandomierskim ¹⁵⁾, Dolobry z przyległościami w województwie brzesko - litewskim, który to klucz kupił od Jana Paca, wojewody mińskiego ¹⁶⁾, oraz Międzyborza z przyległościami na Śląsku, które to dobra sprzedał 1599 r. książętom oleśnickim ¹⁷⁾.

Andrzej był gorliwym Bratem Czeskim. W r. 1595 bierze udział w generalnym synodzie dysydentów w Toruniu, który go wysłał w poselstwie do króla ¹⁸⁾, następnie stara

1) Arch. Leszczyńskich. Wschowa 1599 w poniedziałek po Obrzezaniu.

2) Arch. państw. pozn. Caus. Off. II., r. 1591 w poniedziałek po Bożem Narodzeniu.

3) Paprocki.

4) W tym roku żona jego występuje jako wdowa. Arch. Leszczyńskich

Po Janie III. pozostała pamiątka w Niemieckim Wilkowie: ławka w tamtejszym kościele z r. 1578, na której herb Wieniawa i litery J. L. Łukaszewicz J. Krótki opis kościołów parochialnych itd.

5) Arch. Leszczyńskich. Wschowa 1599 w czwartek po Nawiedzeniu P. M.

6) Paprocki.

7) Arch. Leszczyńskich. Wschowa 1599 w czwartek po Nawiedzeniu P. M.

8) Arch. Leszczyńskich. Wschowa 1599 w poniedziałek po Obrzezaniu.

9) Arch. państw. pozn. Caus. Off. r. 1591.

10) Tamże. Kcynia nr. 32 f. 373. Boniecki twierdzi, że pierwszym mężem Katarzyny był Andrzej hr. z Tenczyna, kasztelan bełski, ale nie podaje na to dowodu. Komeński, który mieszkał w Lesznie i znał zapewne osobiście Katarzynę, w kazaniu swem z r. 1636 nie wspomina o tem.

11) J. A. Komeńskiego kazanie z r. 1636.

12) Arch. państw. pozn. Caus. Off. I., 1591. II., 1591 r.

13) Tamże. II., 1591 r.

14) Potwierdzenie przywileju Rafała V. z f. 1580.

15) Podział dóbr pomiędzy jego synów. Arch. Leszczyńskich.

16) Arch. Leszczyńskich. Wschowa 1627 w środę po niedzieli Exaudi.

17) Saurma-Jeltsch, Wappenbuch der schlesischen Städte, 193. W Script. Rer. Pol. XX., 319 taka zachodzi o Andrzeju wzmianka: „ratione bonorum in Silesia sitorum subditus M-tis Caes“

18) Szujski. Dzieje Polski. III., 150, 151.

się napróżno usunąć w Poznaniu ministra luterskiego Pawła Gericyusza, który nie chciał podpisać uchwał synodu toruńskiego¹⁾, 1596 r. wyznaczony zostaje przez króla do traktowania z posłami cesarskimi w sprawie przymierza przeciwko Turkom²⁾, 1599 przybywa do Wilna na dysputy religijne w towarzystwie trzech ministrów Braci Czeskich, Grzegorza z Żarnowca, Marcina Janickiego i Marcina Gracyana, i staje na czele konfederacji politycznej celem obrony przeciwko katolikom³⁾. W rokoszu Zebrzydowskiego nie ma udziału.

W r. 1601, dnia 21. stycznia potwierdził przywilej ojcowski, dany Braciom Czeskim w Lesznie 1580 r.⁴⁾, a 1604 r. odnowił i uposażył szkołę tychże Braci⁵⁾.

Nadwornymi kapelanami Andrzeja byli Marcin Gracyan, Gertich i Jan Turnowski, którzy jego kosztem kształcili się na uniwersytetach zagranicznych, a później zostali seniorami⁶⁾.

Andrzej, który pisał się „comes in Leszno“, umarł w Beresteczku 24. lipca 1606 r., mając lat 47. Na pogrzebie jego wygłosił senior Jan Turnowski mowę, która wyszła w Baranowie p. t. „Homilia sacra in funere Andreae Comitiss de Leszno Brestae-Cujaviensis Palatini habita“⁷⁾.

Andrzej pochowany został w Baranowie, gdzie mu synowie wystawili pomnik⁸⁾.

Pierwszą żoną Andrzeja była Anna Firlejówna, córka Andrzeja, kasztelana lubelskiego, i Barbary Srzeńskiej, wojewodzianki płockiej⁹⁾, zmarła 1588 r., drugą Teodora księżniczka Sanguszkówna, córka sławnego wojownika Romana, wojewody braclawskiego¹⁰⁾, a wdowa 1-o v. po Stanisławie Radziwińskim, wojewodzie podlaskim, 2-o v. po księciu Aleksandrze Pruńskim, kasztelanie trockim¹¹⁾. Ślub z Sanguszkówną dawał Andrzejowi minister kalwiński¹²⁾; wniosła w dom Leszczyńskich Beresteczko z przyległościami na Wołyniu, umarła w rok po ślubie 1598.

Trzecią żoną Andrzeja była Zofia z Bnina Opaleńska, córka Jana, kasztelana rogozińskiego, i Barbary Ostromeckiej, fundatorka kościoła św. Ducha i św. Barbary w Lesznie¹³⁾. Wedle własnego jej życzenia pochowaną została w kościele OO. Bernardynów w Poznaniu¹⁴⁾.

¹⁾ Łukaszewicz J. O kościołach Braci Czeskich, 172, 173.

²⁾ Script. Rer. Pol. XX., 241.

³⁾ Łukaszewicz J. O kościołach B. C., 186.

⁴⁾ Archiwum Leszczyńskich.

⁵⁾ Regenvolscius (Iędrzej Węgierski) pisze w Systema historico-chronol. Eccles. Slav.: „Schola Lesnensis a capitaneo Radziejoviensi fundata et regimini fratrum confessionis Bohemicae tradita circa a. 1555 instaurata, ab Andrea comite de Lesno, palatino Cuiaviensi Brestensique, anno 1604 renovata, denique in gymnasii formam a Raphaele comite de Lesno, pal. Bels., anno 1624 redacta fuit“.

⁶⁾ Łukaszewicz, O kościołach B. C., 186.

⁷⁾ Ib. 371.

⁸⁾ Starowolski, Monumenta Sarmatarum, Kraków 1655.

⁹⁾ Paprocki.

¹⁰⁾ Genealogia w Archiwum Leszczyńskich.

¹¹⁾ Że pierwszym mężem Sanguszkówny był Radziwiński, podaje Boniecki. Książę Aleksander Pruński był najprzód schizmatykiem, w końcu zagorzałym kalwinem.

¹²⁾ Script. Rer. Pol. XX., 435.

¹³⁾ Kościółek ten stał niegdyś w pobliżu zamku nad „fosą“ (dziś ulica Komeńskiego), w r. 1707 podczas drugiego zburzenia Leszna zgorzał i odbudowany nie został. Na jego miejscu dziś hotel Nitschego.

¹⁴⁾ Korytkowski. Arcybiskupi itd. IV., 86.

Dzieci Andrzeja I. a) z Anny Firlejówny:

1. Rafał VII., wojewoda bełski ¹⁾
2. Andrzej II., starosta nakielski, który żył jeszcze 1606 r. ²⁾.
3. Katarzyna, żona kalwina Fabiana Czemy, kasztelana chełmińskiego, starosty sztumskiego ³⁾.
4. Barbara, żona kalwina Feliksa z Konar Słupeckiego, kasztelana żarnowskiego, później lubelskiego, który w r. 1610 zapisał jej 20.000 złp. wiana i tyleż przywianku ⁴⁾.

b) z Zofii z Bnina Opaleńskiej:

5. Jan IV. ⁵⁾, kanclerz w. k.
6. Przemysław ⁶⁾, wojewoda derpski.
7. Wacław III. ⁷⁾, prymas-arcybiskup gnieźnieński.

Rafał VII., hrabia na Lesznie, syn Andrzeja, wojewody brzesko-kujawskiego, i Anny Firlejówny, urodzony w październiku 1579 r. na Litwie ⁸⁾, 1595 r. student w Bazylei, 1601 w Padwie ⁹⁾, 1612 kasztelan wiślicki, 1618 kasztelan kaliski, 1620 wojewoda bełski, 1606 starosta horodelski, 1613 wschowski, 1633 hrubieszowski ¹⁰⁾, otrzymał przy podziale dóbr, przedsięwziętym w Radziminie, 31. października 1623 r. ¹¹⁾, miasto Leszno z zamkiem ¹²⁾, folwarkiem i przedmieściami i wsie Grunowo Wielkie, Lasocice, Strzyżewice z folwarkiem, Wyciążkowo, Piotrowice, Zaborowo w powiecie wschowskim, miasto Baranów z wspaniałym zamkiem ¹³⁾ i folwarkiem i wsie Mistrow, Wojków, Golewołę, Dąbrowicę, Skopanie, Suchorzew, Przewóz, Międzywodzie, Nawodzice, Domaceny, Zaduszniki w województwie sandomierskim, miasto Woronczyn z przyległościami i wieś Żurawicę w województwie wołyńskim, Dolobrzę w powiecie brzesko-litewskim, części miasteczek Anny i Sławuty i Oleszów w województwie wołyńskim. Za to zobowiązał się spłacić siostrę, Katarzynę Czemińską, starościcę sztumską, i braci, co już poprzednio po części uczynił. Za wypłacone przez niego sumy wykupili bracia jego majątność Gołaniczką od księcia Aleksandra Pruńskiego ¹⁴⁾.

¹⁾ In. Cost. 1606 f. 334.

²⁾ Ib. Że był 1606 r. w Bourges we Francji, pisze Okolski. Umarł młodo. II., 298.

³⁾ Scrip. R. Pol. V., 304, 289. Archiwum Leszczyńskich. Radzim, 31. października 1613.

⁴⁾ Archiwum Leszczyńskich. Lublin, w środę po św. Andrzeju 1610. Słupecki, porzuciwszy błędy kacerskie, zwrócił katolikom kościoły w dobrach swoich Kliczkowie w województwie sandomierskim i w mieście Opolu w województwie lubelskim, które przodkowie jego dali kalwinom. Żona jego natomiast Barbara z Leszczyńskich nie nawróciła się, owszem jako żarliwa kalwinka utrzymywała po śmierci męża na dworze swoim w Opolu ministrów swego wyznania, którzy dla niej, służby dworskiej i kalwinów w mieście, po części Szkotów, odprawiali nabożeństwo w kaplicy zamkowej. Takimi kaznodziejami nadwornymi byli Tomasz i Andrzej Węgierscy. Po zgonie Barbary nabożeństwo kalwińskie zapewne upadło w Opolu. Łukaszewicz. O kościołach B. C., 345, 390. Boniecki pisze, że Barbara „podobno“ była za Słupeckim.

⁵⁾—⁷⁾ In. Cost. 1606 f. 334. Rel. Wschow. 1627 f. 454.

⁸⁾ Kazanie Komeńskiego z r. 1636.

⁹⁾ Boniecki.

¹⁰⁾ Radziwiłł St. A. Pamiętniki I., 22.

¹¹⁾ Archiwum Leszczyńskich. Wschowa 1627, w środę po niedzieli Exaudi.

¹²⁾ Szczątki tego zamku, rozebranego 1845 r., widne były jeszcze przed 50 laty w miejscu, gdzie kamienica Ronza. Kominiek z tego zamku, bardzo piękny, jest w posiadaniu Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu. Drugi zamek w Lesznie (dziś sąd) zbudowali Sułkowscy 1763 r.

¹³⁾ Opis zamku wraz z ryciną w Przyjacielu Ludu leszczyńskim. X., 43.

¹⁴⁾ Archiwum Leszczyńskich. Wschowa 1627, w środę po niedzieli Exaudi (Oblata).

Posiadał nadto Rafał VII. miasto Romanów i wsie Kołki, Rudniki, Sutnicę, Razminę, Jabołąkę, Grodek, Maniewice, Karasin, miasteczko Perstyn i wsie Słobodę i Hradyszczę, majątność Tuliszowską i Rozdziałowską w województwach bełskim i wołyńskim, także Czechówkę z Winiawą pod Lublinem i Andrzejówką w województwie kijowskim, miasto Włodawę i wsie Wołę, Suszno, Królową Wołę, Komorówkę, Kranówkę, Grzybów, Żuków, Lubień, Wyry, Suchawę, miasteczko Orchów z przyległościami, wieś Okuninę i dwór w Lublinie na przedmieściu Krakowskim, miasto Beresteczko z przyległościami, miasto Strzemielec i wsie Strzemielec, Kutrów, Mirowę, Smarzewo, Wólkę, Sołotnię, Ptaszową, Ostrów, Retkowo, Jabłeczno, Leszną, miasteczko Sławatycze i wsie Stare Sławatycze czyli Burawkę, Olędry, Neubraw i Neudorf, Patrycki, Domacze, Kobiałkę, Leptówkę, ulicę w Brześciu Litewskim, zwaną Bohufówką, wieś Janówkę, miasteczko Annę i wsie Dołobrychy, Harsy, Oleszów, Danie, Czernsk i Łockie, całą majątność Czartoryską t. j. miasto Stary i Nowy Czartorysk, wsie Nowosyłki, Leszowo, Koźlenice, Sobieszycy, Warasz, Kołodzieje, Babkę, Sopaczoch, Maliczyce, Białawołę, Radkę, Starą i Nową Niedźwiedzią, Poturowice-Polonę, Zabłocice, Suchawołę, Police, Żółkin, Załucko Wielkie, Załucko Małe, Bołochowice, Zarzecze, także wsie Kulikowie, Komarów, Siemianie, Boryczówkę, Hrasko, Podhajce, Łoski, Ostrówki, Lubaczów, Tylcze, Czaplina, Ostróg, Rzęczyce, Kosmiaki, Rudkę, miasta nowozałożone Rafałów nad rzeką Borową i Lubachów nad rzeką Styrem, a w województwie mazowieckim miasto Radzymin i wsie Wólkę, Dybów, Borki, Trzcianą, Rynią i Zawady, część Pragi pod Warszawą, a w Warszawie dwa dwory, wielki i mały, i domki wszystkie, do tych dworów należące. Wreszcie posiadał majątność Prabucką w ziemi pruskiej z miastem i wszystkimi wsiami, które mu książę pruski puścił do lat 9¹⁾.

Razem więc posiadał 17 miast i 116 wsi.

Rafał VII. był jednym z najznakomitszych mężów swego czasu. W r. 1613 był komisarzem do uspokojenia związkowych i miał udział w trybunale fiskalnym, 1621 r. walczył pod Chocimem na czele 100 husary i 100 piechoty²⁾, na sejmie konwokacyjnym, na którym był jedynym akatolikiem w senacie, został obrany do rozsądzania spraw, przeciwnych prawu³⁾, a na elekcyjnym tegoż roku do uspokojenia schizmatyków⁴⁾, na sejmie 1633 r. stawał sprężyście w obronie dysydentów⁵⁾, 1635 r. prowadził wraz z innymi senatorami układy ze Szwedami w Sztumdorfie, dokąd przybył z pułkiem pieszym i z 100 Kozakami⁶⁾. Jako zwolennik przymierza z Francją, polecał Władysławowi IV. małżeństwo z Maryą Ludwiką Gonzagą, księżniczką de Nevers⁷⁾.

Po bitwie pod Białą Górą przyjął Rafał VII. do Leszna nowy zastęp uciekających z ojczyzny Braci Czeskich, pomiędzy którymi znajdował się Jan Amos Komeński⁸⁾. W r. 1626 wyniósł wyposażoną przez ojca szkołę leszczyńską na stopień wyższej szkoły, przeznaczył fundusze na rektora i nauczycieli, gmachy na ich pomie-

¹⁾ Archiwum Leszczyńskich. Lublin 1664, w piątek po niedzieli Rogationum.

²⁾ Przyjaciół Ludu leszczyński XI., 33. Dyaryusz ekspedycyi wojska polskiego pod Chocimem 1621 roku.

³⁾ Radziwiłł St. A. Pamiętniki. I., 22.

⁴⁾ Ib. I., 57.

⁵⁾ Ib. I., 150.

⁶⁾ Obszernie mówi o Rafale Ogier, sekretarz posła francuskiego, hr. d'Avaux. Niemcewicz, Pamiętniki o dawnej Polsce. III., 138.

⁷⁾ Szujski. III., 276.

⁸⁾ Karwowski, Kronika m. Leszna. 10—16.

szczenie, oraz fundował alumnat na 12 ubogich uczniów ¹⁾). Szkoła ta zaćmiła wkrótce wszystkie inne zakłady naukowe w Wielkopolsce. W r. 1627 w dzień św. Marcina nadał Bractwu strzeleckiemu w Lesznie rozmaite wolności ²⁾, w r. 1631 wyrobił dla Leszna przywilej Zygmunta III. z dnia 8. maja, wynoszący Leszno do miast większych ³⁾, a 1633 r., bawiąc z żoną od 23. października do 4. listopada w Lesznie na zamku, nadał lutrom tamtejszym przywilejem z dnia 4. listopada ⁴⁾ wolność wyznania z pozwoleniem wybudowania kościoła ⁵⁾, pod który darował im plac w pobliżu mniejszego folwarku ⁶⁾.

W tym też czasie założył Rafał zbór kalwiński w Włodawie, którego rzędy objął 1633 r. Jędrzej Węgierski, autor historii reformacyi w Polsce ⁷⁾. Ten Węgierski i brat jego Tomasz, minister przy zborze w Baranowie, oraz Jan Dzikowski byli przez niejaką czas nadwornymi kapelanami wojewody.

Rafał VII. był mężem wielkich zdolności, wspaniałomyślny ⁸⁾, nadzwyczajnie wykształcony, mówił po łacinie, niemiecku, francusku i włosku, rozumiał języki grecki i hiszpański, własnym językiem władał doskonale i dbał o jego czystość, miał też skłonność do poezyi polskiej i łacińskiej, piękne wiersze, pomiędzy innymi komedją Judyt, ogłosił drukiem bezimiennie, znał geometryą, astronomią, mechanikę, architekturę, muzykę, chemią, nie mówiąc już o historii, etyce, polityce i t. d., utrzymywał stosunki z zagranicznymi znakomitymi mężami i panującymi, dla wszystkich uprzejmy i przyjacielski, zachowywał należną powagę i nie tylko na trybunałach koronnych, na których był ośm razy deputatem, ale i w sądach polubowych, do których go woływano, okazywał wielką bezstronność i sprawiedliwość ⁹⁾.

Rafał VII., tknięty paraliżem, umarł w Włodawie 29. marca 1636 r., mając lat 57, wierny do końca życia swej wierze ¹⁰⁾. W dzień pogrzebu jego w Włodawie wygłosił w kościele leszczyńskim Jan Amos Komeński mowę, wydrukowaną w Lesznie 1636 r. u Wiganda Funcka. W Częstochowie wystawili ojcu synowie nagrobek ¹¹⁾.

^{1—2)} Karwowski, Kronika m. Leszna. 10—16.

³⁾ Samuel Spechts Lissaer Turmknopf Chronik von 1639. Herausgegeben und übersetzt von Paul Beer.

⁴⁾ Własnoręcznie spisał po łacinie ów przywilej, przetłómaczyli go zaś na język niemiecki z jego rozkazu Jan Willmann, sekretarz królewski, który mu towarzyszył w podróży do Leszna, i Samuel Specht, autor t. z. Lissaer Turmknopf Chronik.

⁵⁾ Ten kościół luterski p. t. Krzyża ś. stanął 1635 r. Samuel Spechts Lissaer Turmknopf Chronik

⁶⁾ Mniejszy folwark pański leżał na południe — zachód od bramy Rydzynskiej, większy na północ od bramy Kościańskiej, gdzie później zbudowano strzelnicę.

⁷⁾ Systema Historico-Chronologicum Ecclesiarum Slavonicarum. Trajecti ad Rhenum 1652.

⁸⁾ Gdy pewnego razu, złamawszy rękę, leczył się w Głogowie, brał lekcye języka greckiego od tamtejszego konrektora Jerzego Spechta. Dowiedziawszy się później, że Specht po zburzeniu Głogowy 28. lipca 1615 r. w trudnem był położeniu, pospieszył mu z pomocą, a syna jego Samuela, autora kroniki leszczyńskiej, mianował sekretarzem swoim. Turmknopf Chronik.

⁹⁾ Kazanie Komeńskiego z r. 1636.

¹⁰⁾ Stanisław Albrycht Radziwiłł, kanclerz w. litewski, niecierpiący dysydentów, tak pisze o jego śmierci pod dniem 3. kwietnia: „Przyszła wiadomość o śmierci Leszczyńskiego, wojewody bełskiego, przeszłej soboty temu światu, dałby to Bóg, żeby nie niebu zmarłego. Żwawym był heretykiem i chciał się hersztem być swojej sekty. Pogłoska zwyczajna o nim była, że dniem przed śmiercią lżył honor Panny Przenajświętszej, i wnet pomsta Boska nastąpiła, wnet ustawać na siłach począł i nazajutrz w dzień Matce Boskiej poświęcony, na sąd Boski pozwany jest“. Nieprawdziwem więc jest twierdzenie Bonieckiego, że Rafał umarł katolikiem.

¹¹⁾ Starowski, Monumenta.

Z żony Anny z Radzimina Radzimińskiej (zmarłej 12. stycznia 1635 r. w Kwidzynie¹⁾), córki Stanisława, wojewody podlaskiego, i księżniczki Teodory Sanguszkówny, pozostawił Rafał VII. pięcioro dzieci:

1. Teodorę,
2. Rafała IX.,
3. Andrzeja IV.,
4. Władysława I.,
5. Bogusława I.

Po śmierci wojewody Rafała przedsięwzięli podział pozostałych dóbr pomiędzy dzieci jego Jan i Przeclaw Leszczyńscy, wojewodzice brzesko-kujawscy, a ich stryjowie, Zbigniew z Goraja Gorajski, Jan Szlichtyng z Bukówca, sędzia wschowski, Waleryan Otwinowski, podczaszy sandomierski, i Hrehory książę na Czetwertynie Czetwertyński²⁾.

Na spłacenie długów miano sprzedać majątność Romanowską t. j. miasto Romanów, wsie Kołki, Budniki, Sutnicę, Razminę, Jabołkę, Grodek, Maniewice, Karasin, miasteczko Perstyn i wsie Słobodę i Hradyszczce, majątność zaś Tuliszkowska i Rozdziałowska, także Czechówka z Winiawą i Andrzejówka miały być obrócone na spłacenie siostry Teodory. Dział każdego z braci po spłaceniu długów oszacowano na 1,307.000 złp.

Teodora, córka Rafała VII., wojewody bełskiego, i Anny Radzimińskiej³⁾, wyszła 1629 r. za Zbigniewa z Goraja Gorajskiego, kasztelana kijowskiego, jednego z najgorliwszych kalwinów⁴⁾. Na ślub Teodory napisał Tomasz Węgierski wiersz p. t. „Euphemia in solemnem nuptiarum festivitatem“, wydany w Baranowie 1629 r.⁵⁾. Teodora była kalwinką⁶⁾.

Rafał IX., syn Rafała VII., wojewody bełskiego, i Anny Radzimińskiej⁷⁾, kalwin, otrzymał działem miasto Włodawę i wsie Wołę, Suszno, Królową Wołę, Komorówkę, Kranówkę, Grzybow, Żukow, Lubień, Wyrę, Suchawę, miasteczko Orchów z przy-

¹⁾ Samuel Spechts Lissaer Turmknopf Chronik. Boniecki twierdzi bez podania źródła, że drugą żoną Rafała była Katarzyna Pocięjówna.

²⁾ Archiwum Leszczyńskich. Podział dóbr 1636 r.

³⁾ Ib. Podział dóbr po Rafale VII.

⁴⁾ Łukaszewicz, Dzieje kościołów wyznania helweckiego, 269.

⁵⁾ Łukaszewicz, Dzieje kościołów wyznania helweckiego, 269.

⁶⁾ Tamże. W r. 1660 pisali kalwini małopolscy do swych współwyznawców w Wielkopolsce, że „żołnierze księdza jej z katedry wzięli i ledwo go wykupili“.

Opiekunami córki Teodory, Teofili Gorajskiej, zamianowani zostali przez króla Jana Kazimierza 1663 r. po śmierci Zbigniewa Gorajskiego prymas Wacław, wojewoda łęczycki Władysław i podkanclerzy Jan Leszczyńscy, którzy ją po katolicyku wychowywali. Ale wykradł ją z Lublina Jan Teodor Potocki, podkomorzy kaliski, za podszeptem drugiej żony, a siostry Teofili, Zofii Gorajskiej, gorliwej kalwinki, pomagał zaś w wykradzeniu syn podkomorzego, Krzysztof Potocki, podpułkownik królewski, zrodzony z pierwszej żony, Anny Leszczyńskiej. Teofilę trzymano pod ścisłą strażą i otoczono kalwińskimi ministrami. Napróžno domagali się jej wydania opiekunowie. Nie zważając na ich protesty, poślubił Krzysztof Potocki Teofilę, o które to gwałty obydwaj Potoccy, ojciec i syn, skazani zostali przez sąd lubelski 1664 r. na infamią i banicyą. Archiwum Leszczyńskich, Lublin 1663, we wtorek po Wniebowzięciu P. M. Lublin, 1664, w piątek po niedzieli Rogationum.

⁷⁾ Rel. Wschov. 1636 f. 145.

ległościami, wieś Okuninę i dwór w Lublinie na przedmieściu Krakowskim ¹⁾). Był też dziedzicem miasta Tuliszkowa w powiecie kaliskim, Karpinosa na Litwie ²⁾), Luty i Zdzarka w województwie ruskiem, powiecie chełmskim ³⁾). W sprawach publicznych nie brał udziału. Umarł 1644 r. Na pogrzebie jego wygłosił Jędrzej Węgierski kazanie „O stateczności w wierze ku nauce, przestrodze i pociesze“, wydrukowane w Baranowie 1644 r. ⁴⁾).

Pierwszą żoną Rafała IX. była od r. 1637 Anna z Tulin Hornostajówna ⁵⁾), córka Samuela, podkomorzego kijowskiego, i Teofila z Goraja, dziedziczka Tulin, Piesek i Liasowa w powiecie żytomirskim. Anna umarła już 1639 r. Na pogrzebie jej wygłosił Jędrzej Węgierski kazanie „O pragnieniu śmierci“ w Baranowie 1639 r. ⁶⁾).

Drugą żoną Rafała IX. była od r. 1642 Katarzyna z Nagłowic Rejówna, córka Andrzeja, starosty libuskiego. Posag jej, 50.000 złp., ubezpieczył Rafał na Karpinosie ⁷⁾). Po śmierci Rafała wyszła Katarzyna za kalwina Rafała z Buczacza Buczacckiego ⁸⁾).

Dzieci Rafała IX. i Anny Hornostajówny:

1. Zbigniew, zmarły młodo ⁹⁾).

2. Teofila, której opiekunami byli: Andrzej hr. na Lesznie, wojewoda derpski, Bogusław hr. na Lesznie, generał wielkopolski, Władysław hr. na Lesznie, wojewódzic bełski, Leszczyńscy i Zbigniew z Goraja Gorajski, kasztelan chełmski ¹⁰⁾).

Teofila otrzymał 35.000 złp. posagu i wyszła 1657 r. za Rafała z Buczacza Buczacckiego, którego pierwszą żoną była jej macocha, Katarzyna Rejówna ¹¹⁾). Po śmierci pierwszego męża wyszła Teofila z Leszczyńskich 1674 r. za Krzysztofa z Drohojowa Drohojowskiego, stolnika lubelskiego ¹²⁾). Była kalwiną. Z sukcesji po Samuelu hr. na Lesznie Leszczyńskim, obożnym koronnym, przypadło na nią 40.000 złp. i część ruchomości. Tę sukcesją ustąpiła 1676 r. księciu Dymitrowi Jerzemu na Wiśniowcu i Zbarażu Wiśniowieckiemu, wojewodzie bełskiemu ¹³⁾). W końcu życia zaślubiła na umyśle, z czego korzystał minister kalwiński Jarzyna. Po jej śmierci zabrał pozostałe po niej pieniądze w sumie kilkunastu tysięcy złotych polskich, srebro, suknie, sobole i obicia i wywiózł do Czyża, o co go pozywali Leszczyńscy ¹⁴⁾).

Andrzej IV. hr. na Lesznie Leszczyński, drugi syn Rafała VII., wojewody bełskiego, i Anny Radziwińskiej ¹⁵⁾), od 8. marca 1641 r. wojewoda derpski, starosta

¹⁾ Podział dóbr z r. 1636.

²⁾ Archiwum Leszczyńskich. Kraków 1642, w czwartek po ś. Jakóbie.

³⁾ Tamże.

⁴⁾ Tamże. Włodawa 1644 r., 19. listopada. Łukaszewicz L. Rys dziejów piśmiennictwa pol. 252.

⁵⁾ Tamże. Lublin 1637, w piątek po ś. Małgorzacie.

⁶⁾ Łukaszewicz L., Rys. dziejów itd. 252.

⁷⁾ Arch. Leszczyńskich. Brześć 1642, dnia 7. stycznia.

⁸⁾ Z Katarzyną Rejówną miał Rafał Buczaccki córkę Teodorę, żonę Krzysztofa Drohojowskiego, a z Teofilą Leszczyńską córkę Zofię, żonę Jana Orzechowskiego. Arch. Leszczyńskich.

⁹⁾ Arch. Leszczyńskich. Lublin 1640, w środę przed ś. Franciszkiem.

¹⁰⁾ Ib. Chełm, 24. kwietnia 1647.

¹¹⁾ Ib. Chełm 1657, w sobotę po nawróceniu ś. Pawła.

¹²⁾ Archiwum Leszczyńskich. Lublin 1671 we wtorek po śś. Wicie i Modeście, Lublin, 1675, 15. czerwca.

¹³⁾ Tamże. Lublin 1676, w piątek przed ś. Tomaszem.

¹⁴⁾ Tamże. Luźna notatka bez daty.

¹⁵⁾ Samuel Spechts Lissaer Turmknopf Chronik.

dubniński, otrzymał działem miasto Baranów z zamkiem i „armatą“ na zamku, wsie Przewóz, Suchorzew, Skopan, Dombrowicę, Wolę, Mitrów, Domaceny, Wodzlów, Zaduszniki w województwie sandomierskim, a w województwie wołyńskim miasto Stary i Nowy Czartorysk, wsie Nowosyłki, Leszowo, Koźlenice, Ośnicę Wielką, Ośnicę Małą, Mocienice, Sobieszycę, Warasz, Kołodzieje, Babkę, Sopaczoch, Malicyce, Białawolę, Radkę, Starą i Nową Niedźwiedzią, Poturowice, Połonę, Zabłocice, Suchawolę, Police, Żółkin, Załucko Wielkie, Załucko Małe, Bołochowice, Zarzecze, także wsie Kulikowie, Komarów, Siemianie, Boryczówkę, Hrasko, Podhajce, Łoski, Ostrowki, Lubaczów, Tylcze, Czaplina, Ostrów, Rzęczyce, Kosmiaki, Rudkę, oraz miasta nowo założone Rafałów nad rzeką Borową i Lubachów nad rzeką Styrem ¹⁾.

Andrzej IV. był kalwinem, 1648 podpisał elekcyą Jana Kaźmierz, w sprawach politycznych wybitnie nie występował. Wystawił kościół w Czartorysku ²⁾. Umarł 1651 r. Na pogrzebie jego wygłosił minister Braci Czeskich Wojciech Węgierski kazanie, które wyszło drukiem w Lesznie p. t. „Pogrzeb Jozyaszów albo kazanie przy akcie pogrzebowym pana Andrzeja hrabi z Leszna Leszczyńskiego, wojewody derpskiego. Roku 1651, dnia 20. kwietnia“.

Pierwszą żoną Andrzeja IV. była od r. 1637 księżniczka Anna Korecka, córka sławnego wojownika Samuela, urodzona z matki Mołdawianki. Otrzymała 231.000 złp. posagu ³⁾, umarła 30. maja 1639 r., mając lat 21, w Czartorysku, gdzie też pochowana została. Tam wystawił jej mąż nagrobek ⁴⁾.

Drugą żoną Andrzeja IV. była od r. 1643 Katarzyna Niemiryczówna, podkomorzanka kijowska, wdowa po Pawle Krzysztofie Sieniucie ⁵⁾.

Trzecią żoną Andrzeja IV. była Krystyna z Komorowa Strusiówna, wdowa najprzód po Kalinowskim, staroście winnickim, którego poślubiła bez wiedzy i woli ojca, skutkiem czego wydziedziczona została ⁶⁾, powtóre po księciu Konstantynie Wiśniowieckim ⁷⁾. Pierwszy mąż wyznaczył jej dożywocie na Nesterwarze, drugi na Charapczyźnie. Była to pani niezmiernie rozrzutna ⁸⁾.

¹⁾ Archiwum Leszczyńskich. Podział dóbr 1636.

²⁾ Tamże. Łuck 1674.

³⁾ Tamże. Łuck 1637, 24. lipca.

⁴⁾ Starowolski, Monumenta.

⁵⁾ Archiwum Leszczyńskich. Lwów 1695, sobota po ś. Łucyi.

⁶⁾ Archiwum Leszczyńskich, Lwów 1695, w piątek po ś. Łucyi. Boniecki nie zna Kalinowskiego.

⁷⁾ Archiwum Leszczyńskich, Lwów 1695, w piątek po ś. Łucyi.

⁸⁾ Archiwum Leszczyńskich, Lwów 1695, w piątek po ś. Łucyi. Przyjechawszy do Nesterwaru na ślub, zastał tam wojewoda Andrzej wielką ilość ludzi dworskich (ochmistrzyń było 4, sług niewieścich 54) i kredens bardzo piękny, skąd wnosił, że fortuna wdowy wielka. Ale w kilka niedziel po weselu przysłał Odrzywolski, starosta winnicki, po srebra, które Krystynie pożyczył, po nim inni i okazało się, że do Krystyny należał ze wszystkich sreber tylko kociołek srebrny i jedna łyżka złocista. Klejnotów żadnych nie było, rozrzutna bowiem nad wszelki wyraz Krystyna wszystko rozdawała pomiędzy sługi.

Gdy wojewoda po weselu przekonał się, że żona jego jako wdowa po pańsku żyjąc i dwór wielki chowając, a o fortunę nie dbając, w wielkie popadła długi, poradził jej, aby spadkobiercom pierwszego męża odstąpiła za gotówkę dożywocie na Nesterwarze i część długów spłaciła. Pozostała jej więc Charapczyzna, ale dochody z niej nie starczyły wojewodzinie, chociaż mąż opatrywał ją w odzież i ozdobę stanowi należną. Pożyczała więc od starego sługi Leszczyńskich, Bazylego Sukowicza, bibliotekarza i skarbnika wojewody, który mu polecił, aby jej dawał pieniądze, ale tak, żeby nie wiedziała, iż to z jego wiadomością czynił. Po jej śmierci prócz jednej łyżki srebrnej nic nie zostało, nawet ów kociołek srebrny i dwa obicia, zastawione w potrzebie w Krakowie, przepadły. Wojewoda sprawił jej pogrzeb wspaniały „do podziwienia wszystkich“.

Jedynym synem Andrzeja IV., wojewody derpskiego, zrodzonym z księżniczki Anny Koreckiej, był

Samuel hr. z Leszna Leszczyński, 1667 r. oboźny koronny, starosta łucki i korsuński ¹⁾, dziedzic po ojcu miasta Baranowa z przyległościami i miasta Czartoryska z przyległościami, nadto odziedziczył po księciu Samuelu Karolu Koreckim jako jedyny jego siostrzeniec ogromne dobra. Były to: miasto Stary Korzec, miasto Nowy Korzec z przedmieściami Zarowie, Ostrowek, drugi Ostrówek i Zadkowka, wsie Babin, Poddubce Wielkie, Poddubce Małe, Pieczybody Wielkie, Pieczybody Małe, Trostaniec, miasto Kilików, wsie Czernica, Kryłów, Bryków, Bohdanowszczyzna, Korzyść, Hołownica, Rieczki, Kołpyte, Kozak, Topcza, Klecka Wielka, Klecka Mała, Hluboczek, Choratów, Hnozdów, Szetnia, Pełczyny, Wirycza, Mużyłowice, Derazna Wielka, Derazna Mała, Derazna Średnia, Tokarów, Mahurów, miasteczko Krasidłówka, Michicówka, Horbasza Wielka, Horbasza Mała, miasteczko Jarun, wsie Mołodków Wielki, Mołodków Drugi, Mołodków Trzeci, Kudynowicze, Zołobne, Koszełów, Czarnokałów, Biesiadki, Prawotyn, Foszczowka, Szeliczów, Katki, Rohate, Kniaź, Dydowicze, Pozyr, Zerebiłówka, Chitówka, Trymartowka, Kamionka, Kamionka Druga, Storozow, wieś, gdzie Rudnia była na Korczyku i młyn, wsie Dubniki, Berezniki, Sowcza, Kobyla, Siencza, Morozówka, Holiczówka, miasto Marenin, wsie Bielczaki, Wojmayki, Uście, Klonowe, Łuszczycze, Duplinki, miasto Horodnica, klucz międzyrzecki t. j. miasto Międzyrzec, wsie Zastawie, Stołpin, Horodyszcze, Samostrzały, Sapozyn, Pokorylica, Ostaszowka, Narajowka, Niewierków, Dywien, Charucza Wielka, Charucza Mała, Daniczów, Żeleznica, Sosniki, Kołowierć, Stopa Wielka, Stopa Mała, Chmielowka, Ruda Potaszow „concludująca“, Kołowierć, wreszcie miasto Kalnik i miasto Ilińce z przyległościami w województwie braclawskim ²⁾.

Razem więc posiadał 12 miast i 139 wsi.

Samuel był katolikiem. Kościół parafialny, fundowany przez ojca w Czartorysku, przeniósł z przyzwoleniem biskupa łuckiego 1674 r. do Kołek, gdzie nowy wybudował i wyposażył, przeznaczając 800 złp. proboszczowi na utrzymanie bakałarza i zakrystyana, zakupił msze za dusze matki, księżniczki Anny Koreckiej, i postanowił, aby patronem kościoła był zawsze katolik, a jeśli by heretyk został dziedzicem Kołek, wtedy patronat miał służyć biskupowi łuckiemu. Wreszcie zbudował szpital dla 4—5 ubogich ³⁾.

W r. 1668 był posłem z województwa wołyńskiego ⁴⁾, 1669 posłem na sejm elekcyjny ⁵⁾, 1672 komisarzem do wojska od konfederacji Gołabskiej ⁶⁾, 1674 posłem na sejm elekcyjny.

Samuel umarł 1676 r. Z żoną, księżniczką Konstancją Wiśniowiecką ⁷⁾, córką Jerzego, starosty kaniowskiego, nie miał dzieci. Dobra jego przeszły na ojca i stryja króla Stanisława.

¹⁾ Kluczycki Fr. Pisma do wieku i spraw Jana Sobieskiego. I., 272. — Ar. Leszczyńskich, Genealogia Koreckich.

²⁾ Archiwum Leszczyńskich. Łuck, 26. lutego 1674.

³⁾ Tamże. Łuck, w kwietniu 1674.

⁴⁾ Kluczycki Fr., Pisma do wieku i spraw Jana Sobieskiego. I., 399.

⁵⁾ Tamże.

⁶⁾ Tamże. II., 1122.

⁷⁾ Archiwum Leszczyńskich. Sandomierz 1660, w piątek po ś. Wawrzyńcu.

Władysław II., trzeci syn Rafała VII., wojewody bełskiego, i Anny Radziwińskiej¹⁾, podkomorzy brzesko-litewski, starosta dubniński, otrzymał działem miasto Beresteczko, miasto Strzemielec, wsie Kutrow, Mirowę, Strzemielec, części Smarzewa, Wólkę, Sołonią, Ptaszowę, Ostrów, części Retkowa ze wszelkiem prawem i zapisami tak, jak ją odebrali jego rodzice od księcia Pruńskiego, Jabłeczno, Lesznę, miasteczko Sławatycze, wsie Stare Sławatycze czyli Burawkę, Olędry Neubraw i Neudorf, Patrycki, Domacze, Kobiałkę, Leptówkę, ulicę w Brześciu Litewskim, zwaną Bohufówką, wieś Janówkę, miasteczko Annę i wsie Dołobrychy, Harsy, Oleszów, Danie, Czemsk i Łockie²⁾). Jako odszkodowanie za zniszczenie przez Kozaków i Tatarów Beresteczka dano mu konstytucją z r. 1653 na lat 60 dobra królewskie, miasteczko Dubnę z wsiami Uchanką, Strzelcami, Kładniowem i Brzozowem w województwie bełskim³⁾.

Władysław był jak ojciec gorliwym kalwinem. W r. 1647 przewodniczył synodowi prowincjonalnemu w Krasnobrodzie⁴⁾, w r. 1648 podpisał elekcyą Jana Kazimierza, 1651 r. walczył pod Beresteczkiem. Umarł przed r. 1663⁵⁾.

Z żony Katarzyny z Lachowic Sieniuczanki pozostawił dwoje dzieci:

1. Andrzeja VI.⁶⁾,

2. Annę Konstancją, od r. 1663 żonę Stanisława Kazimierza Bieniewskiego, wojewody-generała czernichowskiego, dziedzica Połonny i Targowicy⁷⁾. Posagu dostała 60.000 złp.⁸⁾.

Andrzej VI., syn Władysława, podkomorzego brzesko-litewskiego, i Katarzyny z Lachowic Sieniuczanki, starosta dubniński, dziedzic miasta Beresteczka i wsi Mierzwy Kutrowa, Ptaszowa, Ptaszówki, Ostrowa, części w Rytkowie, Wolicy Burkackiej i Smorzowa w powiecie łuckim, miasteczka Strzemiela z przyległościami, oraz miasta Kobyлина, miasta Zdun, Baszkowa i Sieniutowa, które to dobra wielkopolskie otrzymał 1675 r. od brata ciotecznego, Krzysztofa na Lachowicach Sieniuty, z warunkiem dania oprawy tegoż żonie, Teresie z Bnina Opaleńskiej, a jemu samemu dożywocia w Radostowie⁹⁾.

W r. 1682 zastawił Andrzej Strzemiela z przyległościami za 127.000 złp. Maryannie Bieniewskiej, bratanice wojewody czernichowskiego, a żonie Kaspra Kunickiego, z którymi to małżonkami później wiódł spory⁹⁾.

Andrzejowi VI. darował brat stryjeczny Samuel, oboźny koronny, „chcąc go sposobnym do usług i obrony Rzeczypospolitej uczynić i substancją jego zrujnowaną miłością braterską dźwignąć“, dobra swoje, zastrzegając sobie dożywocie¹⁰⁾, ale Andrzej rzekł się w kilka miesięcy później tej darowizny¹¹⁾, bo dobra były bardzo zadłużone; było na nich długów 760.584 złp.

¹⁾ Podział dóbr z r. 1636. Archiwum Leszczyńskich.

²⁾ Tamże.

³⁾ Vol. leg. IV. r. 1653 f. 416. Archiwum Leszczyńskich. Kontrakt z r. 1699, dnia 11. grudnia w Warszawie.

⁴⁾ Łukaszewicz J. Dzieje kościołów itd. 350.

⁵⁾ Arch. Leszcz. Łuck 1663, 29. marca.

⁶⁾ Arch. Leszczyńskich. Krzemieniec 1673, 13. lipca.

⁷⁾ Arch. Leszczyńskich. Lublin 1675 r. 7. lutego.

⁸⁾ Tamże. Łuck 1671, 14. kwietnia. Czartorysk 1663, 3. lutego.

⁹⁾ Tamże, r. 1682.

¹⁰⁾ Archiwum Leszczyńskich. Łuck 1674, 26. i 27. lutego.

¹¹⁾ Tamże. Warszawa 1674, 31. maja.

Ale i dobra Andrzeja VI. były bardzo zadłużone, z obawy więc, aby majątek rodzinny nie został przez wierzycieli rozszarpany, darował wszystko, co miał, ruchomości i nieruchomości, braciom stryjecznym, Bogusławowi, opatowi czerwińskiemu, i Rafałowi, krajczemu koronnemu, Leszczyńskim, ci zaś przejęli na siebie wszystkie długi, a „zostając wzajemnym afektem przeciwko krwi swojej“, zapewnili Andrzejowi dożywcie na Beresteczku i wsiach Ostrowie i Kutrowie, które już same tylko podległe mu zostały. A ponieważ Andrzej „chcąc za duszę swoją dobrze czynić“, umyślił był klasztor OO. Bernardynów w Beresteczku fundować i im czynsz roczny od 10.000 złp. zapisać, więc i to wzięli na siebie, obiecując kościół i klasztor własnym kosztem zbudować. Nadto dobrowolnie „ex puro affectu et studio conservationis avitae Domus suae“, przyrzekli, jeżeliby Andrzej miał potomków, opatrzyć ich stosownie do stanu.

Układ zawarto w Jaworowie w wigilią ś. Jakóba 1682 r.¹⁾

Andrzej VI., starosta dubniński, umarł bezdzietnie 1682 r.²⁾

Wdowa po nim Helena Piaseczyńska, córka Stefana Konstantego, kasztelana brzesko-litewskiego, odstąpiła 1682 r. wszystkie swe prawa i sumy, zapisane przez męża, braciom Bogusławowi, opatowi czerwińskiemu, i Rafałowi, krajczemu koronnemu, Leszczyńskim za 90.000 złp., w której to sumie zastawili jej 1686 r. Beresteczko z przyległościami³⁾.

Helena wyszła po śmierci Andrzeja za Władysława Niemirycza, starostę nowosieleckiego, umarła zaś 1688 r.⁴⁾

Bogusław I., najmłodszy syn Rafała VII., wojewody bełskiego, i Anny Radziwińskiej, 1642 generał wielkopolski, 1650 podskarbi koronny, 1658 podkanclerzy koronny, 1633 starosta międzyrzecki (starostwo odkupił od Czarnkowskiego za 15.000 złp.⁵⁾, samborski, osiecki, człuchowski i borzechowski⁶⁾, wreszcie bydgoski, które to starostwo dostał wraz z żoną od króla 10. lipca 1658 r.⁷⁾ otrzymał działem 1636 r. miasto Leszno z przedmieściami, wieś Leszno z wielkim i małym folwarkiem, Lasocice, Grunowo Wielkie, Strzyżewice, Wyciążkowo, Piotrowice, Zabórowo i dziedzinę Domborno, a w województwie mazowieckiem miasto Radymin, wsie Wólkę, Dybów, Borki, Trzcianę, Rynią, Zawady, część w Pradze pod Warszawą, w samej Warszawie dwa dwory, wielki i mały⁸⁾, i domki wszystkie do tych dwo-

¹⁾ Tamże. Jaworów 1682.

²⁾ Boniecki myli się, twierdząc, że Andrzej umarł 1693 r., gdyż w Archiwum Leszczyńskich występuje Helena Piaseczyńska jako wdowa po nim 1682 r.

³⁾ Arch. Leszczyńskich, Okunin, 30. sierpnia 1682.

⁴⁾ Ib. Łuck, 13. sierpnia 1688 r.

⁵⁾ Na starostwo to wjechał na czele 4 chorągwi piechoty i kompanii jazdy, przyczem miasto Międzyrzec dało mu jako podarek 1.500 złp. Zackerts Chronik der Stadt Meseritz.

Starostwo międzyrzeckie składało się z miasta Międzyrzecza i wsi Lutula, Rogozino, Kęszyce, Nietoperek, Zulwiny, Tempłowo, Langfoln, Seten, Burin i klucza skwierzyńskiego. Arch. Leszczyńskich, Poznań 1701, we wtorek po ś. Bartłomieju.

⁶⁾ Arch. Leszczyńskich, Warszawa 1659, 24. maja. Warszawa 1650, 1. marca. Poznań 1668, w sobotę przed ś. Jakubem. Warszawa 1665, 13. lutego.

⁷⁾ In Bidg. 1682, w sobotę po niedzieli Laetare.

⁸⁾ Pałac Bogusława Leszczyńskiego w Warszawie z mnóstwem pokoi i przestronnym placem był otoczony wałem. Archiwum Leszczyńskich. „Pałac Leszczyńskich od Sławy nieśmiertelnej Pod Wiazd Jaśnie Wielm. Jego Mości Pana Jana Bogusława Hrabie na Lesznie Leszczyńskiego Na Wielkopolską Generalią Przez Samuela ze Skrzypny Twardowskiego Wystawiony w Poznaniu R. 1643, 6 Julii“ — istniał tylko w wyobraźni poety.

rów należące, wreszcie dzierżawę Prabucką w ziemi pruskiej z miastem i wszystkimi wsiami, przez księcia pruskiego, a elektora brandenburskiego niegdyś ojcu Bogusława do lat 9 puszczone¹⁾). W r. 1652 odstąpił Bogusławowi stryj Przeclaw Leszczyński miasto Śmigiel i wsie Koszanowo, Glińsko Wielkie i Małe i Nowawieś, zastrzegłszy sobie dożywocie na tych dobrach i spłacenie przez Bogusława długów w ilości 67.200 złp.²⁾, od Katarzyny z Bnina Opaleńskiej zaś, żony Jakóba Rozdrażewskiego, wojewody inowrocławskiego, dostał 1654 r. Bogusław Błonie, Kempy, Służewiec, Korzkiew, Dzbarz, Jemielin, Pory czyli Bory, Wilkowiec, Bugaj, Powyje i Rosochate w powiecie warszawskim³⁾). Był też dziedzicem Milanowa⁴⁾).

Bogusław był wzrostu małego, ale mężem energicznym, a przytem jednym z najlepszych mówców XVII. wieku⁵⁾). Domowym jego nauczycielem był sławny Jan Jonston z Leszna, lekarz i przyrodnik, z którym kilkoletnią odbył podróż do Niemiec, Włoch, Francji i Holandji. W planie nauk, jaki wojewoda Rafał dla syna przepisał, zastrzegł wyraźnie, aby się do mennictwa szczególnie przykładał⁶⁾). Okazał później Bogusław, że się do woli ojca sumiennie zastosował.

Bogusław I. niemałą odegrał rolę polityczną. W r. 1646 jako marszałek izby poselskiej występuje wobec senatu przeciwko wprowadzaniu wojsk cudzoziemskich do kraju, przeciwko cudzoziemskim doradcom króla, oraz przeciwko zawieraniu traktatów z innymi państwami bez wiedzy Rzeczypospolitej i Rady senatorów⁷⁾). Na sejmie konwokacyjnym w Warszawie 1648, znów obrany jednogłośnie marszałkiem, radzi nie ustępować zbuntowanemu Kozactwu i występuje energicznie przeciwko separatystycznym dążnościom posłów pruskich⁸⁾, w r. 1649, po trzeci raz obrany marszałkiem zgodnie z życzeniem króla, witał tegoż 23. listopada piękną mową⁹⁾, w r. 1651 walczył pod Beresteczkiem u boku Jana Kazimierza, któremu przyprowadził 100 dobrych rajtarów i chorągiew piechoty polskiej¹⁰⁾). W tymże roku jako podskarbi przedsięwziął redukcją wartości niektórych monet zagranicznych, a podwyższenie wartości innych w tym celu, aby wyrugować z Polski złą, a zatrzymać w kraju dobrą monetę, czem się naraził na krzyki szlachty, która na tem straciła¹¹⁾). Wyznaczony wraz z innymi do uspokojenia zbuntowanego wojska, sam cały ciężar dźwigał i za pomocą zręcznego Ormianina Adziejowica wojsko uspokoił¹²⁾). W r. 1655, dnia 15 lipca był w Warszawie na pogrzebie królewicza Karola¹³⁾), w czasie wojny szwedzkiej prawo-

1) Archiwum Leszczyńskich. Podział dóbr z r. 1636.

2) Tamże, Poznań r. 1652, pon. po ś. Franciszku.

3) Tamże, Warszawa 1654, piątek przed ś. Tomaszem.

4) Archiwum Leszczyńskich. Warszawa 1662, w sobotę przed niedzielą Cantate.

5) Porównywano go z Ciceronem. „Wymowa jego była świetna, zwroty śmiałe i zręczne. Niektóre mowy jego sejmowe wydrukowano w Mówcy polskim i Swadzie Danejkowicza Ostrowskiego, pomiędzy innymi najważniejszą, mianą do króla na sejmie warszawskim, a przedstawiającą żywy obraz stanu i potrzeb Rzeczypospolitej z bolejącą skargą na zaniedbanie praw, powinności obywatelskiej i powagi sejmów“. F. M. S. w Encyklopedyi Orgelbranda.

6) Raczyński E. Wspomnienia Wielkopolski. I., 181. Samuel Spechts Lissaer Turmknopf Chronik.

7) Script. Rer. Pol. XIX., 176.

8) Radziwiłł St. A. Pamiętniki. II., 306.

9) Tamże. II., 393.

10) Script. Rer. Pol. XIX., 285, 291, 306—307.

11) Tamże. XVI., 222, 280.

12) Script. Rer. Pol. XVI., 233.

13) Tamże. XVI., 306.

witego króla nie odstąpił i towarzyszył mu na wygnanie do Głogówka¹⁾, w listopadzie 1657 był z Janem Kaźmierzem i Maryą Ludwiką w Poznaniu²⁾.

Bogusław I. powrócił na łono katolickiego kościoła i jako opiekun Samuela Leszczyńskiego zwrócił kościół w Baranowie katolikom³⁾. Natomiast udzielał opieki dysydentom w Lesznie. W r. 1637 nadał miastu wzorowy porządek miejski, 27. lutego 1638 dał lutrom tamtejszym przywilej szkólny, 6. września 1652 wziął dysydentów leszczyńskich w obronę przed wymogami proboszcza leszczyńskiego, a gdy Bracia Czescy musieli zwrócić katolikom kościół, pozwolił im nowy wybudować. Po zburzeniu Leszna przez Polaków 1656 r. starał się o zaludnienie i podniesienie miasta, któremu 20. października 1657 r. wszystkie przywileje potwierdził i podatki na lat 10 opuścił⁴⁾.

W r. 1654 otrzymał potwierdzenie przywileju od sejmu na Nowe Leszno pod Warszawą⁵⁾.

Umarł 23. września 1659 r.⁶⁾.

Pierwszą jego żoną była Anna Denhoffówna, córka Kaspra, wojewody sieradzkiego, którą zaślubił 1638 r.⁷⁾.

Dzieci z niej:

1. Aleksandra Cecylia, żona Krzysztofa na Grzymułtowie Grzymułtowskiego, której mąż, naówczas kasztelan poznański, zapisał 1661 r. na dobrach swoich 60.000 złp.⁸⁾,

2. Jan VII. Przecław⁹⁾,

3. Bogusław II.,

4. Rafał X. Wacław.

Z drugą żoną, księżniczką Joanną Katarzyną Radziwiłłówną, miał Bogusław I. córkę

5. Ludwikę, która młodo umarła¹⁰⁾.

Bogusław I. pozostawił dobra swoje tak zniszczone i odłużone¹¹⁾, że stryjowie i opiekunowie małoletnich dzieci jego, Przecław Leszczyński, wojewoda derpski, i Jan Leszczyński, podkanclerzy koronny, widzieli się zniewoleni sprzedać 1660 r. Drzeczkowo, Wolikowo i Witosław za 50.000 złp. Bogusławowi z Bukówca Szlichtyngowi¹²⁾, a 1661 r. Służewiec, Korzkiew, Dzbarz, Jemielin, Pory czyli Bory, Wilkowice, Bugaj,

1) Tamże. XVI., 312.

2) Kronika PP. Benydyktynek poznańskich w rękopisie w Bibliotece Raczyńskich.

3—4) Karwowski St. Kronika m. Leszna, 17, 23—24.

5) Vol. leg. 1654. V., 457.

6) Akta grodzkie kcyńskie w Archiwum państwowem poznańskim nr. 130, str. 265.

7) Archiwum Leszczyńskich. Wałcz 1701, w sobotę przed ś. Marcinem.

8) Tamże. Poznań 1661, w poniedziałek przed ś. Bartłomiejem. In. Valc. 1680 f. 39.

9) Boniecki twierdzi, że Jan był synem Radziwiłłówny, w Archiwum Leszczyńskich jednak niema na to dowodu; zawsze tam występuje jako brat rodzony Bogusława i Rafała. Archiwum Leszczyńskich. Poznań 1668, w sobotę przed ś. Jakóbem.

10) Zackerst Chronik der Stadt Meseritz. Ed. A. Warschauer. Poznań 1883. Arch. Leszczyńskich. Wałcz 1701, w sobotę przed ś. Marcinem.

11) Stanisław Tremberski, zacięty wróg Bogusława I., zarzuca mu (Script. Rer. Pol. XVI., 312) przeniewierstwo publicznych pieniędzy. Że to posądzenie niesłuszne, okazują długi, które Bogusław pozostawił.

12) Arch. Leszczyńskich. Wschowa 1660, w piątek po ś. Mateuszu.

Rosochate, Milanów, Błonie i Kempy za 100.000 złp. Janowi Komorskiemu, staroście jasienieckiemu ¹⁾).

Z synów podkanclerzego Bogusława I.

Jan VII. Przeclaw, starosta warszawski, dostał działem miasto Leszno z przyległościami. Umarł młodo przed r. 1668 ²⁾). Pochowany został w Warszawie w kościele ś. Trójcy ³⁾).

Ponieważ na dobrach swoich, mieście Lesznie z przyległościami, pozostawił dużo długów, razem 80.000 złp., przeto za radą dziada Przeclawa Leszczyńskiego, wojewody derpskiego, i Krzysztofa Grzymułtowskiego, kasztelana poznańskiego, bracia jego, podkanclerzyce Bogusław i Rafał, oddali 1668 r. dobra leszczyńskie dziadowi swemu Janowi Leszczyńskiemu, kanclerzowi w. k., w trzechletnie posiadanie, ten zaś w zamian zobowiązał się spłacić długi Jana Przeclawa, a nadto dał kanclerzom 80.000 złp. na potrzebę ⁴⁾). Później zapewnili podkanclerzyce dziadowi Janowi i jego żonie, Cecylii z Konar Kołaczkowskiej, dożywocie na Lesznie. Tego dożywocia zrzekł się kanclerz wraz z żoną dobrowolnie 1672 r., a nadto darował wnukom miasteczko Leszno pod Warszawą wraz z pałacem, zastrzegając sobie na niem dożywocie ⁵⁾).

Obydwaj podkanclerzyce Bogusław II. i Rafał X. odziedziczyli dobra po obożnym koronnym Samuelu Leszczyńskim i po staroście dubnińskim Andrzeju VI. Leszczyńskim. Długi proces z Orzechowskimi o spadek po Teofili z Leszczyńskich Drohojowskiej, stolnikowej lubelskiej, zakończyli 1689 r. w ten sposób, że Włodawę z przyległościami w W. Ks. Litewskim i Orchów z przyległościami w województwie ruskim, w ziemi chełmskiej wzięli w posiadanie, a Janowi Karolowi Biberstein Rogala na Beżycach ⁶⁾ Orzechowskiemu, synowi Pawła, chorążego lubelskiego, zobowiązali się wypłacić 240.000 złp. ⁷⁾).

Bogusław II., syn podkanclerzego Bogusława I. i Anny Denhoffówny, wyświęcony na księdza 3. września 1660 r. ⁸⁾), kanonik krakowski, kanclerz królowej Eleonory, opat czerwiński, proboszcz katedralny płocki i jako taki ksiązę sieluński ⁹⁾), obrany 26. stycznia 1688 r. biskupem łuckim ¹⁰⁾), otrzymał działem miasto Leszno z przyległościami ¹¹⁾), miasto Ostrów i wieś Krempe ¹²⁾), Przygodzice, Chynowę, Zembcow, Tarchały, Dębnicę, Bledzianowo, Gorczyczki, Wysoką Małą, Topolę Wielką, Topolę Małą i Kuźnię Bledzianowską w powiecie kaliskim ¹³⁾), także miasto Kobylin ¹⁴⁾).

¹⁾ Tamże. Warszawa 1661, 25. czerwca.

²⁾ Tamże. Poznań 1668, w sobotę przed ś. Jakóbem. Poznań 1679, w poniedziałek po Nawiedzeniu P. M. In. Pos. 1668 f. 482.

³⁾ Jak twierdzi Niesiecki.

⁴⁾ Archiwum Leszczyńskich. Poznań 1668, w sobotę przed ś. Jakóbem.

⁵⁾ Tamże. Poznań 1672, dnia 23. lipca.

⁶⁾ Tak się pisze w Poznaniu 1698 r. w poniedziałek po ś. Małgorzacie. Arch. Leszczyńskich.

⁷⁾ Archiwum Leszczyńskich. Warszawa 1685, w piątek po niedzieli Passionis.

⁸⁾ Notatka w Archiwum Leszczyńskich.

⁹⁾ Archiwum Leszczyńskich. Poznań 1671, poniedziałek po niedzieli Invocavit. Rawa 1688, 26. stycznia. Poznań 1672, 23. lipca.

¹⁰⁾ Tamże.

¹¹⁾ Tamże. Poznań 1679, poniedziałek po Nawiedzeniu P. M.

¹²⁾ Tamże. Wschowa 1692, poniedziałek po Nawróceniu ś. Pawła.

¹³⁾ Tamże. Warszawa 1665, czwartek po Podniesieniu Krzyża ś.

¹⁴⁾ Tamże. Wschowa 1692, poniedziałek po Nawróceniu ś. Pawła.

Tarchały, Gorzycki, Topole Wielką i Małą w powiecie kaliskim, a Bledzanów i Kuźnicę w ziemi wieluńskiej, które to dobra opiekunowie jego Przeclaw i Jan Leszczyński zrezygnowali byli na wyderkał Wojciechowi Mycielskiemu za 40.000 złp., wykupił Bogusław 1668 r. ¹⁾).

Jako sukcesor dziada Jana Leszczyńskiego, wojewody krakowskiego, toczył proces z Mikołajem z Grudny Grudzińskim, starostą gołubskim, który po śmierci wojewody 1681 r. zajechał Murowaną Goślinę, Kołatę, Przebendowo, Rakownią, Goślinkę, i Bodzewo, a ruchomości wartości miliona złotych polskich, znajdujące się w domu zwanym Buczyńskim, w rynku poznańskim, podczas sądów gwałtem zabrał, o co skazany został na wieczną banicją ²⁾).

Bogusław II. kształcił się 1660—1662 w Padwie ³⁾, także 1677 r. przebywał za granicą ⁴⁾; był mężem uczonym. On to bez wątpienia jako dziedzic Leszna przyczynił się do odnowienia kościoła katolickiego w tem mieście, że go zaś za jego rządów odnawiano, okazuje ta okoliczność, że — jak opiewają napisy na tabliczkach grobowych — dnia 8. sierpnia wyjmowano z grobów zwłoki Leszczyńskich i później je pochowano. Bogusław był też dobrodziejem XX. Misyonarzy warszawskich i Karmelitów trzewickowych na Lesznie pod Warszawą ⁵⁾).

Umarł 1691 r. i pochowany został w Lesznie ⁶⁾).

Rafał X. Wacław ⁷⁾ hrabia na Lesznie ⁸⁾, 1671 starosta grodowy wschowski ⁹⁾, 1676 podstoli, 1677 stolnik, 1678 krajczy, 1683 chorąży w. k., 1685 wojewoda kaliski, 1687 wojewoda poznański, 1692 wojewoda łęczycki i generalny starosta wielkopolski, 1702 podskarbi w. k., dziedzic miasta Leszna i wsi Leszna, Strzyżewic, Lasocic i Grunowa ¹⁰⁾, miasta Śmigła i wsi Koszanowa, Glińska Wielkiego i Małego i Nowejwsi ¹¹⁾, miasta Ostrowa i wsi Przygodzic, Jankowa, Tarchał, Gorzysk, Topoli Wielkiej i Małej, Wysokiej, Chynowa, Zembcowa, Dębnicy, Bledzanowa, Kuźnicy Bledzanowskiej i młynów Szperek, Kocięba, Popłonik, Strzeliński, Gorzyski, Szklarka i Jakujady ¹²⁾, miasteczka Zaborowa i wsi Zaborowa, Wijewa, Brenna, Potrzebowa i Śmieszkowa ¹³⁾, miasta Orchowa i wsi Orchówka i Okuninka ¹⁴⁾, miasta Jutrosina z folwarkiem Szy-

¹⁾ In Pos. 1668. I. 45.

²⁾ Tamże. Piotrków 1681, środa po Nawróceniu ś. Pawła.

³⁾ Wedle Bonieckiego.

⁴⁾ Archiwum Leszczyńskich. Warszawa 1777, 20. marca.

⁵⁾ Łukaszewicz J. Krótki opis kościołów itd. III., 93.

⁶⁾ W kościele farnym w Lesznie jest portret z napisem: „Fundator Venceslaus de Leszno Leszczyński Bischoff von Ermland im 7. 1651. Dessen Asche ruhet im hiesigen Gotteshaus am Kreutz Altare in der Gruft“. Jest to pomyłka, bo Wacław Leszczyński, biskup warmiński, a później prymas, pochowany został w kolegiacie łowickiej. Korytkowski J. Arcybiskupi gnieźnieńscy. IV., 126. Ów więc portret może tylko przedstawiać Bogusława, biskupa łuckiego.

⁷⁾ Archiwum Leszczyńskich. Kościan 1685, poniedziałek po Narodzeniu P. M. Boniecki zowie go Rafałem Andrzejem.

⁸⁾ Tak się stale pisali Leszczyńscy.

⁹⁾ Archiwum Leszczyńskich. Poznań 1671, poniedziałek po niedzieli Invocavit.

¹⁰⁾ Archiwum Leszczyńskich. Poznań 1694, poniedziałek przed ś. Małgorzatą.

¹¹⁾ Tamże. Śmigiel 1675, w poniedziałek po ś. Małgorzacie.

¹²⁾ Tamże. Poznań 1695, w środę po Wniebowzięciu P. M.

¹³⁾ Tamże. Poznań 1699, w poniedziałek po Niebowzięciu P. M.

¹⁴⁾ Tamże. Lublin 1689, w piątek po niedzieli Passionis.

monki i wsi Pawłowa, Sielca, Rogozewa i Zmysłowa, które nabył wraz z bratem Bogusławem 1688 r. od Andrzeja i Jadwigi z Miaskowa Kołaczekowskich za 64.000 złp.¹⁾, miasta Kobyлина i miasteczka Zdun i wsi Borownicy, Pyżyc, Baszkowa i Sieniutowa, które nabył wraz z bratem Bogusławem 1684 r. od Krzysztofa Aleksandra Sieniuty, męża Teresy z Bnina Opaleńskiej²⁾; na tych dobrach miała Teresa 170.000 złp., które obydwaj bracia z dodatkiem 10.000 złp. zobowiązali się wypłacić³⁾. Nadto był dziedzicem miasta Koźmina z Obrą, Borkiem, Siedmiorogowem i Cielmicami, które cedowała 1695 r. jemu i żonie jego Teresa Korwinówna Gąsiewska, córka Wincen- tego, podskarbiego i hetmana polnego litewskiego, a żona Józefa Słuszki, kasztelana wileńskiego i hetmana polnego litewskiego, za 302.400 złp.⁴⁾, dalej miasta Rydzyny, Kłody, Tarnowa i Dębca, których część nabył 1682 r. za 90.000 złp. od Hasparydy Andrault, wdowy po Franciszku Ciświckim, kasztelanie międzyrzeckim, i jej syna, księdza Jana Ciświckiego⁵⁾, a drugą 1693 r. od Wojciecha z Werbna Rydzińskiego za 50.000 złp.⁶⁾, dalej Kromolic, Gościejewa i Mokronosa, które 1693 r. nabył za 304.000 złp. od Melchiora Gurowskiego, kasztelana międzyrzeckiego⁷⁾, ale sprzedał 1701 r. Stefanowi Domiechowskiemu za 300.000 złp.⁸⁾, także Tworzanic, Tworzaniek, Pomykowa i Moraczewa w powiecie kościańskim, które kupił 1694 r. od Jana Olbrachta na Bojanowie Bojanowskiego za 200.000 złp. i 300 czerwonych złotych rękawicznego dla pani Bojanowskiej⁹⁾.

Części odziedziczonych po Samuelu Leszczyńskim, oboźnym koronnym, ale bardzo zadłużonych dóbr: miasta Baranowa, gdzie był zamek z zbrojownią i biblioteką, i miasta Czartoryska i Kołek sprzedał Rafał wraz z bratem Bogusławem 1677 r. za 70.000 złp. księciu Dymitrowi Jerzemu Wiśniowieckiemu, wojewodzie bełskiemu¹⁰⁾, resztę zaś 1689 r. za 73.000 złp. Józefowi na Wiśniczu i Jarosławiu księciu Lubomirskiemu, koniuszemu koronnemu, i żonie jego księżniczce Teofilii z Ostroga¹¹⁾.

Dobra, odziedziczone po kanclerzu Janie Leszczyńskim, miasto Murowaną Goślinę i wsie Kołatę, Przebendowo, Rakownią, Goślinkę i Boduszewo ustąpił Rafał wraz z bratem Bogusławem 1681 r. na zawsze za pretensje do pozostałego po kanclerzu majątku Mikołajowi z Grudny Grudzińskiemu, staroście gołubskiemu¹²⁾.

Odziedziczone po Andrzeju Leszczyńskim, staroście dubnińskim, dobra: miasta Beresteczko i Strzemielec i wsie Mierzwę, Smarzewo, Kutrów, Ostrów, Wolice, Sołomów, Plaszowę, Plaszówkę i Rysków sprzedał Rafał wraz z bratem Bogusławem za 340.000 złp. Tomaszowi Karczewskiemu, oboźnemu koronnemu, chorążemu lwowskiemu¹³⁾.

1) Tamże. Poznań 1688, poniedziałek po ś. Małgorzacie.

2) Teresa z Opaleńskich rozwiodła się z Sieniutą i wyszła za Stefana na Czarniechowie Niemirycza, wojewodę i generała ziem kijowskich. Archiwum Leszczyńskich. Poznań 1684, poniedziałek po Nawiedzeniu P. M.

3) Tamże.

4) Archiwum Leszczyńskich. Poznań 1695, w środę po Wniebowzięciu P. M.

5) Tamże. Poznań 1682, poniedziałek po Nawiedzeniu P. M.

6) Tamże. Wschowa 1693, w środę po ś. Andrzeju.

7) Tamże. Poznań 1694, w piątek po ś. Łucyi.

8) Tamże. Poznań 1701, w poniedziałek po ś. Małgorzacie.

9) Archiwum Leszczyńskich. Warszawa 1677, 20. marca.

10) Tamże. Warszawa 1689, 1. kwietnia.

11) Tamże. Warszawa 1681, we wtorek po niedzieli Laetare.

12) Tamże. Warszawa 1688, nazajutrz po ś. Janie Chrzcicielu.

W r. 1701 sprzedał także Przybyszewo i Ogrody w powiecie kościańskim za 125.000 złp. Stanisławowi Żórawskiemu ¹⁾.

Z księciem Karolem Stanisławem Radziwiłłem, kanclerzem litewskim, rozpoczął r. 1701 proces o pozostałe po siostrze przyrodniej Ludwice Leszczyńskiej ruchomości, których wartość obliczał na 5 milionów złp., a o które nie dopominał się za życia Jana III. „z rewerencji dla króla“, spokrewnionego z Radziwiłłami ²⁾.

Prócz powyżej wymienionych dóbr, razem 15 miast i 66 wsi, posiadał Rafał X. starostwa:

1. Odolanowskie, do którego należały miasta Odolanów i Sulmierzyce i wsie Uciechów, Chwałkowo, Daniszyn, Łękociny, Wierzbno, Nabyszyce, Janków, Baby, Kaczura, Raczyce, Kuźnica i młyny Kuroch, Cegła, Mazur, Arych, Kuźnie, Świeca, Bugdaj, Stara i Nowa Huta, które to starostwo odstąpiła mu 1692 r. za 180.000 złp. Filipina de Heyster, wdowa po Janie Rozdrażewskim, kasztelanie międzyrzeckim, za przyzwoleniem królewskim ³⁾.

2. Nowodworskie, składające się z kluczków nowodworskiego tj. Nowogodworu, Rozy, sołectwa Rozy, wsi Gappa i Lezenica, skrzetuskiego tj. Skrzetusza, Sypniewa, Jaroszewa, Bud, Duderlaku i Hameru, witkowskiego i rozwałdzkiego z wsiami Witków, Rozwałd, Klawiter, Szwecya, Brzeźnica, Gostunia, Hamer ⁴⁾. To starostwo odstąpiła Rafałowi 1700 r. z przyzwoleniem królewskim za 144.000 tymfów Teresa z Bnina Opaleńska, wdowa po Wojciechu Konstantym z Goraja Brezie, wojewodzie poznańskim ⁵⁾.

3. Mościckie ⁶⁾.

4. Dubnińskie, składające się z miasteczka Dubny i wsi Uchanki, Strzelec, Kładniowa i Brzozowca w województwie bełskim ⁷⁾.

Pomimo tak wielkiego majątku pozostawił Rafał X., umierając, dobra obarczone długami ⁸⁾.

Rafał X. w młodości podróżował po Europie ⁹⁾, po powrocie do kraju jako starosta grodowy wschowski ściąć kazał 1680 r. Daniela Cybuna, starszego cechu sukienicznego w Wschowie, co dla miasta nieszczęsne miało skutki ¹⁰⁾, 1683, dnia 17. stycznia obrany marszałkiem sejmu, słynną miał mowę do króla ¹¹⁾, na tym sejmie był też wybrany na deputata do zawarcia pokoju ¹²⁾. W r. 1683, chociaż stronnik Francji, jako chorąży koronny poszedł z królem Janem III. pod Wiedeń na czele własnej chorągwi husaryi, razem 120 koni, i własnego pułku piechoty, razem 300 ludzi ¹³⁾. Po bitwie pod Wiedniem zatrzymał się w stolicy Austrii i z cesarskimi dwo-

¹⁾ Tamże. Poznań 1701, w poniedziałek po ś. Małgorzacie.

²⁾ Archiwum Leszczyńskich. Poznań 1701, w poniedziałek po ś. Małgorzacie.

³⁾ Tamże. Poznań 1692, w poniedziałek po ś. Małgorzacie.

⁴⁾ Tamże. Wałcz 1700, w poniedziałek po ś. Piotrze w okowach.

⁵⁾ Tamże.

⁶⁾ Tamże. Poznań 1682, w poniedziałek po Nawiedzeniu P. Maryi.

⁷⁾ To starostwo objął po Andrzeju V. Leszczyńskim.

⁸⁾ List króla Stanisława do córki. Obraz Polaków i Polski. XIII., 232.

⁹⁾ Archiwum Leszczyńskich. Poznań 1672, 23. lipca.

¹⁰⁾ Raczyński E., Wspomnienia Wielkopolski. II., 31—32.

¹¹⁾ Szujski, Dzieje Polski. IV., 82.

¹²⁾ Kluczycki Fr. Akta do dziejów króla Jana III. (Acta Hist. Vol. VI.) 66.

¹³⁾ Tamże, str. 336, 340.

rzanami w jakichś sprawach konferował, co się królowi Janowi nie podobało¹⁾, wreszcie przed końcem wyprawy powrócił do ojczyzny²⁾). Pozyskany przez elektora brandenburskiego, występował na sejmie 1688 r. przeciwko projektowi Jana III. przytrzymania dochodów z dóbr litewskich księżnej neuburskiej, z domu Radziwiłłówny³⁾, w r. 1694, dnia 8. listopada przyjmował okazale na zamku poznańskim córkę Jana III., Teresę Kunegundę, udającą się w towarzystwie prawie 200 osób do małżonka swego, elektora bawarskiego⁴⁾; w r. 1699 własnym kosztem i z wielką okazałością ruszył jako poseł wielki do Turcyi⁵⁾, skąd wrócił w listopadzie 1700 r. do Poznania, gdzie go bardzo uroczyście przyjmowano⁶⁾. W wojnie szwedzkiej, oddany wraz z synem Stanisławem rodzinie Sobieskich, zawiązał skrycie stosunki z prymasem Radziejewskim, biskupem poznańskim Mikołajem Święcickim i z królewiczem Jakóbem, którego zamyślano osadzić na tronie polskim. August II., dowiedziawszy się o tem z przejętego listu prymasa do biskupa Święcickiego, wysłał w październiku 1702 r. silny oddział do Poznania, by bawiącego tam Leszczyńskiego pochwytać, ale tenże, przestrzeżony, uderzył z nadwornym wojskiem swoim na wdzierających się do miasta Sasów, odparł ich i ubił im 60 ludzi⁷⁾.

Wkrótce potem, dnia 30. stycznia 1703 r., jadąc do Oławy na Śląsku, rezydencyi królewicza Jakóba, umarł. Pochowany został w Lesznie w kościele farnym. Pomnik jego, jako też brata jego, biskupa Bogusława, tamże należą zdaniem J. Kohtego⁸⁾ do najlepszych zabytków sztuki w Lesznie.

Rafał X. był to mąż uczony, bystrego umysłu, przyjemnych obyczajów. Napisał wierszem „Chocim Wiktorja to jest zwycięstwo na polach chocimskich 1673 r. odniesione“. Jego „Sermo post ratificationem pacis Carloviciensis“ umieścił Danejkowicz w Swadzie łacińskiej. Rękopis Rafała p. t. „Dyaryusz poselstwa do Turcyi 1699 r. odbytego“ znajduje się w bibliotece cesarskiej w Petersburgu⁹⁾.

Żoną Rafała X. była Anna Jabłonowska, córka Stanisława, kasztelana krakowskiego, hetmana w. k., i Maryanny z Kazanowa Kazanowskiej¹⁰⁾.

Jedynym synem Rafała X. i Anny Jabłonowskiej był

Stanisław, ur. 20. października 1677 r. we Lwowie, 1696 marszałek województw poznańskiego i kaliskiego¹¹⁾ i elektor Augusta II., 1697—1698 podczasy koronny i rotmistrz królewski¹²⁾, 1699 wojewoda poznański, 19. lipca 1704 obrany królem polskim, 4. października 1705 koronowany w Warszawie przez Konstantego

1) Tamże, str. 407.

2) Tamże. 552, 554.

3) Szujski. IV., 82.

4) Łukaszewicz J. Obraz m. Poznania. II., 350.

5) Relacya audyencyi u sułtana wydrukowana w Przyjacielu Ludu leszczyńskim. R. IX., 44.

6) Łukaszewicz J. Obraz m. Poznania. II., 355.

7) Karwowski St. Mikołaj Święcicki, biskup poznański. Poznań 1910. Łukaszewicz J. Obraz m. Poznania. II., 356.

8) Verzeichnis der Kunstdenkmäler der Provinz Posen. Berlin 1896. III., 212.

9) Artykuł w Orgelbranda Encyklopedyi Powszechnej.

10) Archiwum Leszczyńskich. Poznań 1695, w środę po Wniebowzięciu P. M.

11) Arch. państw. poz. Kcynia (Exin), nr. 118 f. 202.

12) Arch. Leszczyńskich. Wschowa 1698, w czwartek po ś. Franciszku.

Zielińskiego, arcybiskupa lwowskiego, 1706 uznany królem przez Augusta II. pokojem altranstaedzkim, po bitwie pod Puławą (1709) bawi w Mołdawii, po rozchwianiu się widoków wojny tureckiej zrzeka się korony i osiada od lipca 1714 r. w księstwie Dwóch Mostów, 1718 unika morderczego zamachu, od 1719 mieszka w Weisenburgu, 7. września 1733 przybywa do Warszawy, 11. września 1733 obrany ponownie królem polskim, 19. września zaprzysięga *pacta conventa*, 22. września udaje się do Gdańska, skąd uchodzi 27. czerwca 1734 do Królewca, 26. stycznia 1736 zrzeka się korony oraz starostw odolanowskiego i ostrzeszowskiego, a natomiast otrzymuje w dożywocie księstwo Lotaryngii i Baru z zachowaniem tytułu królewskiego, umiera skutkiem poparzenia się 28. lutego 1766 r. w 89 roku życia w Luneville, pochowany w kaplicy Bonsecours pod Nancy, gdzie mu Lotaryńczycy wzniesli grobowiec, dzieło Ludwika Vassé, dokończony przez Feliksa Le Comte¹⁾.

Król Stanisław był mężem zacnym, światłym i dobroczynnym²⁾. Po polsku napisał słynną broszurę, wydaną w Nancy 1733 p. t. „Głos wolny wolność ubezpieczający“, francuskie pisma jego wydano po jego śmierci p. t. „*Oeuvres du Philosophe bienfaisant*“. Paris 1765.

Żoną jego była Katarzyna z Bnina Opaleńska, córka Jana Karola, kasztelana poznańskiego, i Zofii Anny z Czarnkowa Czarnkowskiej, którą poślubił 1696 r.³⁾. Umarła w Luneville 19. marca 1747 r., pochowana w kaplicy Bonsecours pod Nancy.

Starsza córka króla Stanisława w młodym wieku umarła, młodszą była

Marya. Wedle notatki w indeksie nazwisk w archiwum państwowem poznańskim urodziła się 23. czerwca 1703 r. w Poznaniu, wedle innych w Baszkowie, profesor Aloyzy Bach zaś, autor książki: „*Geschichte und Beschreibung des Klosters Trebnitz*“, Neisse 1859, str. 123 twierdzi, że Marya urodziła się w Polskiej wsi (Polnisch Dorf) pod Trzebnicą, co jest możliwem, gdyż wtenczas była Cysterką w Trzeb-

¹⁾ Przyjaciół Ludu leszczyński. R. II, nr. 18. R. XIII nr. 8. Wojsko polskie, wracając po abdykacji Napoleona I. 1814 r. do ojczyzny, zabrało ze sobą z Bonsecours za staraniem generała Sokolnickiego szczątki króla Stanisława, których część pochowano uroczystie 5. sierpnia t. r. w katedrze poznańskiej, prawdopodobnie w kapitułarzu w maleńkiej, czarnej, hebanowej ze szklanym wiekiem trumieńce, w której mieściły się szczątki Mieczysława I. i Bolesława Chrobrego, a która następnie umieszczona została w grobowcu w Złotej Kaplicy. Mszę dnia 5. sierpnia celebrował biskup Gorzeński, kazanie wygłosił kanonik Kawiecki, a generał Sokolnicki powiedział mowę, w której wyraził się, że „z szczątek oddziela ułamki wnętrzości, zawinięte w płat szaty, niemy zgonu cnotliwego świadek“ dodając, że palec króla przeznaczony dla świątyni Sybilli w Puławach, dolna szczeka dla katedry krakowskiej, a chorągiew, podobno uszytą przez Polkę w Gdańsku, a stamtąd odesłaną do Nancy, której używała gwardya osobista króla Stanisława, złoży „przy ołtarzu chwały tam, gdzie uroczystym obrządkiem pierwszy wyrok powstania ojczyzny ogłoszony będzie“. (Gazeta Poznańska z 6. sierpnia 1814). Dziwna rzecz, że o tym obchodzie niema wzmianki w aktach kapituły, chociaż generał Sokolnicki wyraźnie w mowie swej powiada, że „kapituła poznańska autentyczność owych pamiątek stwierdziła“. Z mowy generała Sokolnickiego wynika wbrew twierdzeniu autora rozprawy „O grobowcach Stanisława Leszczyńskiego (Czas krakowski, r. 1866 nr. 158 i 161), że wojsko polskie, jeśli nie całe, to przynajmniej znaczną część zwłok króla Stanisława z Bonsecours ze sobą zabrało. Dziennik Poznański, r. 1866, nr. 221.

²⁾ Raczyński E. Materiały do panowania Stanisława Leszczyńskiego (Obraz Polaków i Polski. XIII. — Rys życia i wybór pism Stanisława Leszczyńskiego, króla polskiego, tłóm. z francuskiego przez K. Lubicza Niezabitowskiego. Warszawa 1828. — Ziemia T. Stanisław Leszczyński. (Przewodnik naukowy i literacki). Rembowski A. Stanisław Leszczyński jako statysta. (Niwa 1878).

³⁾ Arch. Leszczyńskich. Rydzyna 1696, w piątek po niedzieli Conductus Paschae.

nicy jej krewna, Konstancya Leszczyńska, wojewodzianka podlaska, a dziad jej Rafał X. w tymże roku umarł na Śląsku.

Marya Leszczyńska, od 4. września 1724 r. żona Ludwika XV., króla Francji, słynna z rozumu, dowcipu i słodczy charakteru, autorka wydanej 1731 r. książki do nabożeństwa w polskim i francuskim języku¹⁾, matka wzorowa 7 dzieci, umarła 24. czerwca 1768 r. w 65 roku życia. Serce jej złożono obok zwłok ojca w Bonsecours²⁾.

Spowiednikiem królowej Maryi był Polak, ks. Trąpczyński.

Własność swą, wioskę Sołacz z młynem, Niestachowski zwanym, pod Poznaniem darowała za życia 1748 r. najbliższej krewnej swej ze strony matki, Zofii z Czarnkowskich Radzewskiej, podkomorzynie poznańskiej³⁾.

Różę z muszelek morskich, przez siebie zrobioną, przesłała z własnoręcznym napisem szkole poznańskiej i na wystawienie nowego gmachu szkolnego w Poznaniu znaczną sumę przeznaczyła, atoli suma ta nie została wypłacona, a owa róża zniknęła 1815 r. z gabinetu fizycznego, gdzie przechowywaną była⁴⁾.

Dobra króla Stanisława i żony jego, palone, niszczone i na ustawiczne rabunki wystawione, składały się 1736 r. z następujących miast, wsi i kapitałów:

Do króla Stanisława należały: miasto Leszno, wieś Grunowo, miasteczko Zabrowo, wsie Strzyżewice, Lasocice, Dębicz, miasto Rydzyna z zamkiem, wsie Kłoda, Tarnowo, Moraczewo, Pomykowo, Tworzyanki, Tworzyanice, miasto Zduny, wsie Pyżyce, Borownica, Chachalnia, młyny Piaski, Siejowy, Kubowy, Bartkowy, wsie Baszkowo, Bestwin, Ruda, Dziewiąta, młyny Trafara, Trzask, Roch, miasto Śmigiel, wsie Koszanowo, Brzuszczewo, Glińsko, miasto Kobylin, wsie Remiszewo, Długołęka, Rzymachów, miasto Leszczyn, wsie Luka, Starosiele, Piaski, zamek w Warszawie, tamże przedmieście czyli miasteczko zwane Leszno⁵⁾, wspomina też król o dobrach swych Clode i Terlong, oraz Togewo czyli Wein⁶⁾. Starostwa odolanowskie i nowodworskie przynosiły 72.000 złp.⁷⁾. Sukcesją po ojcu Rafale X. oszacowano na 300.000 złp., do której jednak rościli sobie pretensje Tarłowie⁸⁾, pretensya króla Stanisława do księcia Radziwiłła, kanclerza litewskiego, wynosiła 3.000.000 złp.⁹⁾, miał też podobną pretensją do Józefa Potockiego, hetmana w. kor.¹⁰⁾. Miał wreszcie tenutę Kazuń w województwie mazowieckiem¹¹⁾.

Do królowej Katarzyny należały: Sierakowszczyzna t. j. miasto Sieraków z przyległemi wsiami i Czarnkowszczyzna t. j. Włoszakowice, Bukowiec, Zaborowo, Machcin, Dłużyna, Grotniki, Domienice, Miastków z foluszami, dalej majątność Wijewo z wsiami Wijewo, Brenno, Śmieszkowo i Potrzebowo z przyległościami, wreszcie

¹⁾ Liske Ks. Cudzoziemcy w Polsce. Lwów 1876, str. 226.

²⁾ Przyjaciół Ludu leszczyński. R. II., nr. 10.

³⁾ Arch. państw. poz. Kcynia (Exin) 89 f. 71.

⁴⁾ Przyjaciół Ludu leszczyński. R. II., nr. 42.

⁵⁾ Rel. Wschov. 1738 f. 34.

⁶⁾ Raczyński E., Materiały do panowania St. Leszczyńskiego (Obraz Polaków i Polski. XIII.).

⁷⁾ Tamże.

⁸⁻¹⁰⁾ Raczyński, Obraz Polaków i Polski. XIII., 241—243.

¹¹⁾ Rel. Wschov. 1738 f. 34.

miasto Miejska Górka, folwark Mała Górka, i wsie Niemarzyn, Sobiałków, Roszków, Przyczków i Raszępniów ¹⁾).

Masa długów królewskich wynosiła 1,800.000 złp. (na samem Lesznie 703.900 złp.), dziedziczne dobra zajęte były przez wierzycieli ²⁾).

Sejm konstytucyjny z r. 1736 wyznaczył komisją celem uregulowania spraw majątkowych króla Stanisława i żony jego. Komisją składali: Jan Lipski, biskup krakowski, jako prezes, Jan Czapski, wojewoda chełmiński, Kasper Modlibowski, kasztelan międzyrzecki, Maciej Szymanowski, starosta wyszogrodzki, Michał Suski, rejent kancelaryi koronnej, Stanisław Sokołowski, chorąży inowrocławski, i Józef Podoski, starosta dobrzyński ³⁾).

Pełnomocnikiem swoim mianowali królestwo Kaźmierza z Lubrańca Dąbskiego, podczaszego, później chorążego nadwornego koronnego, starostę bolemowskiego i kłodawskiego, wreszcie wojewodę sieradzkiego ⁴⁾).

Komisya, wezwawszy wierzycieli, prawa ich rozpoznawała, należytość obliczała, a niestawających odsądzała od wszelkich pretensyi.

Najtrudniejsza sprawa była o Leszno. Chodziło o 104.533 talary cesarskie, o które dopominał się żyd polski Assur Mayer w imieniu żyda Lehmana.

Tę sumę pożyczył był 1706 r. August II. od Lehmana i zahipotekował ją na skarbie litewskim. W tym samym roku Karol XII. zmusił Augusta do abdykacji. Przy zawieraniu pokoju w Altranstaedt przedstawił August II. królowi szwedzkiemu, że pożyczył ową sumę od Lehmana, i prosił zarazem, aby Stanisława Leszczyńskiego zobowiązał do przejęcia tego długu na siebie, na co się Stanisław zgodził, sądząc, że, zostawszy królem polskim, miał prawo kazać wypłacić ową sumę ze skarbu litewskiego. Przedłożony więc skrypt podpisał, nie czytając go nawet. Dopiero później, gdy August II. w r. 1712 na nowo objął tron polski, a Lehmann domagał się zapłaty długu, przekonał się Stanisław, że został haniebnie oszukany. W owym skrypcie bowiem nie było wcale wzmianki o charakterze długu, przeciwnie, powiedziane było, że Leszczyński pożycza sumę na swoją własną potrzebę i zabezpiecza ją na hrabstwie leszczyńskim, z którego Lehmannowi wolno pobierać dochody w razie niezapłacenia długu w oznaczonym czasie. Ponieważ to się nie stało, Lehmann wszedł w posiadanie dochodów Leszna i pobierał je od r. 1707—1731.

Przez długi czas protestował daremnie król Stanisław, powołując się na to, że go żyd oszukał i że dług był nie jego prywatnym, lecz państwowym. Wprawdzie 1731 r. wyrugowano Lehmana z Leszna, ale nie poprzestał domagać się zapłaty 104.533 talarów cesarskich czyli 392.000 liwrow, chociaż przez lat 23, jak dowodził król Stanisław, zebrał z Leszna 2,300.000 liwrow.

Dopiero 13. maja 1740 r. uznała Rzeczpospolita polska pretensyą Lehmana za nieuzasadnioną ⁵⁾).

Z innymi wierzycielami ułożył się Kaźmierz z Lubrańca Dąbski. Leszno, Rydzynę i Śmigiel z przyległościami nabył 1738 r. Aleksander hr. Sulkowski, łowczy nadworny litewski, za 4,460.000 złp. ⁶⁾).

¹⁾ Tamże.

²⁾ Raczyński, *Obraz itd.* XIII., 241—243.

³⁾ Arch. Leszczyńskich.

⁴⁾ Rel. Wschov. 1738 f. 34.

⁵⁾ Archiwum Leszczyńskich. *Mémoire contre les prétentions d'Assur Mayer, juif polonais.*

⁶⁾ Poszczególne układy w Archiwum Leszczyńskich.

Majątek królowej Katarzyny, Sierakowszczyzna, został całkiem oczyszczony. Przyznano też królowej zapisy, przez męża uczynione, tak, że odtąd miała z dóbr swoich 100.000 talarów intraty. Po jej śmierci sprzedał król Stanisław Sierakowszczyznę za 420.000 liwrów hr. Brühlowi¹⁾.

Jan IV., najstarszy syn Andrzeja I., wojewody brzesko-kujawskiego, i Zofii z Bnina Opaleńskiej²⁾, 1628 student w Padwie³⁾, 1629 dworzanin królewski⁴⁾, 1645 kasztelan gnieźnieński, 1653 wojewoda łęczycki, 1655 marszałek królowej Maryi Ludwiki⁵⁾, 1656 wojewoda poznański, 1659 podkanclerzy i generał wielkopolski, 1666 kanclerz w. k. (1677 zrzekł się kanclerstwa), 1678 wojewoda krakowski, starosta malborski, korsuński⁶⁾ i doliński (starostwo dolińskie otrzymał od królowej Maryi Ludwiki 1650 r. do pewnego czasu w administracyą⁷⁾, syndyk generalny OO. Bernardynów w całej Wielkopolsce⁸⁾, dziedzic Gołanic z przyległościami w powiecie wschowskim, które to dobra, sprzedane przez najstarszego brata i opiekuna, Rafała VII., na spłacenie długów ojcowskich księciu Aleksandrowi Oktawianowi Pruńskiemu, odkupił wraz z młodszymi braćmi⁹⁾, dalej Zbarzewa i Niechłodu¹⁰⁾, miasteczka Murowanej Gośliny i wsi Goślinka, Kołaty, Przebendowa, Rakowni i Boduszewa, które to dobra kupił 1651 r. od żony swojej za 150.000 złp.¹¹⁾, wreszcie kilku wsi pod samą Warszawą, które otrzymał na sejmie 1652 r. od Jana Kaźmierza¹²⁾.

Jan IV. Leszczyński wybitnie występuje w dziejach naszych. W r. 1645 prezyduje z woli króla Władysława IV. na rozmowie przyjacielskiej katolików z dysydentami w Toruniu¹³⁾, 1651, dnia 7. maja towarzyszy księciu Floryanowi Czartoryskiemu przy wjeździe na biskupstwo poznańskie¹⁴⁾, 1655 wysłany zostaje przez Jana Kaźmierza celem odwrócenia wojny do Sztokholmu, a nie zastawszy tam już Karola Gustawa, wraca się i dogania go pod Krakowem, ale rokowania rozbijają się o zbyt wygórowane żądania Szwedów, którzy za okazaną prawowitemu królowi wierność pustoszą dobra Leszczyńskiego¹⁵⁾. Następnie uczestniczy w naradzie senatorów polskich w Opolu, skąd jedzie do Wiednia z prośbą o pomoc, ale nadaremnie, tak samo też w r. 1656¹⁶⁾. Od r. 1659—1660 jest komisarzem polskim w Oliwie¹⁷⁾, gdzie 3. maja 1660 zawarto wieczysty pokój z Szwedami. Następnie sprzeciwia się obraniu

1) Jeszcze w r. 1777 pobierały trzy córki królowej francuskiej Maryi z Sierakowa 1000 dukatów rocznie. Archiwum Jarocińskie księcia Hugona z Radolina.

2) Arch. Leszczyńskich. Poznań 1637, w poniedziałek po ś. Maryi Magdaleny.

3) Boniecki, Herbarz.

4) In. Pos. 1629 f. 963.

5) Arch. Leszczyńskich. Poznań 1655, w sobotę po Trzech Królach.

6) Tamże. Poznań 1668, w środę po Narodzeniu P. M.

7) Tamże. Warszawa 1650, dnia 29. kwietnia.

8) Arch. państw. pozn. Kcynia 13 f. 430.

9) Arch. Leszczyńskich. Wschowa 1627, w środę po niedzieli Exaudi (Oblata).

10) Tamże. Warszawa 1650, w czwartek po Niewiniątkach.

11) Tamże. Wschowa 1651, we wtorek po niedzieli Cantate.

12) Script. Rer. Pol. XVI., 202.

13) Szujski J. Dzieje Polski III, 293.

14) Łukaszewicz J. Obraz m. Poznania II., 325.

15) Script. Rer. Pol. XVI., 202, 332.

16) Szujski. III., 385.

17) Tamże. III., 397.

królem polskim Kondeusza, natomiast popiera kandydaturę księcia neuburskiego ¹⁾, pozyskany przez jego teścia, elektora brandenburskiego. Na sejmie 1666 zwalcza stronnictwo królowej Maryi Ludwiki ²⁾, a na sejmie 1672 wytacza skargę na podkanclerzego Olszowskiego ³⁾.

Pod wpływem matki zostawszy katolikiem, rugował z dóbr swoich heretyków, a 1637 r. zapisał na Niechłodzie na wyderkał kościołowi ś. Ducha w Lesznie, który wedle jego własnego zeznania wybudowała matka jego, Zofia z Bnina Opaleńska, 2.000 złp. rocznego czynszu ⁴⁾.

Żoną jego była Cecylia z Konar Kołaczkowska, córka Mikołaja, kasztelana krzywińskiego, i Anny z Potulic ⁵⁾, która otrzymała posagiem 60.000 złp., a drugie tyle od męża jako oprawę ⁶⁾.

Wojewoda Jan umarł bezdzietnie ⁷⁾ w r. 1678 ⁸⁾.

Po żonie jego wzięli sukcesyą, 300.000 złp., synowie siostry jej Konstancyi, żony Stefana z Grudny Grudzińskiego, starosty bolemowskiego ⁹⁾.

Przeclaw, syn Andrzeja I., wojewody brzesko-kujawskiego, i Zofii z Bnina Opaleńskiej, ur. 15. sierpnia 1605 r. ¹⁰⁾, 1642 kasztelan nakielski ¹¹⁾, 1644 kasztelan śremski ¹²⁾, 6. sierpnia 1658 wojewoda derpski, 1643 starosta kcyński ¹³⁾, 1666 starosta wschowski ¹⁴⁾, dziedzic miasta Śmigła i wsi Koszanowa, Glińska Wielkiego, Glińska Małego i Nowejwsi ¹⁵⁾, Drzeczkowa ¹⁶⁾, Witostawia ¹⁷⁾ części Rydzyny ¹⁸⁾ i Wilkowa polskiego ¹⁹⁾.

Dobra śmigielskie, których część kupił 1634 r. od drugiej żony swojej za 80.000 złp. ²⁰⁾, zrezygnował na zawsze 1652 r. Bogusławowi I. Leszczyńskiemu, podskarbiemu koronnemu, zastrzegając sobie dożywocie i spłacenie przez Bogusława długów w ilości 67.000 złp. ²¹⁾.

1) Kluczycki Fr., Pisma do wieku i spraw Jana Sobieskiego. I., 267, 367.

2) Szujski. III., 465.

3) Kluczycki Fr. Pisma itd. II., 889.

4) Archiwum Leszczyńskich. Poznań 1637, w poniedziałek po ś. Maryi Magdalenie.

5) Arch. państw. pozn. Kościan 1652, w czwartek po śś. Filipie i Jakobie.

6) Arch. Leszczyńskich. Wschowa 1651, we wtorek po niedzieli Cantate.

7) Arch. państw. pozn. Kcynia 1687, f. 560.

8) Tamże. Kcynia nr. 131, f. 680.

9) Tamże. Kcynia 1687. (Exin nr. 49 f. 560).

10) Tę datę podaje ks. Korytkowski w Żywocie brata jego bliźniego, prymasa Andrzeja. Korytkowski, Arcybiskupi gnieźnieńscy.

11) Został nim po Ossowskim „który ze wszystkiem domem i sprzętami przypadkowym pożarem zginął“. Radziwiłł St. A. Pamiętniki. II., 84.

12) W Archiwum Leszczyńskich zachodzi jako kasztelan śremski 1652. Poznań, w poniedziałek po ś. Franciszku, a jako wojewoda derpski 1668, Poznań, w sobotę przed ś. Jakobem.

13) Archiwum państwowe pozn. Kcynia, 37, 1068.

14) Archiwum Leszczyńskich. Poznań 1668, w sobotę przed ś. Jakobem.

15) Tamże. Wschowa 1634, we wtorek po Obrzezaniu.

16) Wizyta kościoła śmigielskiego przez Glińskiego z r. 1685.

17) Tamże.

18) Łukaszewicz J. Krótki opis kościołów parochialnych II. 79.

19) Cost. 1648.

20) To jest części Śmigła i Koszanowa i całe wsi Glińsko W. i M. i Nowawieś. A. L. Wschowa 1634, wtorek po Obrzezaniu.

21) Archiwum Leszczyńskich. Poznań 1652, w poniedziałek po ś. Franciszku.

Wychowany przez matkę w wierze katolickiej mimo oporu najstarszego, przyrodniego brata swego i opiekuna, Rafała VII., wojewody bełskiego ¹⁾, kształcił się najprzód w kolegium OO. Jezuitów w Poznaniu ²⁾, później w Padwie ³⁾, był posłem na sejmy i zasiadał w rozmaitych komisjach, walczył przeciwko Szwedom w Prusach, dokąd wyruszył 1653 r. z Międzyrzecza na czele chorągwi jazdy niemieckiej ⁴⁾.

W r. 1640 zapisał na Śmiglu kaznodziei niemieckiemu w tamtejszym kościele parafialnym 150 złp. rocznego czynszu od 1500 złp. pod warunkiem, że będzie kazał w niedziele i święta ⁵⁾, do tegoż kościoła na msze 1646 r. wraz z drugą żoną swoją 100 złp. rocznie na Glińsku W. i M. i Nowejwsi ⁶⁾, a 1649 r. 2.000 złp. szpitalowi śmigielskiemu ⁷⁾.

W Drzeczkwie odnowił kościół katolicki, któremu nadto zapisał 1666 r. 3.000 złp. na Witosławiu ⁸⁾.

Był opiekunem synów podskarbiego Bogusława I. ⁹⁾, umarł bezdzietnie 1670 r., przeżywszy utratę województwa swego.

Pierwszą jego żoną była Anna Mielżyńska, córka Mikołaja, kasztelana gnieźnieńskiego, której zapisał 1630 r. 15.000 złp. wiana i tyleż przywianku ¹⁰⁾, drugą Anna z Orli Orzelska, wdowa po Waclawie Rozdrażewskim ¹¹⁾.

Wacław III., najmłodszy syn Andrzeja I., wojewody brzesko-kujawskiego, i Zofii z Bnina Opaleńskiej, ur. 15. sierpnia 1605 r. w godzinę po bracie Przeclawie ¹²⁾, wychowany przez matkę w wierze katolickiej mimo oporu najstarszego, przyrodniego brata Rafała VII., wojewody bełskiego ¹³⁾, pierwotnie uczeń OO. Jezuitów w Poznaniu, 1622 r. w Padwie ¹⁴⁾, około 1630 sekretarz królewski, 1633 kanonik krakowski i scholastyk łęczycki i jako taki deputat na trybunał koronny, 1640 proboszcz łęczycki, 1643 referendarz koronny ¹⁵⁾ i proboszcz płocki, 1644 kanonik i wkrótce potem biskup warmiński, 1658 po śmierci stryjecznego brata, prymasa Andrzeja III. Leszczyńskiego, arcybiskup gnieźnieński.

Jako kanonik krakowski towarzyszy Waclaw III. Łukaszowi Opaleńskiemu, marszałkowi w. k., w poselstwie do Włoch, 1645 sam jako poseł jedzie z Krzysztofem Opaleńskim, wojewodą poznańskim, do Francji celem zaślubienia w imieniu królewskim i przywiezienia do Polski Maryi Ludwiki, w której to podróży towarzyszą mu

¹⁾ Korytkowski w żywocie prymasa Waclawa.

²⁾ Tamże.

³⁾ Boniecki, Herbarz.

⁴⁾ Zackerts Chronik der Stadt Meseritz, 89.

⁵⁾ Archiwum Leszczyńskich. Poznań 1640, w poniedziałek po Poczęciu N. P. M.

⁶⁾ Tamże. Poznań 1646, w poniedziałek po ś. Małgorzacie.

⁷⁾ Archiwum państwowe pozn. Cost. Resign. 1649 po niedzieli Cantate.

⁸⁾ Wizyta Glińskiego z r. 1685.

⁹⁾ Archiwum Leszczyńskich. Poznań 1668, w sobotę przed ś. Jakóbem.

¹⁰⁾ Arch. państw. pozn. Res. Pos. 1630 f. 73.

¹¹⁾ Archiwum Leszczyńskich. Wschowa 1634, we wtorek po Obrzezaniu.

¹²⁾ Korytkowski J. Arcybiskupi gnieźnieńscy. IV., 85.

¹³⁾ Tamże.

¹⁴⁾ Boniecki, Herbarz.

¹⁵⁾ „Za nową godność dziękując królowi, uczynił piękną aluzją do kościelnej modlitwy na święto ś. Waclawa, w ten dzień przypadające: Panie, który służy swego Waclawa szlachectwo w lepszą przemieniłeś godność — co się wielce podobało królowi.“ Radziwiłł St. A. Pamiętniki II., 91.

dwaj siostrzeńcy, Adryan Słupecki i Jan Orzechowski¹⁾, wita królową pod Gdańskiem na czele 100 pancernych, 100 dragonów i 100 węgierskich hajduków²⁾, 1648 przyczynia się do obioru Jana Kaźmierza, na wyprawę przeciwko Kozakom wysyła pułk jazdy, w czasie wojny szwedzkiej przechodzi na stronę nieprzyjaciół i oddaje się pod opiekę elektora brandenburskiego, następnie pośredniczy w układach Polaków z elektorem, 1661 na naradzie senatorów w Częstochowie zobowiązuje się popierać księcia d'Enghien, 1663 przykłada się do poskromienia buntu wojska, 1664 stara się na sejmie doprowadzić do zgody Lubomirskiego z królową, poczem w sądzie nad Lubomirskim podpisuje wyrok śmierci na niego.

Umiera 1. kwietnia 1666 w ulubionych Łyszkowicach, gdzie, odnowiwszy pałac, od dłuższego czasu przebywał, wszystkie bowiem inne rezydencje arcybiskupie przez Szwedów zniszczone zostały. Pochowany w kolegiacie łowickiej, gdzie mu wystawiono nagrobek z napisem historyka Joachima Piistoriusa, któremu za życia roczną pensją płacił³⁾.

Prymas Wacław był słabego charakteru, jak okazuje zachowanie się jego w wojnie szwedzkiej, zresztą człowiekiem uczonym, hojnym, łagodnym i wyrozumiałym⁴⁾.

Linia młodsza.

Wacław II. hr. na Lesznie Leszczyński, syn Rafała V., kasztelana śremskiego, i Anny Korzbokówny⁵⁾, 1598 student w Padwie, 1616 kasztelan kaliski, 1618 wojewoda kaliski, 1620 podkanclerzy, 1625 kanclerz w. k., 1628 generał wielkopolski, starosta brzeski, wałecki⁶⁾, grojecki i kamionacki, z kalwina katolik, dziedzic Gołuchowa, gdzie 1601 r. oddał kościół katolikom, opatrzył w wszelkie sprzęty i przyozdobił⁷⁾, Przygodzic, gdzie wystawił kościół drewniany⁸⁾, miasta Śmigła i wsi Glińska Wielkiego i Małego, Nowejwsi i Koszanowa, które to dobra dostał od króla po zamordowaniu przez Arciszewskich Kaspra Jaruzek Brzeźnickiego⁹⁾, skazał 1623 jako podkanclerzy w zastępstwie marszałka nadwornego za rozszerzanie pisma Naimanna, przeciwko Jezuitom krakowskim wymierzonego, a w Toruniu wydanego na trzy miesiące więzienia i przeproszenie Jezuitów Jerzego Nowodworskiego, dworzanina królewskiego¹⁰⁾, a jako kanclerz dał w imieniu króla Akademii krakowskiej niekorzystną w zatargu z Jezuitami odpowiedź¹¹⁾.

Umarł 1628 r.

¹⁾ Niemcewicz, Pamiętniki o dawnej Polsce. III., 222—225.

²⁾ Tamże.

³⁾ Korytkowski J. Arcybiskupi gnieźnieńscy. IV., 83—133.

⁴⁾ Szczegóły z życia prymasa Wacława podaje St. A. Radziwiłł, kanclerz w. litewski, w swych Pamiętnikach. II., 182, 196.

⁵⁾ Arch. państw. pozn. Caus. Off II., r. 1591.

⁶⁾ Archiwum Leszczyńskich. Kościan 1623, w sobotę po ś. Bartłomieju. Że był także starostą grojeckim i kamionackim, podaje Boniecki.

⁷⁾ Łukaszewicz J., O kościołach Braci Czeskich, 287.

⁸⁾ Łukaszewicz J., Krótki opis kościołów parochialnych.

⁹⁾ Archiwum Leszczyńskich. Kościan 1623, w sobotę po ś. Bartłomieju.

¹⁰⁾ Script. Rer. Pol. XVII., 135—136.

¹¹⁾ Tamże. XVII., 244—245.

Żoną jego była Anna Rozdrażewska h. Doliwa, córka Jana, kasztelana poznańskiego, dziedzica Krotoszyna, i Katarzyny Potulickiej h. Grzymała¹⁾.

Dziećmi kanclerza Wacława II. i Anny Rozdrażewskiej byli:

1. Katarzyna, ur. 1600 r., zmarła 21. maja 1664 r.²⁾, żona³⁾ Piotra Opaleńskiego, wojewody kaliskiego, pochowana w kościele parafialnym w Radlinie, gdzie syn wystawił jej nagrobek⁴⁾.

2. Maryanna, żona Andrzeja z Tuczna Tuczyńskiego, podkomorzego inowrocławskiego⁵⁾; kościół zbąszyński, przez heretyków spustoszony, odnowiła i katolikom oddała⁶⁾.

3. Anna, pierwsza żona Jana Potockiego, podkomorzego halickiego, gorliwego kalwina⁷⁾.

4. Barbara, żona Wojciecha Miaskowskiego, kasztelana santockiego, herbu Bończa, syna Maksymiliana, cześnika poznańskiego, i Zofii Mycielskiej⁸⁾.

5. Rafał VIII.⁹⁾, dziedzic Lutej¹⁰⁾, pułkownik królewski, zginął 1647 r. w księstwie opolskim. Na pogrzebie jego miał kazanie Kasper Druzbicki, Jezuita¹¹⁾. Żoną jego była Krystyna Masłowska¹²⁾.

6. Jan V.¹³⁾, 1652 r. opat paradyski, biskup kijowski, zmarły 1657 r. jako biskup-nominat chełmiński.

Jako opat paradyski był wraz z Szlichtyngiem, sędzią ziemskim wschowskim, 1652 pośrednikiem w sprawie farbierzy w Międzyrzeczu¹⁴⁾, w czasie najazdu szwedzkiego pozostał wiernym Janowi Kaźmierzowi i wraz z krewnymi swymi miał udział

¹⁾ Instalacja jej wnuka Andrzeja Leszczyńskiego na kanonika gnieźnieńskiego. Lib. Inst. Cap. Gnes. B. 236 b.

²⁾ Że Katarzyna była córką Rozdrażewskiej, o czym Boniecki wątpi, dowodzi instalacja jej syna, Kaźmierza Jana z Bnina Opaleńskiego, na kanonika poznańskiego. Weimann R. „Receptiones seu installationes etc.“. Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk. XXXV., 105. Tam jako matka Katarzyny jest podana Anna Rozdrażewska.

³⁾ Boniecki twierdzi, że pierwszym mężem Katarzyny był Stanisław Grzymułtowski, starosta średzki.

⁴⁾ W ścianie kaplicy Opaleńskich w Radlinie wprawione są dwa popiersia, jedno obok drugiego, na blasze wybornie malowane. Kaplicę tę odnowił bardzo pięknie z polecenia i na koszt księcia Hugona z Radolina Władysław Marcinkowski.

⁵⁾ Instalacja jej syna Jana Tuczyńskiego na kanonika poznańskiego w r. 1662. Rocznik Tow. Przyj. Nauk XXXV., 109.

⁶⁾ Łukaszewicz, Krótki opis kościołów itd. II., 348.

⁷⁾ Archiwum Leszczyńskich. Lublin 1663, we wtorek po Wniebowzięciu P. M. Lublin 1664, w piątek po niedzieli Rogationum. Łukaszewicz (Dzieje kościołów wyznania helweckiego itd. 336, 338) myli się, sądząc, że Anna przeżyła męża, owszem umarła przed mężem, którego drugą żoną była Zofia z Goraja.

⁸⁾ Instalacja Aleksandra Józefa Miaskowskiego na kanonika pozn. 1721 r. Rocznik Tow. Przyj. Nauk. XXXV., 136.

⁹⁾ Rel. Wschow. 1629 f. 463.

¹⁰⁾ Wedle Bonieckiego.

¹¹⁾ Wspomina o tem Niesiecki.

¹²⁾ Tak pisze Boniecki, powołując się na M. 191 f. 357.

¹³⁾ Rel. Wschow. 1629 f. 463.

¹⁴⁾ Zackerts Chronik der Stadt Meseritz. Poznań 1883, str. 80.

w naradzie senatorów w Opolu na Śląsku, jeździł w poselstwie do cesarza, w powrocie z Ratysbony umarł¹⁾).

7. Andrzej III.²⁾, 1628 kanonik krakowski, opat trzemeszeński, potem czerwiniński, 1642 biskup kamieniecki, kanclerz królowej Cecylii, 1645 podkanclerzy, 1650 kanclerz w. k., 1652 arcybiskup gnieźnieński, zmarły w Skierniewicach 16. kwietnia 1658 r., pochowany w kolegiacie łowickiej, gdzie mu wznosił pomnik marmurowy brat jego stryjeczny, prymas Wacław Leszczyński³⁾).

Kształcił się 1623 r. wraz z bratem Władysławem w kolegium OO. Jezuitów w Kaliszu⁴⁾), jako biskup kamieniecki wyznaczony został na synodzie prowincjonalnym w Warszawie do komisji do korektury ustaw synodalnych, jako kanclerz królowej Cecylii Renaty przebywał prawie ciągle na dworze królewskim, gdzie dla znajomości języka niemieckiego i gładkości w obojętności mile był widziany. Dnia 20. czerwca 1644 wygłosił mowę na pogrzebie tej królowej w Krakowie⁵⁾). W r. 1646 dnia 10. lutego witał pod Oliwą przybywającą do Polski królową Maryą Ludwikę, na której uczczenie przywiódł z sobą 300 ludzi, przez połowę hajduków, przez połowę dragonów, w barwę jego przybranych⁶⁾). Na sejmie 1646 r. chwalił zamiar Władysława IV. walczenia przeciw niewiernym, ale oświadczał się za wojnę odporną⁷⁾), na sejmie 1648 r. radził ograniczyć elekcyą na dwa tygodnie i obrać hetmanem księcia Jeremiego Wiśniowieckiego⁸⁾), popierał kandydaturę królewicza Karola Ferdynanda, a gdy obrano Jana Kaźmierza, uczestniczył w jego koronacji 17. stycznia 1649 w Krakowie⁹⁾) i w imieniu króla odbierał przysięgę wierności od Torunia i Elbląga. Jako podkanclerzy wadził się ciągle z kanclerzem Ossolińskim¹⁰⁾), w r. 1651 towarzyszył Janowi Kaźmierzowi w wyprawie przeciwko Chmielnickiemu, na którą przywiódł dwie chorągwie dobrze ubranej i uzbrojonej piechoty i chorągiew nadwornych Kozaków¹¹⁾), w bitwie pod Beresteczkiem z krzyżem w ręku zagrzewał wojsko do męstwa, a po bitwie nalegał wraz z Jeremim Wiśniowieckim na króla, aby ścigał nieprzyjaciela¹²⁾), w czasie wojny szwedzkiej towarzyszył Janowi Kaźmierzowi na Śląsk, z Głogówka napisał w końcu października 1655 r. list do papieża z prośbą, aby nakłonił ksiąząt chrześcijańskich do niesienia pomocy Polsce, dnia 15. listopada tegoż roku przewodniczył radzie senatorów w Opolu na Śląsku, po wyjeździe Jana Kaźmierza do Polski osiadł w Nisie, skąd prosił papieża o pozwolenie zużycia sreber i kosztowności kościelnych na potrzeby Rzeczypospolitej¹³⁾). Gdy się układy z Austrią rozbiły, radził

¹⁾ Korytkowski, Arcybiskupi. IV., 59.

²⁾ Rel. Wschov. 1629 f. 463.

³⁾ Korytkowski, Arcybiskupi IV., 80.

⁴⁾ Gdy tam w sierpniu 1623 wystawiono na szczęśliwy przyjazd Zygmunta III. sztukę o Zygmuncie Starym, Andrzej występował w roli arcybiskupa, a Władysław jako Prudentia. Raczyński E. Wspomnienia Wielkopolski. Dodatek XXVIII.

⁵⁾ Mowa ta wyszła drukiem.

⁶⁾ Niemcewicz, Pamiętniki o dawnej Polsce. IV., 133, 136.

⁷⁾ Radziwiłł St. A. Pamiętniki. II., 211. Mowa ta wydrukowana w Pomnikach dziejów Polski. Wrocław 1840. I., 103—119.

⁸⁾ Tamże. II., 323.

⁹⁾ Tamże.

¹⁰⁾ Radziwiłł St. A. Pamiętniki. II., 371.

¹¹⁾ Script. Rer. Pol. XVI., 289, 296. XIX., 295, 306.

¹²⁾ Tamże. XIX., 360.

¹³⁾ Theiner, Mon. XI., 505. Script. R. P. XVI., 344, 347.

królowi, który go bardzo poważał, przyrzec tron polski Rakocemu pod warunkiem udzielenia pomocy Polsce¹⁾, po powrocie do kraju nakłonił duchowieństwo swe do złożenia nadzwyczajnej kontrybucyi na potrzeby publiczne²⁾. Szwedzi tak zniszczyli jego dobra, że koniec życia przepędził w niedostatku.

Roztropny, uczony i cnotliwy, kościołowi i klasztorowi tynieckiemu ustąpił część dóbr opackich, w klasztorze czerwińskim zaprowadził i uposażył profesurę teologii i filozofii, katedrę chełmińską ozdobił ołtarzami przesłicznej roboty, w kapitule chełmińskiej ustanowił prałaturę archidyakona i uposażył seminaryum duchowne w Chełmnie³⁾.

Miał dwór w Warszawie „za wałem“, który sejm z r. 1654 zwolnił na zawsze od czynszu, staroście warszawskiemu należącego⁴⁾.

Władysław I., czwarty syn kanclerza Wacława II. i Anny Rozdrażewskiej⁵⁾, 1650 podkomorzy poznański, 1658 wojewoda łęczycki⁶⁾, starosta ostrzeszowski⁷⁾, dziedzic Gołuchowa z przyległościami⁸⁾, dożywotni posiadacz Tykadłowa, Russowa, i Tłokini⁹⁾, kształcił się w kolegium OO. Jezuitów w Kaliszu¹⁰⁾, był wykonawcą testamentu brata swego, prymasa Andrzeja¹¹⁾, 1674 r. miał udział w sejmie konwokacyjnym¹²⁾.

Umarł przed r. 1680.

Pierwszą żoną jego była od r. 1640 Katarzyna z Błociszewa Gajewska¹³⁾, drugą Agnieszka z Kołacina Plichciana (1-o v. Mikołajowa Radziejowska, kasztelanowa łęczycka, 2-o v. Zygmuntowa Walewska, podkomorzyna łęczycka)¹⁴⁾, trzecią Barbara Walewska (od 14. lipca 1680 r. 2-o v. Michałowa Lasocka, podkomorzyna wyszogrodzka)¹⁵⁾.

Dzieci Władysława I., wojewody łęczyckiego,

a) z Katarzyny Gajewskiej:

1. Anna, od r. 1658 żona Władysława Michała Skoroszewskiego¹⁶⁾,
2. Teresa, żona Gabryela Karnkowskiego, kasztelana racięskiego¹⁷⁾,
3. N. Kameduła¹⁸⁾,

¹⁾ Script. R. P. XVI, 337.

²⁾ Korytkowski, Arcybiskupi gnieźn. IV., 78.

³⁾ Tamże. IV., 61.

⁴⁾ Vol. Leg. 1654. IV. f. 457.

⁵⁾ Rel. Wschov. 1629 f. 643.

⁶⁾ Boniecki pisze, że Władysław był 1649 krajczym, 1652 podczaszym królowej.

⁷⁾ Arch Leszczyńskich. Kalisz 1661, we wtorek po ś. Katarzynie. Wedle Bonieckiego był też 1649 starostą wiśniowskim, a 1651 tyszowieckim.

⁸⁾ Te dobra sprzedał wnuk jego.

⁹⁾ Vol. Leg. IV. f. 328.

¹⁰⁾ Raczyński E. Wspomnienia Wielkopolski. Dodatek XXVIII.

¹¹⁾ Korytkowski, Arcybiskupi gnieźn. IV., 80.

¹²⁾ Kluczycki F. Pisma itd. II., 1372.

¹³⁾ Rel. Pos. 1640 f. 541.

¹⁴⁾ Boniecki.

¹⁵⁾ Niesiecki. Boniecki.

^{16—17)} Boniecki.

¹⁸⁾ Niesiecki.

4. Andrzej V.¹⁾,
5. Jan VI. Ignacy²⁾,
6. Wacław IV.³⁾.

Z Barbary Walewskiej:

7. Ludwika, żona 1-o Damiana Garczyńskiego, chorążego poznańskiego, 2-o Jana Malińskiego, podkomorzego łęczyckiego⁴⁾.

Andrzej V., syn Władysława, wojewody łęczyckiego, i Anny Gajewskiej⁵⁾, 1655 kanonik gnieźnieński po otrzymaniu czterech mniejszych święceń w kolegiacie łowickiej z rąk stryja, prymasa Andrzeja, zostaje 1665 koadjutorem opactwa czerwińskiego, poczem zrzeka się dobrowolnie kanonii gnieźnieńskiej. Od stryja swego, prymasa Andrzeja, otrzymał dożywocie na dobrach Konarach, Podgorzycach, Ostrowiu, Lasach i Przylociu, tudzież na dziesięcinach w Zborowie i Tykadłowie⁶⁾. O dalszych jego losach nic nie wiadomo⁷⁾.

Jan VI. Ignacy, syn Władysława, wojewody łęczyckiego, i Anny Gajewskiej, podczaszy koronny, starosta ostrzeszowski⁸⁾, fundator ołtarza ś. Ignacego w kościele OO. Jezuitów w Kaliszu⁹⁾, ożeniony z Zofią Zienowiczówną, marszałkówną oszmiańską¹⁰⁾, z której pozostawił córki:

1. Katarzynę, żonę Michała Strutyńskiego, stolnika wołkowyskiego¹¹⁾,
2. Eleonorę, żonę Miłońskiego, podczaszego brzeskiego¹²⁾.

Umarł 1697 r.

Wacław IV., syn Władysława, wojewody łęczyckiego, i Anny Gajewskiej, 1658 r. krajczy koronny, 1673 wojewoda podlaski, starosta kowelski i wiśniowski¹³⁾, dziedzic Gołuchowa z przyległościami, oraz miasta Raszkowa i wsi Raszkówka¹⁴⁾, wreszcie Wziąchowa pod Koźminem, który 1689 r. sprzedał Wojciechowi Zdychowskiemu za 50.000 złp.¹⁵⁾.

Wacław IV. zostawał podczas wyprawy podhajeckiej z większą częścią wojska na Wołyniu¹⁶⁾, pułk jego stał w Braclawiu¹⁷⁾, 1673 miał w wyprawie chocimskiej pułk pieszy¹⁸⁾, 1673 był na radzie wojennej, już za Dniestrem odbytej¹⁹⁾, i był

¹⁾ Lib. Inst. Cap. Gnes. B. 236 b. Korytkowski, Prałaci i Kanonicy. II., 443.

²⁻⁴⁾ Niesiecki.

⁵⁾ Instalacya na kanonika gnieźnieńskiego Lib. Installationum Cap. Gnes. B. 236 b.

⁶⁾ Korytkowski, Arcybiskupi gnieźn. IV., 79.

⁷⁾ Tak pisze Korytkowski (Prałaci i Kanonicy gnieźnieńscy, II., 443). Być może, że Andrzej wyższych święceń nie odebrał i że jest identycznym z Andrzejem Rafałem z Leszna Leszczyńskim, po którym wdowa, Katarzyna Szoldrska, była 1683 r. dożywotnią panią kilku części Skomlina i Toplina. Arch. państw. pozn. Kl. Ołobok. C. 2. Karwowski St. Klasztor PP. Cystersek w Ołoboku. Poznań 1899, str. 23.

⁸⁾ Arch. Leszczyńskich. Kalisz 1693, w poniedziałek po ś. Michale.

⁹⁾ Niesiecki.

¹⁰⁾ Vol. leg. VIII. r. 1775 f. 413.

¹¹⁻¹²⁾ Wedle Bonieckiego.

¹³⁾ Arch. Leszczyńskich. Kalisz 1661, w poniedziałek po ś. Franciszku Wyznawcy.

¹⁴⁾ Arch. Leszczyńskich. Kalisz 1693, we wtorek po Wnieb.

¹⁵⁾ Rocznik Tow. Przyj. Nauk w Poznaniu. III., 34.

¹⁶⁾ Kluczycki F. Pisma do wieku i spraw Jana Sobieskiego. I., 317.

¹⁷⁾ Tamże. I., 704.

¹⁸⁾ Tamże. II., 1309.

¹⁹⁾ Tamże. II., 1334.

jednym z 11 senatorów, którzy przy wojsku wytrwali¹⁾, 1674 zjechał na zjazd lubelski²⁾, w tymże roku na sejmie elekcyjnym mianowany został deputatem do przyjęcia posła cesarskiego³⁾, 1683 r. w wyprawie pod Wiedeń miał chorągiew husarską (120 koni) i pułk piechoty (380 ludzi)⁴⁾.

Był dobrodziejem OO. Reformatów w Kowlu⁵⁾, umarł 1688.

Pierwszą żoną Wacława IV., wojewody podlaskiego, była Konstancya z Czarnicy Czarniecka, córka sławnego Stefana, hetmana polnego koronnego, wojewody ruskiego, i Zofii Kobierzyckiej⁶⁾, dobrodziejka kościoła jezuickiego w Warszawie, który 1671 r. obdarzyła bogatymi aparatami i naczyniami srebrnymi, oraz obrazem ś. Franciszka Borgiasza, wymalowanym przez nadwornego malarza królewskiego za 30 dukatów⁷⁾.

Drugą żoną była księżniczka Zofia Wiśniowiecka, córka Dymitra, kasztelana krakowskiego i hetmana w. k.⁸⁾.

Trzecią żoną była Zofia z Bnina Opaleńska, wdowa po Adamie Konarzewskim, staroście konińskim, dziedziczka Turzyna, Szaradowa, Rzemieniewicz, Zalesia i Pińska⁹⁾.

Dzieci wojewody Wacława IV.:

a) z Konstancyi Czarnieckiej:

1. Stefan¹⁰⁾,

2. Magdalena, żona Pawła Działyńskiego, wojewodzica kaliskiego¹¹⁾,

b) z Zofii Wiśniowieckiej:

3. Kazimierz Ignacy¹²⁾,

4. Wiktorya, żona Józefa Potockiego, wojewody kijowskiego¹³⁾, opiekunka sierot, dobrodziejka kolegium OO. Jezuitów w Stanisławowie¹⁴⁾.

5. Teofila, żona 1-o przyrodniego brata swego, Filipa Konarzewskiego, starosty konińskiego, który zapisał jej 1693 r. 50.000 złp.¹⁵⁾, 2-o księcia Janusza na Wiśniowcu i Zbarażu Wiśniowieckiego, kasztelana krakowskiego¹⁶⁾, dobrodziejka OO. Jezuitów w Krzemieńcu, a fundatorka OO. Reformatów w Koninie¹⁷⁾. Owdowiający po raz drugi, została Dominikanką we Lwowie¹⁸⁾.

¹⁾ Tamże. II., 1345.

²⁾ Tamże. II., 1419.

³⁾ Tamże. II., 1434.

⁴⁾ Kluczycki F. Akta do dziejów króla Jana III., 335, 340 (Acta hist. V. VI.)

⁵⁾ Vol. leg. r. 1676. V., 368. Malinowski Bazyl, Facundia soluta, Poznań 1762 f. 61.

⁶⁾ Krajewski M. ks., Historia Stefana Czarnieckiego. Warszawa 1787, str. 397.

⁷⁾ Łukaszewicz J., Krótki opis kościołów itd. III., 80.

⁸⁾ Malinowski Bazyl, Facundia soluta, 60, 61.

⁹⁾ Arch. państw. poz. Kcynia 1683 f. 279., gdzie imię męża mylnie podane. Po śmierci Wacława IV. wyszła Zofia za mąż po raz trzeci i to za Łukasza Stanisława Opaleńskiego, starostę nowokorczyńskiego. In. Pos. 1690. XII., 69. In. Cost. 1737 f. 156.

¹⁰⁾ Arch. Leszczyńskich. Kalisz 1693, w poniedziałek po Wniebowzięciu P. M.

¹¹⁾ Rel. Pos. 1701. II. 3.

¹²⁾ Arch. Leszczyńskich. Kalisz 1693, w poniedziałek po Wniebowzięciu P. M. Że Kazimierz Ignacy był synem Wiśniowieckiej, podaje Boniecki.

¹³⁾ Malinowski B. Facundia soluta, str. 154.

¹⁴⁾ Niesiecki.

¹⁵⁾ Arch. Leszczyńskich. Kalisz 1693, w środę po Narodzeniu P. M.

¹⁶⁾ Arch. państw. poz. Kcynia (Exin) 52 f. 237. 61 f. 99.

¹⁷⁾ Malinowski Bazyl, Facundia soluta, str. 62.

¹⁸⁾ Archiwum Mycielskich w Widawie pod Poniecem.

6. Konstancya (niewiadomo z jakiej matki), Cysterka w Trzebnicy, gdzie złożyła śluby zakonne 8. grudnia 1666 r. Była tam podprzeoryszą 1684 r., skarbniczką 1701 r., a umarła 24. marca 1714 r. ¹⁾).

Stefan i Kaźmierz Ignacy Leszczyńscy puścili 1693 r. macosze, Zofii z Bnina Opaleńskiej, Raszków i Raszkówek, na których to dobrach miała 22.000 złp., i równocześnie przelali na nią 12.000 złp. po ojcu ²⁾).

Stefan, starszy syn Waclawa IV., wojewoda kaliski, starosta kowelski ³⁾), dziedzic Czarny, oraz Babc, Latorzowa, Pruszkowa, Blizny, Celejowa, Gusina, Włoch, Wilków i Stojart w powiatach czerskim i warszawskim, Tykadłowa, Tłokini i Rusewa w powiecie kaliskim ⁴⁾), zmarły 1722 r., pozostawił z pierwszej żony Konstancyi Mniszchówny, wojewodzianki wołyńskiej, córki ⁵⁾):

1. Konstancją, zakonnicę w Wieluniu 1710 r. ⁶⁾,

2. Annę, żonę 1-o Jana Gniewosza, kasztelana zawichojskiego, 2-o od 13. czerwca 1711 r. Aleksandra Szembeka, wojewody sieradzkiego ⁷⁾,

z drugiej żony, Joanny Teresy Brzostowskiej, wojewodzianki trockiej (1-o v. Janowej Radziejowskiej, 2-o v. Zygmuntovej Denhoffowej ⁸⁾):

3. Ewę, żonę Jana Szembeka, kanclerza w. k. ⁹⁾, fundatorkę PP. Karmelitanek bosych w Krakowie i PP. Wizytek w Lublinie ¹⁰⁾.

Kaźmierz Ignacy, drugi syn Waclawa IV., wojewody podlaskiego, kasztelan lwowski, starosta kamionacki ¹¹⁾), dziedzic Gołuchowa z zamkiem, Turska W., Turska M., Jedlca, Macewa, Czerminka, Porednicy, Kurewa, Morzy i Cieśli w powiecie kaliskim, które to dobra sprzedał 1695 r. za 365.000 złp. Teresie Korwinównie z Gąsiewa Gąsiewskiej, żonie Józefa Bogusława Słuszki, kasztelana wileńskiego i hetmana polnego litewskiego ¹²⁾), oraz Szedrowa, Ostryborza, Parznina, Brzumina i Szymanowic, które to dobra sprzedał siostrze Wiktorii, żonie Józefa Potockiego, wojewody kijowskiego ¹³⁾).

Z żoną, Magdaleną Chodorowską, podkomorzanką lwowską, nie miał potomstwa ¹⁴⁾.

Umarł 1730 r., pochowany został w kościele OO. Jezuitów w Stanisławowie, których był dobrodziejem ¹⁵⁾).

¹⁾ Bach A. Geschichte des Klosterstifts in Trebnitz. Nissa 1859, str. 215, 216, 223. Konstancya jest tam nazwana wojewodzianką podlaską, więc mogła być tylko córką Waclawa IV., a nie Władysława, wojewody łęczyckiego, jak pisze Niesiecki.

²⁾ Arch. Leszczyńskich. Kalisz 1693, w poniedziałek po Wniebowzięciu P. M.

³⁾ Tamże.

⁴⁾ Boniecki.

⁵⁾ Niesiecki.

⁶⁾ Boniecki.

⁷⁾ Niesiecki.

⁸⁾ Niesiecki. Boniecki.

⁹⁾ Vol. Leg. VIII., r. 1775 f. 413.

¹⁰⁾ Niesiecki.

¹¹⁾ Arch. Leszczyńskich. Kalisz 1693, w poniedziałek po Wniebowzięciu P. M.

¹²⁾ Tamże. Poznań 1695, w środę po Wniebowzięciu P. M.

¹³⁾ Boniecki.

^{14)–15)} Niesiecki. Boniecki.

Tablica I.

Początki rodu Leszczyńskich h. Wieniawa.

Machna
z Leszna
1393
m. *Wincenty*
z *Żelnic*

Piotr
Leszczyński
1412

Maciej
Leszczyński
1432

Mikołaj
Leszczyński
1435

Iwan
Leszczyński
z **Chelkowa**
1422—1435

Stefan
z **Karnina**
1393—1405
ż. *Zbyszka*

Rafał I.
Leszczyński
z **Leszna**
1416 † 1450
kasztelan przemęcki
ż. *Anna*

Dersław
Leszczyński
z **Woliszewa**
1422—1446
ż. *Anna*

Anna
1426
panna

Paweł
1463
Jakób
1463
Jan I.

proboszcz pozn.
kantor gnieźn.
1470 † 1492

Rafał II.
1461 † 1502
hr. na Lesznie
marsz. nadw.,
kaszt. pozn.
ż. *Małgorzata*
z *Bnina Śmigielska*

Kasper
1469 † 1513
podkomorzy kaliski
ż. *Zofia z Oporowa*

Marusza
panna
1492 † 1528

Zofia
Dtuska
1527

Barbara
Drzewiecka
1527

Elżbieta
Korycka
1527

Katarzyna
Lasocka
1527

Tomisław
1453

Rafał III.
1505 † 1560
kaszt. przemęcki
ż. *Barbara*
z *Bystrzycy*

Rafał IV.
1504 † 1527
star. człuchowski,
kaszt. łędzki, bisk.
przemyski i płocki

Jan II.
1504 † 1535
kaszt. brzesko-kuj.
ż. *Marya de Marcelanges*

Barbara
Szundorffowa
Małgorzata
m. *Jan Kielbasa*
z *Markowa*

Wacław I.
1558 † 1565
ż. *Barbara*
Rechenberkówna
z *Ochli*

Rafał V.
1545 † 1592
kaszt. śremski
ż. 1-o *Barbara*
z *Podhajec Wolska*
2-o *Anna*
Korzbokówna

Jan III.
1580 † 1599
star. radziejow.
ż. *Zofia z Bnina*
Opaleńska

Andrzej I.
* 1559 † 1606
woj. brzesko-kuj.
ż. 1-o *Anna*
Firlejówna
2-o *Teodora*
ks. *Sanguszkówna*
3-o *Zofia z Bnina*
Opaleńska

Katarzyna
m. 1-o *Wacław*
Ostroróg
2- *Jan Konecki*

Wacław II.
1591 † 1628
kanclerz w. kor.
ż. *Anna Rozdrażewska*

Rafał VI.
1580
star. radzyński

Maryanna
m. 1-o *Andrzej Firlej*,
kaszt. radomski
2-o *Janusz ks.*
Zastawski
woj. *wotyński*

Barbara
1635
m. *Władystaw*
Przyjemski

Katarzyna
1591 † 1636
m. *Adam Sędziwoj*
Czarnkowski

Potomstwo
zob. Tablica II.

Potomstwo
zob. Tablica III.

Tablica II.
Starsza linia Leszczyń-
skich.

<p>Andrzej I. * 1559 † 1606 ż. 1-o Anna Firlejówna, kaszt. lubelska 2-o Teodora ks. Sanguszkówna, woj. bractawska 3-o Zofia z Bnina Opa- leńska, kaszt. rogozińska</p>	<p>Katarzyna 1636 m. Adam Sędzi- woj Czarn- kowski, woj. łęcz., gen. wielkop. Rafał VII. † 1636 woj. bełzki ż. Anna Radzi- mińska, wojew. podlaska Andrzej II. 1606 star. nakielski Katarzyna 1623 m. Fabian Czema Barbara 1610 m. Feliks z Ko- nar Stupecki, kaszt. lubelski Jan IV. 1628 † 1678 woj. krak. ż. Cecylia z Konar Kotaczkowska, kaszt. krzywiń- ska Przeclaw * 1605 † 1670 woj. derpski ż. 1-o Anna Mielżyńska, kaszt. gnieź. 2-o Anna z Orli Orzelska Wacław III. * 1605 † 1666 arcyb. gnieź.</p>	<p>Teodora 1629 m. Zbigniew z Goraja Goraj- ski, kaszt. kijow. Rafał IX. † 1644 ż. 1-o Anna z Tulin Hornostajówna 2-o Katarzyna z Nagłowic Rejówna Andrzej IV. † 1651 woj. derpski ż. 1-o ks. Anna Korecka 2-o Katarzyna Niemiryczówna 3-o Krystyna z Komorowa Strusiówna</p>	<p>Zbigniew † młodo Teofila 1657—1674 m. 1-o Rafał Buczacki 2-o Krzysztof Drohojowski, stol. lubel. Samuel † 1676 obożny koron. ż. Konstancya ks. Wiśniowiecka, starość. kaniowska Andrzej VI. † 1682 star. dubniński ż. Helena Piaseczyńska Anna Konstancya 1675 m. Stanisław Kaź- mierz Bieniewski, woj. gen. czerni- chowski Jan VII. Przeclaw 1665 star. warsz. Bogusław II. † 1691 bisk. łucki Rafał X. Wacław † 1703 woj. poznań., późn. łęcz. gen. wp. podsk. w. k. ż. Anna Jabło- nowska, kaszt. krak. Aleksandra Cecylia 1661 m. Krzysztof Grzymułtowski, kaszt. i woj. poznań. Ludwika † młodo</p>
	<p>Wła- dysław II. 1636 podk. brzesko- lit. ż. Katarzyna z Lachowic Sieniuczanka</p>	<p>Stanisław * 1677 † 1766 król Polski ż. Katarzyna z Bnina Opaleńska, kaszt. poznań. † 1747 Marya * 1703 † 1768 m. Ludwik XV. król francuski</p>	

Tablica III.
Młodsza linia Leszczyńskich.

		N. Kameduła	
	Katarzyna * 1600 † 1664 <i>m. Piotr Opaleński woj. kaliski</i>	<i>Luf. Pemyr</i> Andrzej V. 1655 kan. gnieźn.	Katarzyna <i>m. Michał Strutyński stol. wołkowyski</i>
	Maryanna <i>m. Andrzej Tuczyński, podk. inowrocl.</i>	Jan VI. Ignacy 1693 † 1697 podczaszy kor. <i>ż. Zofia Zienowiczówna</i>	Eleonora <i>m. Miłoiński podcz. brzeski</i>
	Anna 1663 <i>m. Jan Potocki podk. halicki</i>	<i>doz. an</i> Wacław IV. 1658 † 1688 woj. podlaski <i>ż. 1-o Konstancya Czarniecka 2-o Zofia Wiśniowiecka 3-o Zofia z Bnina Opaleńska</i>	Konstancya 1710 zakonnica w Wieluniu
	Barbara <i>m. Wojciech Miaskowski kaszt. santocki</i>	Magdalena 1701 <i>m. Paweł Działyński województw kaliski</i>	Anna 1711 <i>m. 1-o Jan Gniewosz kaszt. zawich. 2-o Aleksander Szembek, woj. sieradzki</i>
Wacław II. 1591 † 1628 kanclerz w. kor. <i>ż. Anna Rozdrażewska</i>	Rafał VIII. † 1647 pułk. król. <i>ż. Krystyna Małowska</i>	Anna 1658 <i>m. Władysław Michał Skoroszewski</i>	Ewa 1775 <i>m. Jan Szembek kancl. w. kor.</i>
	Jan V. 1652 † 1657 bisk. chełmiński	Kazimierz Ignacy 1693 † 1730 kaszt. iwowski <i>ż. Magdalena Chodorowska</i>	
	Andrzej III. 1628 † 1658 arcyb. gnieźn.	Wiktorya <i>m. Józef Potocki woj. kijowski</i>	
	Władysław I. 1629 † przed 1680 woj. łęczycki <i>ż. 1-o Katarzyna Gajewska 2-o Agnieszka Plichcianka 3-o Barbara Walewska</i>	Teresa <i>m. Gabryel Karnowski</i>	Teofila 1693 <i>m. 1-o Filip Konarski, star. koniński 2-o Janusz Wiśniowiecki kaszt. krak.</i>
		Ludwika <i>m. 1-o Damian Garczyński chor. pozn. 2-o Jan Maliński podk. łęcz.</i>	Konstancya 1666 † 1714 Cysterka w Trzebnicy